

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

HIUKSETKO NAISEN KRUUNU?

Suhtautuminen naisten kaljuuteen ja naisten
kokemukset hiuksettomuudesta Suomessa

Johanna Latva

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

HIUKSETKO NAISEN KRUUNU?

Suhtautuminen naisten kaljuuteen ja naisten
kokemukset hiuksettomuudesta Suomessa

Johanna Latva

Turun yliopisto

Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Etnologia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen tohtoriohjelma Juno

Työn ohjaajat

Tytti Suominen
Turun yliopisto

Helena Ruotsala
Turun yliopisto

Tiina Suopajarvi
Oulun yliopisto

Tarkastajat

Hanna Ojala
Tampereen yliopisto

Arja Turunen
Jyväskylän yliopisto

Vastaväittäjä

Hanna Ojala
Tampereen yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

Kansikuva: Roosa Haapoja

ISBN 978-952-02-0087-9 (Painettu)
ISBN 978-952-02-0088-6 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Painettu)
ISSN 2343-3191 (Sähköinen)
Painosalama, Turku, Suomi 2025

Äidille, joka opetti arvostamaan peilikuvaansa

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Etnologia

JOHANNA LATVA: Hiuksetko naisen kruunu? Suhtautuminen naisten kaljuuteen ja naisten kokemukset hiuksettomuudesta Suomessa
Väitöskirja, 186 s.

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen tohtoriohjelma Juno
Toukokuu 2025

TIIVISTELMÄ

Väitöskirja tarkastelee, millaisia kokemuksia naisilla on kaljuudesta sekä miten naisten hiuksettomuuteen suhtaudutaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Tutkimuksen kohteena ovat kaljuuden kokeneiden naisten omakohtaiset kokemukset sekä julkinen keskustelu aiheesta. Tutkimus esittää, että naisten kaljuus on edelleen poikkeuksellista ja sukupuoleen yleisesti sopimatonta, vaikka 2000-luvulla naisten kaljuudesta on tullut näkyvämpää.

Tutkimusaineistona on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran *Kaljut naiset* -keruun kirjoituksia sekä Kansalliskirjaston ja Sanoma-arkiston digitointua suomenkielistä sanomalehtiaineistoa. Tutkimuksen ajallinen konteksti on pääasiassa 1990-luvulta 2020-luvulle. Työssä käytetyt analyysimenetelmät ovat lähiluku, teemoittelu, sisälönanalyysi ja kulttuurianalyysi. Etnografia ja kulttuurianalyysi luovat metodologisen perustan tutkimukselle. Tutkimus tukeutuu kehollisuuden, sukupuolen ja hyvinvoinnin teoreettisiin käsitteisiin ja osallistuu kulttuurisen terveystutkimuksen sekä kehonnormatiivisuuden ja pukeutumistutkimuksen kentillä käytävään tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tutkimuksessa on huomioitu sekä omaehtoisesti kaljut naiset että sairauden tai sen hoidon takia hiuksensa menettäneet, kuten alopeetikot ja syöpähoitojen takia hiuksettomat. Tutkimus vahvistaa tuloksia siitä, että naisten kaljuus on vahvasti identiteettiin ja omaan toimijuuteen vaikuttava asia. Samalla se jatkaa keskustelua naisten kaljuuden vaikutuksesta elämänhallintaan ja sukupuolen ilmaisuun. Kaljuus voi vaikuttaa itsetuntoon ja ihmissuhteisiin ja muuttaa pukeutumistyyliä. Se myös herättää monia tunteita häpeästä ja surusta iloon sekä ylpeyteen.

Työ osoittaa, että sukupuoli määrittää kaljuuden kokemusta ja vaikuttaa hiuksettoman kohteluun ja kohtaamiin asenteisiin. Tutkimus tuo myös esille, ettei kaljuuden syyllä ole suurta vaikutusta asenteisiin. Naisten oman toiminnan ansiosta kaljuudesta on tullut kuitenkin viime vuosina näkyvämpää ja hyväksytympää.

ASIASANAT: Kaljuus, hiuksettomuus, alopecia, hiukset, sukupuoli, naiseus, kehollisuus, ruumiillisuus, terveys, hyvinvointi, kulttuurinen terveystutkimus, etnografia, kulttuurianalyysi, ulkonäkö, normatiivisuus

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Humanities

School of History, Culture and Arts Studies

European Ethnology

JOHANNA LATVA: Is the hair a woman's crown? Attitudes towards women's baldness and women's experiences of hairlessness in Finland

Doctoral Dissertation, 186 pp.

Doctoral Programme in History, Culture and Arts Studies (Juno)

May 2025

ABSTRACT

This dissertation examines women's experiences regarding baldness and the prevailing attitudes towards women's hairlessness in the Finnish society and culture. The study explores women's personal experiences of baldness and the public discourse around the matter. The research argues that being bald is still regarded as an abnormal and unbecoming of the gender, despite the increased exposure women's baldness has gained in the 2000s.

The research material consists of responses to the Finnish Literature Society's questionnaire regarding bald women as well as digitized newspapers from the collections of the National Library of Finland and Sanoma archives. The temporal context of the research is mainly from the 1990s to the 2020s. The research methods include close reading, thematic analysis, content analysis and cultural analysis. Ethnography and cultural analysis form the methodological foundation for the research. By focusing on the theoretical concepts of embodiment, gender and wellbeing the research contributes to the scientific and societal discussions on cultural health research, body normativity and dress studies.

The research considers both women who are bald by choice and those who have lost their hair due to illness such as *alopecia areata* or the side effects resulting from cancer treatments. The study confirms that women's baldness has a strong influence on women's identity and personal agency. Consequently, the research contributes to discussion on bald women's life management and how they express their gender identity. Baldness can have an effect on one's self esteem and relationships while also influencing the person's clothing styles. It is also a source of various kinds of feelings ranging from shame and sorrow to pride and joy.

The dissertation demonstrates the crucial role of gender in how baldness is experienced and how it influences both the way bald people are encountered and the general attitudes towards baldness. The research also highlights the fact that the reasons behind one's baldness have no significant influence on the attitudes towards the bald. However, baldness has received more exposure and acceptance over the last few years due to women's own actions.

KEY WORDS: Baldness, hairlessness, alopecia, hair, gender, femininity, embodiment, health, wellbeing, cultural health research, ethnography, cultural analysis, appearance, normativity

Kiitokset

Osallistuin keväällä 2023 etnologien yhdistyksen Ethnos ry:n ja Helsingin yliopiston kansatieteen oppiaineen yhteisprojektiin, jossa kuvattiin etnologialle esittelyvideoita. Osallistujia pyydettiin kuvailemaan etnologiaa kolmella sanalla. Omat sanani olivat arki, kulttuuri(ympäristö) ja ihmiset. Nämä samat sanat muodostavat myös väitöstutkimukseni ytimen: tutkimukseni käsittelee kaljujen naisten arkea osana suomalaista yhteiskuntaa. Mutta sanat kuvaavat myös omaa tutkimusprosessiani. Väitöskirja on ollut projekti, joka on määrittänyt arkeani neljän vuoden ajan. Yliopisto on muodostanut raamit ja kulttuurisen kontekstin tutkimukselleni, mutta ihmiset sen sisällä ovat muokanneet siitä omanlaista arkea. Neljä vuotta ovat kuluneet vauhdikkaasti, kun arkea ovat värittäneet ihmiset ympärilläni ja yhteisö, jonka kanssa yhdessä ongelmatkin ovat löytäneet ratkaisunsa. On siis aika kiittää tässä arjessa mukana olleita ihmisiä.

Ensimmäiseksi haluan kiittää kaikkia kolmea ohjaajaani, jotka ovat tukeneet ja vaatineet juuri sopivasti tämän prosessin aikana. Kiitos Helena Ruotsala, että epäroimättä hyväksyit tutkimusaiheeni ja olet säännöllisesti muistuttanut tutkimukseni merkityksestä näiden vuosien aikana. Kiitos Tiina Suopajarvi, joka olet aina iloinut kanssani onnistumisten aikana ja kannustanut eteenpäin epävarmuuksien edessä. Kiitos Tytti Suominen, sinun kannustavien neuvojen, tuen ja avun myötä tutkimukseni on valmistunut. Jokainen teistä kolmesta on antanut oman panoksensa tälle työlle ja auttanut minua löytämään oikean tien, kun en ole tiennyt mihin suuntaan jatkaisin.

Olen kiitollinen dosentti Hanna Ojalalle ja dosentti Arja Turuselle, jotka suosivat toimimaan työni esitarkastajina. Molempien teidän kommentit ja hyväksyntä ovat tärkeitä. Hanna, on ollut ilo löytää tutkimuksesi pariin ja saada sinulta kannustusta omalleni. Arja, sinun väitöskirjasi ja myöhempi tutkimuksesi on toiminut minulle esimerkkinä ja inspiraationa. Suuri kiitos Hannalle myös siitä, että suostuit toimimaan vastaväittäjänäni.

Näiden vuosien aikana olen saanut olla osa akateemista yhteisöä monin tavoin. Haluan kiittää kaikkia etnologian tutkijaseminaarilaisia tutkimustani tukevista kommenteista ja hyvistä keskusteluista. Helenan, Tiinan ja Tytin luotsaamissa seminaaritapaamisissa on ollut turvallista etsiä ratkaisuja ja asettua osaksi etnologian tutki-

jayhteisöä. Haluan kiittää myös laajemmin koko kulttuurien tutkimuksen tutkimusohjelman väkeä, joiden kanssa on ollut mielekästä kasvaa osaksi akateemista yhteisöä. Haluan kiittää lisäksi Maarit Leskelä-Kärkeä ja Kirsi Tuohelaa, jotka avasivat kulttuurihistorian *Sukupuu, tekstuaalisuus ja kirjoittaminen* -tutkimusryhmänsä ovet myös minulle. Niin teiltä kuin vaihtelevalta joukolta seminaarilaisia olen saanut uusia näkökulmia, inspiraatiota ja eteenpäin vieviä kommentteja tarpeen tullen, kiitos! Kirsille myös erityiskiitos siitä, että suostuit väitöskirjani arviointiryhmän jäseneksi.

Arcanumin kolmannessa kerroksessa olen tutustunut kollegoihin, joiden avun ja ystävyyden myötä olen nyt tässä. On ollut todella tärkeää saada tehdä työ loppuun yhdessä samaa vaihetta läpikäyvien kanssa. Ilman alkusyksystä 2024 aloitetun Yhteenvetopiirin tukea ei yhteenveto olisi valmistunut (itselleni) lupaamassani kahdesatoista viikossa. Yhteenvetopiirin tapaamiset ovat olleet minulle paikka, jossa on voinut kertoa ongelmista ilman että ratkaisu pitäisi olla jo olemassa. Kiitos siis Aura Nikkilä, jonka ansiosta ryhmä sai muotonsa, olet organisaattoreista paras ja ehdottomasti hauskin! Kiitos myös muut ryhmän jäsenet Miitta Järvinen, Hanna-Kaisa Lassila ja Iida Rätty sekä myöhemmin mukaan tulleet Enni Salo ja Venla Österberg. Stressaavassa loppuunsaattamisen vaiheessa on ollut ihanaa saada ympärilleen ihmisiä, joiden kanssa voi nauraa, mutta myös jakaa ne kaikki ei-niin-iloiset asiat. Olette mahtavia! Erityiskiitos Auralle, Miitalle ja Ennille mieleen jäävästä Tarton residensiviikosta ja lukuisista nauruista. Toivottavasti voin itsekin olla teidän tukena löytämässä ongelmien sijaan ratkaisuja, kun sitä kaipaatte. Pelkkä vertaistuki ei kuitenkaan aina riitä, joten lähellä on hyvä olla myös esimerkkejä, jotka ovat jo saavuttaneet tavoitteen. Laura Antola, kiitos että jaksoit aina vastata mieltä askarruttaneisiin kysymyksiin, kyseenalaistaa aikatauluani ja vaatia pilke silmäkulmassa vielä vähän enemmän. Tiedän kenen puoleen kääntyä, kun on tarve järjestää juhlia! Kiitos Kaisu Hynnä-Granberg kaikista antamistasi neuvoista, mielipiteistä ja aina niin lempeästä tavastasi rohkaista. Toivottavasti pääsemme tekemään yhteistyötä tai ainakin jatkamaan keskusteluja molempia kiinnostavien aiheiden parissa.

Arcanumin kolmannen kerroksen kahvihuone on muodostunut näinä vuosina henkireiäkseni, jossa olen saanut iloita, nauraa, itkeä ja keskustella monien ihmisten kanssa tutkimusaiheestani ja useammin vielä sen vierestä. Yhteiset aamuhetket, lounaat ja iltapäiväkahvit puhumattakaan Vappu-, joulun- ja Halloween-juhlista ovat olleet vastapainoa työpöydän ääressä vietetyille tunneille. Saman kahvipöydän ääressä yhteisvoimin on työstetty myös tutkimukseni lopullinen otsikko ja tulevan väitöksen tarjoilut, kiitos pohdintaan osallistuneille. Kahvihuoneeseen on kokoontunut vuosien aikana vaihtuva joukko ihmisiä, mutta kiitos ainakin: Varpu Alasuutari, Laura Antola, Tiina Auranen, Viola Čapková, Faezeh Fanaei, Heidi Haapasalo, Anne Heimo, Tuomas Hovi, Kaisu Hynnä-Granberg, Miitta Järvinen, Reetta Kangas, Eevastiina Kinnunen, Kaarina Koski, Ossi Korpi, Jaana Kouri, Jere Kyyrö, Tiina-Riitta Lappi,

Hanna-Kaisa Lassila, Päivi Leinonen, Lotta Luhtala, Liisa Merivuori, Hanne Metsähinen, Maija Mäki, Nguyễn Hải, Aura Nikkilä, Sofia Paasikivi, Aymeric Pantet, Hilla Pohjalainen, Sanna Qvick, Anna Rauhala, Jenni Rinne, Carita Roivas, Helena Ruotsala, Marja-Liisa Räisänen, Iida Rätty, Enni Salo, Eija Schwartz, Kirsi Sonck-Rautio, Tytti Suominen, Tiina Suopajarvi, Anna Vuorinne ja Venla Österberg. Kiitos myös niille, jotka unohtuivat nimeämättä.

Kiitoksen ansaitsevat myös kaikki julkaisujen toimittajat sekä nimettömät vertaisarvioitsijat, jotka ovat käyttäneet omaa aikaansa käsikirjoitusteni kommentoimiseen ja hiomiseen. Ilman teidän työpanostanne väitöskirjani ei olisi tässä. Kiitos myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston henkilökunta, joka hyväksyi ehdotukseni *Kaljut naiset* -kirjoituskeruusta. Ilman tätä yhteistyössä koottua aineistoa tutkimukseni olisi varsin toisenlainen. Suuri ja lämmin kiitos myös kaikille SKS:n keruuseen osallistuneille, jotka kerroitte henkilökohtaisista kokemuksistanne tunteita säästelemättä. Jokaisen teidän kirjoitus on arvokas ja painunut mieleeni.

Saadut rahoitukset ovat antaneet uskoa siihen, että tälle tutkimukselle on tarvetta. Haluankin kiittää tutkimustani rahoittaneita tahoja mahdollisuudesta tehdä tutkimustani täyspäiväisesti. Seurasaarisäätiön Emil ja Lempi Hietasen rahaston ja TOP-säätiön tuella pääsin aloittamaan tutkimukseni lokakuussa 2020, kiitos tästä. Suomen Kulttuurirahaston E. J. Sariolan rahastosta helmikuussa 2021 myönnetty neljävuotinen työskentelyapuraha on mahdollistanut sen, että saanut pitkäkestoisesta työrauhan ja turvan arkeni ylläpitämiseen. Suuri kiitos SKR. Lisäksi kiitän tohtoriohjelma Junoa minulle myönnetystä viimeistelyapurahasta, joka mahdollisti työskentelyn väitökseen saakka sekä kuluapurahoista, joiden avulla olen päässyt kokoamaan aineistoani.

Kiitän myös Turun yliopistosäätiötä, jonka Granö-stipendin myötä olen saanut viettää Villa Tammekannissa kolme erillistä viikkoa unohtaen kotiarjen pyörittämisen keskittyen vain väitöskirjaani. Kiitos myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, jonka residenssissä Tartossa pääsin tutustumaan aineistooni syksyllä 2021. Tarton viikot ovat olleet minulle hengähdystaukoja muusta arjesta ja niiden aikana olen saanut aina enemmän aikaa kuin uskoisi.

Haluan kiittää myös ystäviäni ja perhettäni, jotka ovat säännöllisesti muistuttaneet, että myös akateemisen yhteisön ja Arcanumin ulkopuolella on elämää. Laura, Karoliina ja Päivi, yhteiset muistot Fennicumin käytäviltä, Kopin savuisista illanvietoista, Nefan juhlista ja Dynamon baarijonoista on muuttunut seesteisemmäksi arjeksi, mutta onneksi ystävyys on säilynyt. Kiitos rakkaat, olette tärkeitä. Oman kiitoksensa ansaitsevat myös ainakin Aki, Tuuli, Matias, Paula, Sara ja Roosa. On tärkeää, että elämässä on mukana ihmisiä, joiden kanssa on hyvä olla. Roosalle vielä kiitos väitöskirjani upean kannen tekemisestä, olet taitava! Haluan kiittää myös Karoliinaa, Eevia ja Saraa kaikista niistä hiuksettomuuteen liittyvistä keskusteluista, joita tänä aikana olemme käyneet. Niiden avulla olen saanut vahvistusta ja näke-

mystä aiheen käsittelyyn, kiitos! Saralle suuri kiitos myös kirjoituskeruun kuvasta ja mallina toimimisesta. Kiitoksensa ansaitsevat myös Pihaviinikerhon aina nautiske- luun valmiit Anja ja Topi, joiden seurassa on tullut ratkaistua niin yliopistomaailman ongelmia kuin parannettua maailmaa sen ulkopuolella usein aamuyöhön saakka. Lämpimät kesäillat ovat kohta taas täällä! Kiitos (ja anteeksi) myös muille rakkaan Valppaan naapureille Sonja, Heikki, Minna, Steffe, Teresia, Rolle, Miika, Elina, Jes- sica ja Tomas ja muut. On ollut ilo jakaa arkea ja juhlaa kanssanne. Kiitos myös kaikille niille, keiden kanssa olen vuosien saatossa saanut jutella tutkimuksestani eri tilanteissa ja niille, jotka ovat kertoneet omista kaljuuden kokemuksistaan.

Suurin kiitos yhteisen arjen jakamisesta kuuluu perheelleni. Äitini opasti minut aikanaan kansatieteen pariin, mutta ei ole valitettavasti enää näkemässä kuinka pit- källe pääsin ja ottamassa vastaan kiitollisuuttani. Kiitos kuitenkin sinne jonnekin. Isääni haluan kiittää esimerkkinä toimimisesta ja kannustuksesta, omalle tutkimus- innolle pitää antaa sen vaatima aika ja tila. Ja nyt perheessä on viimein kaksi tohtoria, vaikka vain toisella on lupa kirjoittaa reseptejä. Kiitos myös Liidialle. Maria, Anna ja Susanna, olette siskoista parhaat. Olette auttaneet minua tässä työssä niin oikolu- kemalla, kääntämällä, keskustelemalla kuin väittämällä vastaan. Tärkeintä on kui- tenkin teidän läsnäolo ja sisaruus arjessa niin hyvässä kuin pahassakin.

Otto, sinun kanssasi tiedän, mihin voin soittaa, kun akku on tyhjä eikä jalat kannata tai kun kirkas valokaan ei poista pimeää sisältä. Olet neuvonut ja auttanut minua tämän työn kanssa, kun olen sitä tarvinnut ja osannut olla neuvomatta tilanteissa, joissa ratkaisut oli tehtävä itse. Onneksi yhteiset päivät eivät täyty vain työstä, vaan myös yhdessäolosta ja naurusta, ευχαριστώ. Kiitos kaikesta. Akseli ja Eero, te olette aina iloni ja ylpeyteni. Toivottavasti tutkimukseni kaltaisten tekojen myötä maailma on teidän aikuistuessaa vähän tasa-arvoisempi ja ennakkoluulottomampi kuin nyt.

9.4.2025 Turussa
Johanna Latva

Sisällys

Kiitokset	6
Sisällys	10
Osajulkaisuluettelo	13
1 Tutkimustehtävä	14
Tutkimuksen tavoite	16
Tutkimuskysymykset	18
Osajulkaisut ja työn rakentuminen.....	20
2 Naisten kaljuus tutkimuskohteena	26
Kaljuus tutkimuskäsitteenä	28
Naisten kaljuus aikaisemmassa tutkimuksessa ja julkaisuissa	31
Tutkimuksen eettisyys	36
3 Teoreettinen viitekehys	40
Kulttuurianalyttinen katse kaljuuteen	41
Kehollisuus.....	42
Sukupuoli performatiivisena toimintana ja normit.....	44
Kaljuus ja hyvinvointi.....	45
4 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	48
Koronapandemian vaikutus aineistoon	49
Sanomalehtiaineisto	50
Digitaalinen sanahaku	51
Kaljut naiset -kirjoituskeruu	52
Teemakirjoitukset tutkimusaineistona	54
Aineiston käsittely ja analyysi	56
Etnografinen uteliaisuus osana tutkimusta	59
Tutkijan positio	60
Tutkimuksen dialogisuus	63
Moniäänisyyden harha?	64
5 Tutkimuksen tulokset	66
Naisten kaljuuteen yhdistetyt asenteet ja stereotypiat	66
Kaljuuden vaikutus naisten arkeen	69
Kaljuuden syyn merkitys hiuksettomuuteen suhtautumisessa	71
Sukupuolen vaikutus naisten kokemuksiin	74

6 Johtopäätökset ja tutkimuksen merkitys.....	77
Lähteet.....	81
Liitteet.....	92
Alkuperäisjulkaisut.....	95

Taulukkoluetelo

Taulukko 1.	Taulukossa on esiteltynä tutkimuksen neljän osajulkaisun tutkimuskysymykset, käytetty aineisto, kaljuuden syyn jakautuminen aineistoissa, tutkimusmenetelmät sekä avainkäsitteet.	21
--------------------	--	----

Kuvioluettelo

Kuva 1.	Kuvio esittää tutkimustani ohjanneiden kysymysten suhdetta toisiinsa.....	19
----------------	---	----

Osajulkaisuluettelo

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä roomalaisilla numeroilla I–IV.

- I Latva, Johanna. Kalju nainen ja naiseuden normi – Hiuksettomuuskeskustelu suomenkielisessä lehdistössä 1990–2018. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*, 2021; 34 nro 4: 6–18.
- II Latva, Johanna. Miltä kalju(us) tuntuu? – Hiuksettomien naisten keholliset aistikokemukset kaljuudesta. *J@rgonia*, 2023; 21 nro 41: 58–80.
- III Latva, Johanna. ”Kumpi tuo on, nainen vai mies?” – Hiusten merkitys sukupuolen ilmaisussa ja sukupuolinormien ylläpidossa kaljujen naisten kokemuksissa. *Kalevalaseuran vuosikirja 103, Joustavat sukupuolet – Muuntuvat merkitykset*, 2024: 23–44.
- IV Latva, Johanna. Hiuksettomuuden herättämät tunteet – Häpeän kokemukset kaljujen naisten kirjoituksissa. Toimitusprosessissa.

Artikkelien käyttöön väitöskirjan osajulkaisuihin on saatu kustantajien lupa.

1 Tutkimustehtävä

Hiukset voivat olla niin arkinen asia, ettei niihin välttämättä kiinnitä huomiota joka hetki. Ne ovat kuitenkin monelle tärkeä identifiikaation keino, joihin liittyy henkilökohtaisia tunteita, ihmisiä yhdistäviä ja erottavia identiteettejä sekä merkityksiä. Hiukset voivat toimia niin musiikkimaun, aatteiden kuin elämäntyylin ilmentäjinä. Irokeesit, rastakampaukset ja 1960-luvun hippien pitkät ja aukinaiset hiukset ovat yleisesti tunnettuja tietyn ryhmäidentiteetin ilmentämistapoja. Hiuksiin on myös yhdistetty erilaisia stereotyyppioita, vallankäyttöä ja normeja. (Barak-Brandes & Kama 2018, 2, 4–5; Synnott 1993, 105–107.) Esimerkiksi harmaiden hiusten mielletään kuvaavan vanhenemista ja siksi niitä on usein päädytty värjäämään ja häpeämään (Synnott 1993, 109–110; Cecil ym. 2018; Friesem 2018). Afrohiuksiin on kohdistunut erilaisia määräyksiä ja monenlaista vallankäyttöä. Ne ovat toimineet ihonvärin lisäksi rodullisuuden ilmentäjinä ja samalla olleet mustiin kohdistuvan rasistisen vallankäytön työkalu (Rajan-Rankin 2021; Dabiri 2020; Rivers 2021). Hiuksiin liitetyt säännöt ja merkitykset voivat olla kulttuurisidonnaisia, mutta silti niihin liittyvää kontrollointia ja toisaalta sääntöjä vastaan toimimista on löydettävissä maailmanlaajuisesti.

Toiset hiukset ja kampaustyylit ovat, tai ovat olleet, hyväksytympiä kuin toiset. Tämän lisäksi hiuksiin ja niiden muokkaamiseen, värjäämiseen sekä hoitoon liittyy suuri markkinakoneisto, joka pyrkii määrittelemään kuinka paljon aikaa ja rahaa käytämme hiuksiimme. Hiusten muokkaaminen ei ole kuitenkaan nykyaikamme tulos, vaan sillä on pitkä historia eri kulttuureissa (Barak-Brandes & Kama 2018, 5; Sherrow 2006, xxi–xxii, xxvi). Turun yliopiston taloussosiologien teettämän ulkonäön vaikutuksia ja merkityksiä selvittäneen kyselyn mukaan suomalaiset panostavat sukupuolesta riippumatta juuri eniten hiuksiin (Kukkonen ym. 2019, 107–110). Hiusten ei siis voida mitenkään sanoa olevan neutraali asia nyky-yhteiskunnassamme.

Tässä etnologian väitöskirjassani tutkin kaljuutta eli hiuksettomuutta naisilla. Tutkimuksessani käytän näitä kahta termiä synonyymeinä kuvaamaan hiusten puutetta.¹ Kaljuus voidaan nähdä yhtenä kampaustyylinä muiden joukossa, koska siihen

¹ Avaan tätä ratkaisuani tarkemmin *Kaljuus tutkimuskohteena* -luvussa sivulla 30.

liittyy samanlaisia ominaisuuksia ja merkityksiä kuin hiuksiin. Hiuksettomuudella voidaan muiden hiustyylien tavoin ilmaista ryhmään kuulumista. Paljas päälaki esimerkiksi on osa skinheadkulttuuria (Synnott 1993, 116). Joissain kulttuureissa naisten hiusten ajaminen on viesti suremisesta. Intiassa lesket saattavat ajaa päänsä paljaaksi puolison menehdyttyä. Hiusten puute naisilla yhdistetään usein fyysiseen tai psyykkiseen sairastumiseen, koska hiukset kaljuuden vastakohtana kuvastavat terveyttä ja elinvoimaa (Sherrow 2006, 43–44; Synnott 1993, 106, 121–122). Hiusten leikkuu ja kaljuus ovat myös vallankäytön symboleja, joilla ihminen merkataan (Barak-Brandes & Kama 2018, 6, 9–10; Lidman 2015, 294–295; Vejdani 2023, 755–759). Esimerkiksi Yhdysvalloissa karanneilta orjilta saatettiin leikata hiukset rangaistuskeinona. Toisen maailmansodan aikana Euroopassa useat naiset kokivat tämän häpäisykeinon, kun heitä sodan aikana syytettiin yhteistyöstä vihollisen kanssa. Rangaistuksena heiltä ajettiin hiukset pois julkisesti. (White & White 1995; Webster 2009; Guillerm 2015, 40–41.) Keväällä 2022 uutisoitiin, että vangiksi jääneet ukrainalaiset naissotilaat olivat kokeneet saman kohtelun venäläisiltä vangitsijoiltaan. Muun ihmisoikeuksia loukkaavan kohtelun lisäksi vangitsijat olivat ajaneet heiltä hiukset häpäisytarkoituksessa. (Kratochvíl & O’Sullivan 2023; Kyiv Independent 2022.)

Tutkimukseni keskiössä ei ole kuitenkaan naisten kaljuus pelkkänä hiustyylinä, vaan laajemmin hiuksettomuuden vaikutus naisten arkeen ja sen esille tuomat kulttuuriset rakenteet ja asenteet yhteiskunnassamme. Vaikka 2000-luvulle tultaessa naisten kaljuudesta on tullut Suomessakin näkyvämpää, naisten hiuksettomuus on edelleen jotain poikkeuksellista ja sukupuoleen yleisesti sopimatonta. Keväällä 2021 tätä väitöskirjaa tehdessäni kiinnitin huomiota Suomen hiihtomaajoukkueiden toimintaan MM-kisoissa. Mediassa kerrottiin miesten maajoukkueen jäsenten yksi kerrallaan ajaneen päänsä kaljuksi joukkuehenkeä kasvattavana ja voittoa juhlistavana rituaalina. Tästä kieltäytyntyttä kutsuttiin niskuroijaksi. Naisten viestijoukkueen saavutettua MM-pronssia hiusten ajelun kohteeksi joutuikin heidän miespuolinen päävalmentajansa naishiihtäjien sijaan. ”Perinteeksi muodostunut” hiustenleikkuun traditio ei siis koskenut Suomen joukkueissa muita kuin miehiä. (Yle 2021.) Hiihtomaajoukkueen toiminta tuo esille kulttuurissamme vallitsevat sukupuolinormit, jotka liittyvät myös hiuksiin. Suomen maajoukkueen naispuolisilta jäseniltä ei vaadittu osallistumista otsikoihin nousseeseen hauskanpitoon. Toiminta kertoo myös siitä, että miesten kaljuus on hyväksytympää kuin naisten.

Hiihtäjien sukupuoleen sidottu hiustenleikkuu ei kuitenkaan herättänyt suurta huomiota. Sen sijaan tutkimukseni aikana otsikoihin nousi naisten kaljuuteen liittyvä kansainvälinen kohu, joka saavutti huomiota. Oscar-gaalassa vuonna 2022 juontaja koomikko Chris Rock pyrki naurattamaan yleisöä alopeciaa sairastavan näyttelijä Jada Pinkett Smithin kustannuksella. Juonnossaan Rock kertoi odottavansa innoissaan *Sotilas Jane* -elokuvan jatko-osaa, jota Pinkett Smith ulkoisen olemuksensa, eli

kaljuuden perusteella tähdittää. Chris Rockin kommentti kertoo naisten kaljuuteen liitetystä stereotyyppiä ja populaarikulttuurin vaikutuksesta niihin. *Sotilas Jane* on yksi niistä 1990-luvun elokuvista, joissa naisten kaljuus yhdistyy machokulttuuriin ja miehisyyteen. Elokuvan pääroolissa nähdään siilitukkainen miesten maailmaan, eli armeijan erikoisjoukkoihin, pyrkivä Demi Moore. (Yle 2022; Walkeryee 2023.)

Joidenkin mielestä Rockin kommentti voi olla huvittava, mutta samalla se tuo esille länsimaisen kulttuurin asenteet naisten kaljuutta kohtaan. Vitsin kohteeksi tahottomaan joutunut Pinkett Smith ei ole valinnut hiuksettomuuttaan, mutta koska hän ei peittele sairauttaan vaan on julkisesti kalju, hän altistaa itsensä muiden kommentteille ja stereotyyppisille. Vaikka muutosta avoimempaan suhtautumiseen on tapahtunut, tämä esimerkki ja samaan aikaan tapahtunut ukrainalaisten naissotilaiden häpäisy hiustenleikkuulla paljastavat, että naisten kaljuudessa ei ole kyse vain hiusstyylisestä, vaan asiasta, johon liittyy paljon negatiivisia konnotaatioita ja vallankäyttöä. Kalju nainen herättää vielä 2020-luvulla keskustelua ja poikkeaa totutusta binaarisesti jaetusta ulkonäkökäsityksestä, vaikka kyse olisi kaljuuden omaehtoisesta esille tuomisesta. Naisten kaljuus on asia, joka liittyy vahvasti yhteiskunnassamme jaettuihin kulttuurisiin normeihin. Kaljuuteen suhteessa sukupuoleen yhdistyy paljon erilaisia stereotyyppiä ja asenteita, joita tässä tutkimuksessani selvitän ja tuon esille.

Näihin edellä mainittuihin naisten kaljuuteen liittyviin asenteisiin ja ennakkoluuloihin törmäsin henkilökohtaisesti syksyllä 2013, kun seisoin peilin edessä ja katsoin kaljua päätäni. Hetkeä ennen olin leikannut viimeisetkin hiukseni pois. En osannut selittää tunteitani. Tunsin iloa, jopa voitonriemua siitä, että olin uskaltanut leikata hiukseni. Samalla tunsin surua ja epätoivoa siitä, että valinta ei ollut kokonaan minun. Olin sairastunut *alopecia areataan*, tulehdukselliseen autoimmuunisairauteen, joka ilmenee noin 2 % väestöstä ja johon ei tällä hetkellä ole löytynyt toimivaa parannuskeinoa tai syytä. (Allergia-, Iho- ja Astmaliitto 2023; Terveyskirjasto 2022.) Useampi vuosi myöhemmin, keväällä 2019, en edelleenkään osannut selittää kaikkia niitä tunteita, joita olin kohdannut sairastuttuani. Olin kuitenkin huomannut, että naisten hiuksettomuudesta ja hiustenmenetyksestä kirjoitettiin yhä enemmän lehdistössä, mutta tutkimuskentällä, jota myös seurasin taka-alalta, oli hiljaisempaa. Päätin alkaa itse tutkia aihetta ja lopputuloksena on valmistunut tämä väitöskirja. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut ymmärtää omia ja muiden kokemuksia ja tunteita sekä niiden syitä. Lisäksi tarkoitukseni on ollut hankkia ja levittää tietoa hiuksettomuuden kokemuksista ja yhteiskuntamme asenteista naisten kaljuutta kohtaan.

Tutkimuksen tavoite

Väitöskirjassani selvitän, millaisia omakohtaisia kokemuksia naisilla on kaljuudesta sekä miten naisten hiuksettomuuteen suhtaudutaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja

kulttuurissa. Tutkin myös sitä, mikä merkitys hiuksettomuuden syyllä on siihen, miten naiset itse mutta myös muut ihmiset asennoituvat naisten kaljuuteen. Tämän lisäksi olen tutkimuksessani tarkastellut, miten suhtautuminen eri syistä johtuvaan naisten kaljuuteen on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana Suomessa. Tarkastelemani ajanjakso sijoittuu pääosin 1990-luvulta 2020-luvulle. Pelkän muutoksen lisäksi minua kiinnostaa mistä muutos johtuu ja voiko asenteisiin vaikuttaa yksilötasolla niitä murtaen. Tavoitteenani on ymmärtää ja selittää hiuksettomuuden merkitystä osana yhteiskunnallista kontekstia ja kulttuurisia vaikutteita. Lähtökohتانani on kuitenkin etnologiseen tapaan tarkastella laajempaa kulttuurista ja yhteiskunnallista ilmiötä henkilökohtaisesta yksilön näkökulmasta osana arkea ja ympäröivää kulttuuria (ks. esim. Åström 2005; myös Kirveennummi 2023, 20).

Tutkimustavoitteeni on ollut lähtökohta sille, miten olen päättänyt tutkimuskohdettani lähestyä ja mitä valintoja olen tehnyt tutkimusprosessin aikana niin tutkimuskysymysten muodostamisessa kuin aineiston kokoamisessa. Kerron seuraavaksi lyhyesti tutkimuksellisesta lähestymistavastani ja valinnoistani sekä käyttämästäni tutkimusaineistosta ja menetelmistä. Kuvailen näitä vielä tarkemmin luvuissa 3. *Teoreettinen viitekehys* ja 4. *Tutkimusaineisto ja -menetelmät*.

Tutkimukseni hyödyntää hermeneuttista tutkimustapaa, jossa aiheen tulkinta ja tiedon kasvattaminen tapahtuvat jatkuvassa prosessissa esiyttämyksen ja uuden tiedon kanssa. Asiaa voi kuvata kehämäiseksi kysymysten ja vastausten vuoropuheluksi analysoitavien tekstien kanssa. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 14–15; Hänninen ym. 2022, 50–52; Rauhala 2019, 25–26.) Tutkimukseni kuuluu etnografiaa ja kulttuurianalyysia hyödyntävään etnologiseen tutkimusperinteeseen, jossa ihmisten arkielämää ja siihen liittyviä merkityksiä analysoidaan osana muutosta ja laajempaa kulttuurista kenttää. (Åström 2005; Kirveennummi 2023, 20). Tutkimukseni tukeutuu kehollisuuden, sukupuolen ja hyvinvoinnin teoreettisiin käsitteisiin ja näin ollen osallistuu myös kulttuurisen terveystutkimuksen sekä kehonormatiivisuuden ja pukeutumistutkimuksen kentillä käytävään tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tietoa kaljuuden kokemisesta olen tavoitellut kahden eri aineistokokonaisuuden avulla, naisten omakohtaisten kirjoitusten ja sanomalehtiaineiston kautta. Kaljuuden kokeminen ja hiuksettomuuteen suhtautuminen eivät ole kaksi erillistä puolta asiasta, vaan ne kulkevat rinnakkain tutkimukseni läpi. Naisten omakohtaisissa kokemuksissa, kuten lehtiaineistossakin, heijastuvat yleiset asenteet ja muiden suhtautuminen naisten hiuksettomuuteen sekä näissä molemmissa mahdollisesti tapahtunut muutos. Samoin sanomalehtiaineistosta tulevat esille julkisen keskustelun laajempien teemojen lisäksi yksilöiden kokemukset esimerkiksi haastatteluiden kautta. Nämä kaksi aineistoa muodostavat tutkimuksessani kokonaisuuden, jonka avulla on ollut mahdollista tarkastella hiuksettomuuden merkitystä naisten arkeen eri näkökulmista.

Selvittämällä kaljuuden vaikutusta naisten arkeen tuon esiin asenteita hiuksettomuutta kohtaan. Tämä mahdollistaa tarkemman kuvan saamisen kulttuurissamme vallitsevista normeista ja niitä ylläpitävistä sekä toisaalta murentavista rakenteista. Tutkimukseni päämääränä on siis tuoda esille kulttuurisia rakenteita ja niitä ylläpitäviä normeja. Naisten kaljuuteen ja ulkonäköön liittyvät vallitsevat normit ja niiden aktiivinen ylläpito eivät välttämättä ole selkeästi näkyvissä muille kuin kaljuuden kokeneille. Kuitenkin jo aikaisemmat tutkimukset ovat tuoneet esille, että kaljuudella on paljon negatiivisia vaikutuksia naisten elämänlaatuun (ks. esim. Coe ym. 2013; Montgomery ym. 2016; Kocan ym. 2023; Aldhouse ym. 2020). Avaamalla ja tuomalla näitä ylläpidettyjä normeja ja asenteita esille omalla tutkimuksellani ja osana suomalaista yhteiskuntaa mahdollistan osaltani yhteiskunnan sosiaalisesti kestävästä tulevaisuudesta. Sosiaalinen kestävyys on yksi kestävä kehityksen osa-alue, jonka päämääränä on muun muassa hyvinvointiin liittyvä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Samoin kuin tutkimukseni, sosiaalisen kestävyuden tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta yksilöiden hyvinvoinnissa ja osallisuudessa yhteiskunnassamme. (esim. Myllyviita ym. 2024.)

Tutkimuskysymykset

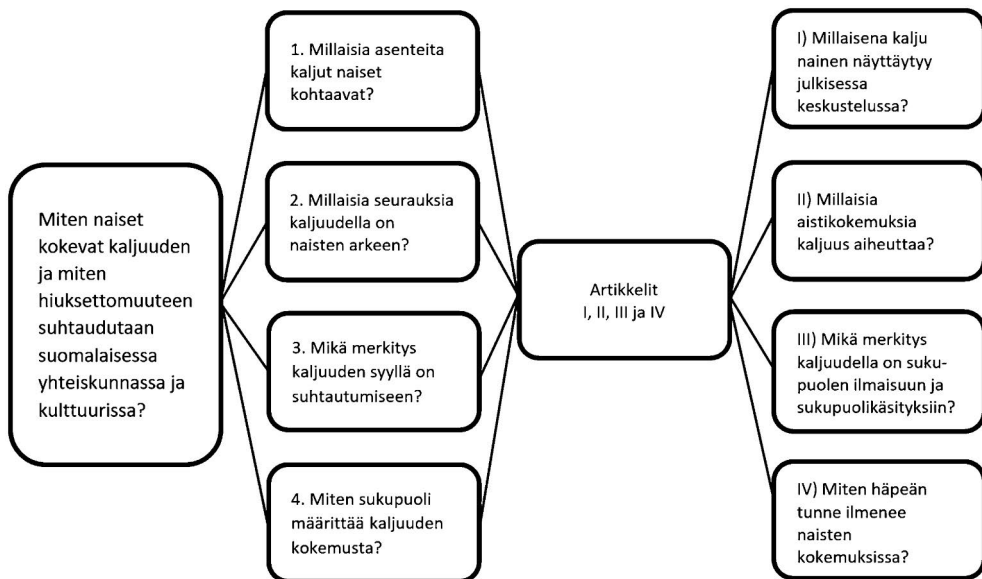
Tutkimukseni päätutkimuskysymykset ovat *Miten naiset kokevat kaljuutensa?* sekä *Miten naisten hiuksettomuuteen suhtaudutaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa?* Koska eri syistä johtuvaan naisten kaljuuteen liittyvien kokemusten ja asenteiden tutkiminen on laaja kokonaisuus, olen lähestynyt asiaa neljän tarkemmin rajatun tutkimuskysymyksen avulla:

1. Millaisia asenteita kaljut naiset kohtaavat?
2. Millaisia seurauksia kaljuudella on naisten arkeen?
3. Mikä merkitys hiuksettomuuden syyllä on suhtautumisessa naisten kaljuuteen?
4. Miten sukupuoli määrittää kaljuuden kokemusta?

Nämä neljä tutkimuskysymystä ovat ohjanneet tutkimustani koko prosessin ajan. Kysymykset lähestyvät naisten kaljuutta eri näkökulmista. Ensimmäinen kysymys tarkastelee naisten kaljuuteen liitettyjä asenteita ja stereotypisointeja. Tämän kysymyksen avulla tuon esille mitä asenteet ja stereotypiat kertovat yhteiskunnastamme. Toinen tutkimuskysymys pureutuu arjessa tehtyihin valintoihin ja ratkaisuihin, joihin kaljuus on vaikuttanut. Näitä tarkastelemalla on mahdollista saada selville hiuksettomiin naisten konkreettisia kokemuksia. Tämän kysymyksen avulla tutkin toimivatko aineistoni vastaajat ilman hiuksiaan toisin kuin hiuksellisina, mikä heidän arjessaan on hiuksettomuuden myötä muuttunut ja miksi. Tutkimuskysymyksistä

kolmas selvittää, onko hiuksettomuuden syyllä merkitystä siihen, millaisia arjen kohtaamisia naiset kokevat. Onko sillä eroa, miten sairauden takia hiuksensa menettäneisiin tai omaehtoisesti kaljuiksi päänsä ajaneisiin suhtaudutaan. Tämä on asia, jota ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa huomioitu. Neljäs kysymys avaa tarkemmin sukupuolen merkitystä kaljuuteen. Tällä kysymyksellä selvitän kokevatko naiset, että heidän sukupuolensa on vaikuttanut heidän ajatteluunsa ja käytökseensä ja millä tavoin.

Tutkimuskysymysteni kautta avautuu naisten kaljuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Osajulkaisujeni tutkimustulokset kertovat millainen merkitys naisten kaljuudella on sen kokeneiden naisten elämään. Lisäksi tulokset valottavat mikä on naisten kaljuuden merkitys ja miten siihen suhtaudutaan yhteiskunnassamme. Kaikki neljä tutkimukseni osajulkaisua vastaavat omalla tavallaan näihin neljään tutkimuskysymykseen. Jokaisella julkaisulla on kuitenkin myös oma itsenäinen tutkimuskysymyksensä, joihin aineistot ja julkaisukanavat ovat vaikuttaneet. Olen selkeyttänyt näiden eri tason kysymysten suhdetta toisiinsa edellisen sivun kuvion avulla (**Kuva 1.**). Muodostamani neljä tutkimuskysymystä antavat laajemman kuvan naisten kaljuudesta koettuna ilmiönä kuin aikaisemmat tutkimukset, joissa on kuitenkin saatettu sivuta samoja tutkimusteemoja.

Kuva 1. Kuvio esittää tutkimustani ohjanneiden kysymysten suhdetta toisiinsa. Ensimmäisenä on tutkimukseni pääkysymykset, jotka olen jakanut neljään alatutkimuskysymykseen. Näistä kaikki ovat vaikuttaneet osajulkaisuihini. Kuviossa viimeisenä on jokaisen osajulkaisun omat tutkimuskysymykset, jotka osaltaan vastaavat pääkysymyksiin, mutta eri tavoin kuin muodostamani neljä alatutkimuskysymystä.

Osajulkaisut ja työn rakentuminen

Väitöskirjani jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä eli tässä yhteenvedossa, avaan tarkemmin tutkimustani kokonaisuutena, siihen liittyviä valintoja sekä tutkimusasetelmia. Jälkimmäiseen osaan sisältyy neljä väitöstutkimukseni osajulkaisua, joissa olen tarkastellut naisten kaljuutta ja sen kokemista eri näkökulmista. Yhdessä nämä artikkelit sekä tutkimukseni kokoava yhteenvedo-osa muodostavat tutkimuskokonaisuuden, joka vastaa tutkimuskysymyksiini: *miten naisten kaljuuteen suhtaudutaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa ja miten naiset kokevat kaljuutensa?*

Tutkimusartikkeleistani kolme on julkaistu ja vertaisarvioitu suomenkielisissä avoimesti saatavilla olevissa julkaisuissa. Neljäs osajulkaisu on vertaisarvioitu, mutta edelleen toimitusprosessissa. Olen laatinut julkaisuista taulukon (**Taulukko 1**), josta ilmenee jokaisen julkaisun lähestymistapa naisten kaljuuteen: tutkimuskysymys, aineisto, tutkimusmetodi sekä käsitteistö. Tässä luvussa esittelen tutkimusartikkelini kronologisessa julkaisujärjestyksessä. Tutkimusprosessini on edennyt samaan tahtiin julkaisujärjestyksen kanssa ja jokainen osajulkaisu on kasvattanut tietoa aiheesta. Tämän takia ensimmäiset julkaisut ovat vaikuttaneet myös siihen, miten olen myöhemmät artikkelit rakentanut ja miten olen aineistoani myöhemmissä osajulkaisuissa tutkinut ja tulkinut.

Osajulkaisukokonaisuus on muodostunut tutkimusprosessin aikana syksyjen 2020 ja 2024 välisenä ajanjaksona. Tutkimusartikkelien teemoihin ovat vaikuttaneet niin kokoamani aineisto, keruukutsu, kirjoituskutsut teemajulkaisuihin sekä tutkimuskysymysten tarkentuminen tutkimuksen edetessä. Myös jatkuvasti prosessin aikana kasvanut ymmärrykseni aiheesta, aikaisempaan tutkimukseen tutustuminen ja tutkimuskentällä käyty keskustelu sekä laajempi tieteellinen viitekehys ovat vaikuttaneet tutkimukseeni. Ensimmäinen osajulkaisu poikkeaa muista kolmesta lähestymistapansa ja aineistonsa takia. Ensimmäinen artikkeli toimii myös tutkimukseni taustoittavana lähtökohtana naisten kaljuuden ajallisessa tarkastelussa. Kolmessa seuraavassa julkaisussa olen käyttänyt samaa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kanssa yhteistyössä koottua teemakirjoitusaineistoa. Kirjoituskeruun tarkoitusta, sisältöä sekä artikkelin aineistojen jakautumista kuvaan tarkemmin *Kaljut naiset -kirjoituskeruu* -luvussa ja Liitteessä 2. Osajulkaisujen tuloksia käyn läpi tutkimuskysymysteni kautta luvussa 5. *Tutkimuksen tulokset*.

Taulukko 1 Taulukossa on esiteltynä tutkimuksen neljän osajulkaisun tutkimuskysymykset, käytetty aineisto, kaljuuden syyn jakautuminen aineistoissa, tutkimusmenetelmät sekä avainkäsitteet.

Osajulkaisun otsikko	Tutkimuskysymys	Tutkimusaineisto	Hiuksettomuuden syy	Tutkimusmenetelmät	Avainkäsitteet
I Kalju nainen ja naiseuden normi – Hiuksettomuuskeskustelu suomenkielisessä lehdistössä 1990–2018	Millaisena kalju nainen näyttäytyy julkisessa keskustelussa?	106 lehtikirjoitusta 13:sta suomenkielisestä sanomalehdestä vuosilta 1990–2018	Muutama lehtikirjoitus käsittelee omaehtoista kaljuutta ja loput sairaudesta tai sen hoidosta johtuvaa kaljuutta	Teemoittelu, digitaalinen sanahaku	Sukupuoli, normit
II Miltä kalju(us) tuntuu? – Hiuksettomiin naisten keholliset aistikokemukset kaljuudesta	Millaisia aistikokemuksia kaljuus aiheuttaa?	45 teemakirjoitusta SKS:n Kaljut naiset -kirjoituksesta	21 syöpähoidot 11 alopecia 11 omaehtoisuus 1 muu sairaus	Sisällönanalyysi, teemoittelu	Aistit, kehoisuus, hyvinvointi
III ”Kumpi tuo on, nainen vai mies?” – Hiusten merkitys sukupuolen ilmaisussa ja sukupuolinnormien ylläpidossa kaljujen naisten kokemuksissa	Millaisia vaikutuksia naisten kaljuudella on sukupuolikäsityksiin ja sukupuolen ilmaisuun?	71 teemakirjoitusta SKS:n Kaljut naiset -kirjoituksesta	26 syöpähoidot 22 alopecia 16 omaehtoisuus 7 muu syy	Lähiluku, teemoittelu, kulttuuri-analyysi	Sukupuoli, normit, kehoisuus
IV Hiuksettomuuden häpeä – Häpeän kokemukset ja niiden merkitys kaljujen naisten kirjoituksissa	Miten häpeän tunne ilmenee naisten kokemuksissa?	19 teemakirjoitusta SKS:n Kaljut naiset -kirjoituksesta	6 syöpähoidot 9 alopecia 4 muu sairaus	Lähiluku, kulttuuri-analyysi, teemoittelu	Hyvinvointi, tunteet, normit

Artikkelissa I, ”*Kalju nainen ja naiseuden normi – Hiuksettomuuskeskustelu suomenkielisessä lehdistössä 1990–2018*”, lähestyn naisten kaljuutta julkisen keskustelun ja muutoksen näkökulmasta. Osajulkaisussa tuon esille, miten naisten kaljuudesta on kirjoitettu sanomalehdissä vuosien 1990 ja 2018 välisenä aikana ja miten kirjoituksista tulee esille kaljuuden merkitys naiskuvastolle. Tutkimuksessani tarkastelen, miten hiuksettomuus vaikuttaa naisten käsityksiin itsestään, millaisia ominaisuuksia hiuksiin ja naiseuteen yhdistetään ja miten naiseuteen liitettyjä normeja on murrettu hiuksettomuuden avulla. Julkaisun tavoitteena on hahmottaa sanomalehdissä esille tuotuja suomalaisessa kulttuurissa vallitsevia käsityksiä naisten kaljuudesta. Aineistonani olen käyttänyt yli sataa digitaalista lehtikirjoitusta, joissa on käsitelty naisten kaljuutta. Kirjoitukset olen koonnut kahdesta eri digitaalisesta tietokannasta ja kaikki kirjoitukset on alun perin julkaistu painettuina suomenkielisissä sanomalehdissä.

Artikkeli on julkaistu osana *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* -lehden Karvanumeroa. Julkaisussa karvateemaa lähestytään monitieteisesti ja ihmisen eri keho-
karvoitukset huomioiden. Oma artikkelini on lehden ainoa, joka käsittelee pelkästään hiuksia. Teemanumeron aihe kertoo siitä, että karvat ja niiden tutkiminen ovat kasvava osa ihmistieteellistä tutkimuskenttää, eikä ihmisen karvoituksen merkitystä niin ulkonäölle, asenteille kuin sukupuolille ja seksuaalisuudelle voi kotimaisessaan tutkimuksessa ohittaa. (Harjunen & Rossi 2021.) Oma artikkelini osallistuukin julkaisukanavansa kautta tähän keskusteluun etnologisena avauksena.

Osajulkaisu lähestyy kaljuutta naiseuden normin kautta. Kuten olen artikkelisani todennut, naisuus ei ole stabiili asia, mutta hiukset yhdistetään naiseuden kuvaan edelleen olennaisesti. Naisten hiuksettomuus ja julkinen kaljuus haastaa tätä asetelmaa, joten normien näkyminen ja niiden muuttuminen käsikädessä naisten kaljuudesta käydyn keskustelun kanssa tulee ilmi tutkimuksestani.

Artikkeli II, *Miltä kalju(us) tuntuu? – Hiuksettomien naisten keholliset aistikokemukset kaljuudesta*, käsittelee sitä, miten hiusten menetys tai niistä luopuminen on vaikuttanut SKS:n kirjoituskeruun vastaajien aistikokemuksiin. Artikkeli on julkaistu J@rgonia-verkkojulkaisussa. Osajulkaisussa tartun siihen, miten usein kaljuuden yhteydessä puhutaan vain sen merkityksestä ulkonäköön ja hiuksettomuuden ajatellaan usein olevan vain esteettinen asia. Keruun kirjoituksissa kuitenkin 45 vastaajaa kertoo kaljuuden kehollisuudesta ja siitä, miten hiusten puute on vaikuttanut heidän aistihavaintoihinsa. Osajulkaisun päämääränä on tuoda esille näitä kaljuuden synnyttämiä kehollisia aistituntemuksia sekä niiden merkitystä kaljujen naisten arkeen. Samalla kiinnitän artikkelissa huomioita laajemmin aistien merkitykseen ja niiden kulttuurisidonnaisuuteen.

Tutkimuksessani olen jakanut kaljujen naisten kokemat aistivainnot neljään kokonaisuuteen, jotka ovat 1) hiuksettomuuden aiheuttama lämpötilan vaihteluiden kokeminen ja niihin reagointi, 2) peruukin aiheuttamat tuntoaistimukset, 3) kaljuuden

tunto: hiusten myötä kadonneet ja löytyneet tuntoaistimukset sekä 4) kaljun tuntu ja halu koskettaa. Näiden neljän kategorian sisälle mahtuu pienempiä kokonaisuuksia ja yksittäisiä havaintoja. Kuitenkin niitä kaikkia yhdistää kaljuuden tuoma muutos keruun vastaajien aikaisempiin aistikokemuksiin.

Osatutkimuksen päämääränä on lisätä tutkimukseen pohjautuvaa tietoa hiuksettomuudesta johtuvista aistikokemuksista ja niiden merkityksestä jokapäiväisiin valintoihin. Artikkelini laajentaakin aikaisemmin tehtyä tutkimusta naisten kaljuudesta tuomalla esiin kehollisuuden ja aistien kulttuurisen merkityksen. Vaikka peruukin käytöstä tai kaljun pään suojaamisesta on jonkin verran tietoa saatavilla, tutkimuksestani tulee esille, että monet aistimukset yllättävät, eikä vertaistukea tai tietoa ole välttämättä tarjolla (myös Hellen 2019, 27, 64). Tarkoitukseni onkin tuoda kaljuuteen liittyviä kehollisia kokemuksia laajemmin esille, jotta niihin reagointi helpottuu ja tieto saavuttaa sitä tarvitsevat.

Artikkeli III, ”*Kumpi tuo on, nainen vai mies?*” – *Hiusten merkitys sukupuolen ilmaisussa ja sukupuolinormien ylläpidossa kaljujen naisten kokemuksissa*, lähestyy naisten kaljuutta sukupuolen ilmaisun ja vallalla olevan binäärisen sukupuolijaon kautta. Osajulkaisun päämääränä on tuoda esille, miten kaljut naiset hahmottavat oman sukupuolensa, miten hiusten puute vaikuttaa heidän ja muiden käsitykseen heidän sukupuolestaan ja miten tämä näkyy naisten arjessa. Aineistona käytän niitä SKS:n keruun kirjoituksia, joissa on käsitelty kaljuuden vaikutuksia omaan identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuus sekä kerrottu muiden reaktioista näihin teemoihin.

Artikkeli on julkaistu *Kalevalaseuran vuosikirjassa 103*, jonka otsikkona on *Joustavat sukupuolet – muuntuvat merkitykset*. Teoksen 12 vertaisarvioitua artikkelia käsittelevät niin sukupuolen tuottamista, naisten toimijuutta, sukupuolta mediassa sekä sukupuolen, seksuaalisuuden, kansallisuuden sekä ruumiillisuuden yhteyttä. Artikkeleissa tarkastellaan sukupuolten kulttuurisia ristiriitaisuuksia ja toisaalta muutosprosesseja ja pysyvyyksiä monipuolisten aineistojen ja tutkimusalojen avulla. Oma artikkelini sijoittuu osaksi Sukupuolen tuottaminen -osiota, jossa hiusten lisäksi muu pukeutuminen ja naisen rooli ovat tutkimusten keskiössä. (Hämäläinen ym. 2024.)

Hiusten merkitys sukupuolelle ja sen ilmaisulle on asia, joka tulee väistämättä esille niin aikaisemmassa hiuksettomuustutkimuksessa, julkisessa keskustelussa kuin omassa tutkimusaineistossani. Vaikka käsityksemme sukupuolten moninaisuudesta on muuttunut binääristä kahtiajakoa laajemmaksi, edelleen usein pukeutuminen, sisältäen myös hiustyylit, jakautuvat mies–nais–jaottelun mukaisesti lapsista aikuisiin. Kuitenkaan hiukset eivät ole olleet kovin yleinen tutkimuskohde tästä näkökulmasta. Usein edelleen monissa tutkimuksissa tukeudutaan sosiologi Anthony Synnottin (1993) ajatuksiin hiusten binäärisestä jakautumisesta, vaikka muutosta kolmenkymmenen vuoden aikana teoksen julkaisun jälkeen on tapahtunut.

Osajulkaisussa käsittelen sukupuoleen liittyviä kokemuksia kolmen kokonaisuuden kautta. Aluksi tuon esille arjen tilanteita ja paikkoja, joissa sukupuolella on ollut merkitystä suhtautumisessa kaljuuteen. Toisessa luvussa käsittelen naisten kohtauksia sanallisia sekä konkreettisia reaktioita, jotka johtuvat heidän kaljuudestaan ja kolmanneksi tarkastelen, miten naiset itse kokevat kaljuuden vaikuttavan heidän käsitykseen omasta sukupuolestaan ja tavoista ilmaista sitä. Kuten tutkimuksessani tuon ilmi, nämä kolme teemaa muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla avaan sitä, miten naisten kaljuus vaikuttaa käsityksiimme sukupuolesta ja sen ilmaisusta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Artikkelissa IV, *Hiuksettomuuden herättämät tunteet — Häpeän kokemukset kaljujen naisten kirjoituksissa*, olen halunnut tuoda vastaajien kokemat tunteet ja niiden merkityksen valokeilaan. Kaljuuden aiheuttama stigma on asia, joka mainitaan usein aikaisemmissa naisten kokemuksista käsittelevissä hiuksettomuustutkimuksissa. Olen osaltani halunnut selvittää, millä tavoin häpeä on näkyvässä SKS:n kirjoituskeuruun vastauksissa ja millainen vaikutus sillä on hiuksensa menettäneiden naisten elämään. Tämän artikkelin aineisto poikkeaa kahden edellisen osajulkaisun aineistosta siinä, että mukana ovat vain sairauden tai sen hoidon takia hiuksensa menettäneiden vastaajien kirjoitukset. Tämän johtuu siitä, että vain heidän kirjoituksissaan on käytetty häpeä- tai häpeäminen-sanoja.

Osajulkaisussa käsittelen häpeän teemaa kolmen kokonaisuuden kautta. Nämä ovat 1) ulkonäköön ja sairautteen liittyvät häpeän kokemukset, 2) vastaajien kohtaukset muiden häpeän tunteet ja 3) häpeän kieltäminen ja torjuminen. Nämä kolme teemaa kokoavat vastaajien häpeän kokemukset yhteen luoden kuvan siitä, mitä kaljuuden aiheuttama häpeä on, mistä se voi johtua ja miten siihen on mahdollista myös puuttua. Osajulkaisu tuo selkeästi esille sen, miten häpeä on vahvasti muihin ihmisiin liittyvä tunne, jossa itseään tarkastellaan muiden kautta (Ahmed 2014, 104–106; Lidman 2011, 25, 31–32).

Näiden neljän tutkimukseni osajulkaisun pohjalta naisten kaljuus, siihen liittyvät kokemukset sekä siitä käyty keskustelu on tullut näkyvämmäksi. Kaikki neljä artikkelia ovat tarkastelleet yhtä naisten hiuksettomuuteen liittyvää osa-aluetta, ensimmäinen julkista keskustelua, toinen kaljuuden kehollista puolta, kolmas hiusten tai niiden puutteen merkitystä sukupuolinormiin ja neljäs hiusten menetykseen liittyvää emotionaalista puolta häpeän tunteen kautta. Teemat eivät ole yksittäin uniikkeja kansainvälisellä tutkimuskentällä, mutta yhdessä ne muodostavat niissä käytetyn aineiston kanssa kokonaisuuden, jollaista ei ole ennen julkaistu.

Seuraavissa ensimmäisen osan luvuissa esittelen tutkimustani laajemmin. Tutkimukseni yhteenveto-osa jakautuu kuuteen lukuun. Luvussa kaksi käyn läpi tutkimukseni kontekstin. Esittelen sen, mitä tutkimuksessani tarkoittaa naisten kaljuuden tutkiminen, mitä on kaljuus ja millaista tutkimusta aiheesta on aikaisemmin tehty. Lisäksi toisessa luvussa käsittelen tutkimukseeni liittyviä eettisiä kysymyksiä ja nii-

den pohjalta tekemiäni ratkaisuja. Tutkimukseni kolmannessa luvussa selvitän tutkimukseni paikantumisen tutkimuskentällä ja työni kannalta oleelliset tutkimuskäsitteet. Tämän jälkeen neljännessä luvussa käyn läpi tutkimuksessa käyttämäni aineistot ja niihin liittyvät valinnat sekä tutkimusmenetelmäni. Yhteenvedon viidennessä luvussa esittelen artikkelieni päätulokset. Tutkimukseni ensimmäisen osion päättää kuudes luku *Johtopäätökset ja tutkimuksen merkitys*, jossa nimensä mukaisesti vedän tutkimukseni langat lopullisesti yhteen ja esittelen tutkimukseni merkityksen niin tieteelliseen viitekehykseeni kuin yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ihmisten arkeen. Tämän jälkeen tutkimukseni toisessa osiossa on julkaisujärjestyksessä kaikki tutkimukseeni sisältyvät neljä osajulkaisuani.

2 Naisten kaljuus tutkimuskohteena

Hiukset on yleisesti länsimaisessa kulttuurissa nähty tärkeänä osana naiseutta – naisen kruununa. Ajatuksen alkuperäksi mainitaan usein Raamattu ja Paavalin Ensimmäinen kirje korinttilaisille, jossa todetaan naisen hiusten olevan hänen kruununsa. Paavalin kirjeessä myös kerrotaan, että paljas pää naisella on yhtä häpeällinen kuin lyhyet hiukset naisella, koska naiselle kuuluvat pitkät hiukset ja miehelle lyhyet. (1. Kor. 11:2–16 1992).² Vaikka Raamatun kirjoituksia ei tunitisikaan, tai kokisi sen oppeja omakseen, ajatus naisen pitkistä hiuksista vastakohtana miesten lyhyemmille hiuksille on ajatusmalli, jota ylläpidetään edelleen vahvasti kulttuurissamme. Samoin käsitys hiuksista naisen kruununa on yleisesti tunnettu ajatus, vaikka omassa tutkimuksessani tulee esille myös tämän ajatuksen kyseenalaistaminen. Hiuksiin liittyikin kulttuurisia sääntöjä ja käsityksiä, jotka ovat muutoksista huolimatta sidottuja yhteiskuntamme käytäntöihin ja joilla on vaikutusta siihen, miten sukupuolta hahmotetaan ja miten sitä ilmaistaan. (Davis 1992, 31–54; Synnott 1993, 103–127; Turunen & Niiranen 2019, 13, 16.) Esimerkiksi kampaustyylien jakautuminen binäärisen sukupuolijaon mukaan naisten pidempiin ja miesten lyhyempiin hiuksiin on yksi edelleen vallalla olevista normeista, huolimatta 2000-luvun aikana laajentuneista sukupuoli- ja ulkonäkökäsityksistä. (Davis 1992, 34; Guillerm 2015, 44–46; Synnott 1993, 104–111). Sukupuoliin sidotut ulkonäkönormit ja niiden mukaiset tavat ilmaista ja hahmottaa sukupuolia ovat sosiaalisesti rakennettuja ja ylläpidettyjä. Normien muuttumiseen ja laajentumiseen voivat vaikuttaa niin kulttuuriset muutokset, muotivirtaukset, median ja populaarikulttuurin kuvasto sekä laajemmin ihmisten kokemukset ja oma toiminta (Rossi 2003, 11; Turunen & Niiranen 2019, 16–21, 31; Hynnä-Granberg 2022; Puhakka 2023; Åberg 2020).

² Paavalin Ensimmäisen korinttilaiskirjeen toisessa jakeessa kirjoitetaan näin: ” -- Sen sijaan jos nainen on avopäin, kun hän rukoilee tai profetoi, hän häpäisee päänsä, sillä sehän on samaa kuin hän olisi antanut ajaa hiuksensa pois. Ellei nainen peitä päätään, hän voi yhtä hyvin leikkauttaa hiuksensa. Mutta jos kerran hiusten leikkaaminen tai pois ajaminen on naiselle häpeällistä, hänen tulee peittää päänsä. -- Opettaahan jo luontokin teille, että pitkä tukka on miehelle häpeäksi mutta naiselle kunniaksi. Pitkät hiukset on annettu naiselle hunnuksi.” (1. Kor. 11:2-16 1992.)

Näiden normien takia naisten kaljuus nähdään harvoin ”vain kampaustyylinä”, vaan usein se on jopa negatiivinen ja stigmallinen asia. Esimerkiksi irlantilainen laulaja Sinead O’Connor leimattiin kapinalliseksi 1990-luvulla niin käytöksensä kuin ”tyylittömän” siilitukkansa takia (Synnott 1993, 122; *Länsi-Savo* 1991). Naisten kaljuus ei ole kuitenkaan ainoa kampaustyyli, joka on saanut negatiivista huomiota osakseen. Eri aikoina uudet hiustyyli on leimattu vääränlaisiksi, naisten kaljuuden tavoin normien vastaisiksi, kunnes ne ovat saavuttaneet tarpeeksi suosiota ja vakiintuneet tai vain unohtuneet. Normeja on myös tietoisesti murrettu. Naisten lyhyet hiukset olivat 1800-luvun lopun Suomessa aktiivinen keino haastaa ajan sääty-yhteiskunnan hierarkioita ja sukupuoliormeja. 1900-luvun alussa naiset hätkähdyttivät suosimalla lyhyttä, niin kutsuttua jazz-tukkaa (Corson 2001, 609–618; Schreck 2023, 69–84; Guillerm 2015, 54–57). Kulttuurintutkija Kati Mikkola (2019) on tutkimukseensa perustaen tuonut esille, että uutuuksiin, liittyvät ne sitten pukeutumiseen tai muuhun arkipäiväiseen, usein suhtaudutaan negatiivisesti. Kuten Mikkola toteaa, vaikka nykyään miesten lyhyet hiukset ovat tavanomaiset, 1880-luvulla kansanmiesten lyhyitä hiuksia verrattiin vankien kampauksiin ja heitä pilkattiin. Tätä ennen oli totuttu siihen, että miehellä oli pitkät hiukset. Muutamaa kymmentä vuotta myöhemmin asenteet muuttuivat ja pitkätukkaiset miehet joutuivat vuorostaan pilkan kohteiksi. (emt. 170.) 1960-luvulla Suomessa meikin käyttö ja Beatles-tyyliset hiukset miehillä aiheuttivat paheksuntaa ja ”miesfeminiinisyydelle” naureskelua (Frisk 2016.). Asenteet uutuuksia kohtaan voivat siis muuttua vastakkaisiksi. Samoin esimerkiksi naisten housujen käyttö ei enää tänä päivänä herätä Suomessa huomiota, mutta kuten naisten housujen käyttöä ja siihen suhtautumista tutkinut etnologi Arja Turunen huomauttaa (2011), housut käyttövaatteena ovat yleistyneet Suomessa naisilla vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Tätä ennen housuja käyttäviin naisiin suhtauduttiin epäilevällä huumorilla ja heidän katsottiin rikkovan sukupuolirajoja toiminnallaan. (emt. 14, 394–396.) Naisten kaljuus ei ole siis poikkeustapaus, kun tarkastellaan suhtautumista hiuksiin ja pukeutumiseen liittyviin normien murtamiseen.

Se, miksi asian tutkiminen sekä normien esille tuominen ja niiden vaikutus ihmisten arkeen on tärkeää, avautuu seuraavan esimerkin kautta. Syyskuussa 2024 Turun Sanomissa (*Turun Sanomat* 2024) kerrottiin, että mies oli pahoinpidelty busissa henkilön tämän ”epäselvän sukupuoli-identiteetin” takia. Mistä väkivaltaa käyttäneen hyökkääjän reaktio johtui, ei uutisessa kerrota. Kuitenkin tutkimuksesani on tullut esille, että myös kaljut naiset ovat joutuneet väärinsukupuolitetuiksi ja kohtaamaan monenlaisia reaktioita hiuksettomuutensa takia. Sukupuolen ilmaisu ”väärällä” tavalla voi olla vaarallista ja sillä voi uutisen esimerkin tavoin olla jopa väkivaltaisia seurauksia. Tämä vain sen takia, ettei joku noudata yhteiskuntamme kirjaamattomia sääntöjä siitä, miltä kenenkin tulisi näyttää binäärisesti jaotellussa yhteiskunnassa.

Kaljuus tutkimuskäsitteenä

Kaljuus on tutkimukseni keskeisin käsite. Kuitenkin se, mitä kaljuudella tarkoitetaan ja miten se määritellään, vaihtelee eri yhteyksissä. Esimerkiksi naisten kaljuutta eniten käsitelleen terveys- ja hoitotieteellisen tutkimuksen käsitteet poikkeavat omasta tutkimuksestani. Tämän takia koen tärkeäksi esitellä tässä luvussa, mitä kaljuus juuri tämän tutkimuksen kontekstissa tarkoittaa. Tuon ensin esille, miten olen tutkimuksessani jaotellut kaljuuden sen syiden perusteella ja miten tämä poikkeaa aikaisemmasta tutkimuksesta. Tämän jälkeen käsitelen sitä, mitä varsinaisesti tarkoitan kaljuudella ja miten olen tähän ratkaisuun päätenyt.

Tutkimuksessani olen jakanut kaljuuden kolmeen kategoriaan sen aiheuttaneen syyn perusteella:

- Sairaudesta tai sen hoidosta johtuva kaljuus. Erilaiset sairaudet, niiden oireet tai hoitokeinot voivat aiheuttaa osittaista tai kokonaisvaltaista hiuksettomuutta. Hiuksettomuus voi olla näkyvää, mutta myös peiteltyä: käytössä ovat peruukit tai muu pään peittävä asuste. Tutkimuksessani tähän kategoriaan kuuluvat syöpähoitojen takia hiuksensa menettäneet, alopeetit sekä muista lääketieteellisistä syistä hiuksensa kokonaan tai osittain menettäneet.
- Omaehtoinen kaljuus. Henkilö on omasta tahdostaan päättänyt luopua hiuksistaan. Päätöksen takana olevat syyt voivat olla esimerkiksi identiteettiin, muotiin tai kokeilunhaluun liittyviä. Omaehtoinen hiuksettomuus on usein näkyvää ja julkista. Kaljuus ei ole aina kokonaisvaltaista, vaan kyseessä voi olla myös lyhyt siilitukka.
- Pakotettu kaljuus. Henkilö on uhattuna ajanut hiuksensa tai ne on leikattu häneltä pois. Hiusten ajaminen on häpäisykeino, lähisuhdeväkivallan yksi muoto ja rangaistuskeino. Hiuksettomuus on usein hetkellisesti näkyvää ja myöhemmin peiteltyä.

Olen muodostanut nämä kolme kategoriaa jo tutkimusprosessini alussa. Jako on varsin karkea ja sen sisältö osittain päällekkäistä. Esimerkiksi sairaudesta tai sen hoidosta johtuva kaljuus voi olla myös näkyvää ja omaehtoista, kun hiustenlähtöä nopeutetaan ajamalla hiukset pois. Kaljuuden syyn jakaminen kolmeen erilliseen kategoriaan on kuitenkin helpottanut aineiston käsittelyä ja kaljuudesta kirjoittamista. Näiden kategorioiden avulla olen pystynyt tutkimuksessani vertailemaan hiuksettomuuden syyn merkitystä kokemuksiin ja kohteluun. Tutkimukseni alussa tavoitteenani oli käsitellä kaikkia näitä kolmea hiuksettomuuden muotoa tutkimuksessani. Toiveikkaasta tavoitteestani huolimatta tutkimukseni käsittää näistä vain kaksi, omaehtoisen kaljuuden ja sairauden tai sen hoidon takia hiuksettomuuden. Tämä johtuu siitä, että vaikka aineistoa kootessani kiinnitin huomioitani myös pakotettuun hiuk-

settomuuteen, sitä ei kuitenkaan kummassakaan käyttämässäni aineistokokonaisuudessa käsitellä. Tämän takia olen rajannut sen tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Hiuksettomuuden syihin perustuvan kategorisoinnin mukaisesti käytän osajulkaisuissani ja tässä yhteenvedossa käsitteitä *omaehtoinen hiuksettomuus* ja *sairaudesta tai sen hoidosta johtuva hiuksettomuus*.

Muilla tieteenaloilla tehdyssä hiuksettomuustutkimuksessa ei käytetä samanlaisia kategorioita kuin omassa tutkimuksessani. Aikaisempi naisten hiuksettomuustutkimus, jota olen omassa työssäni hyödyntänyt, on pääosin lääke- ja hoitotieteenalojen englanninkielistä tutkimusta. Näissä tutkimuksissa käytössä on termi *alopecia*, jolla tarkoitetaan hiustenlähtöä. Sen kanssa rinnakkain hiuksettomuudesta saatetaan käyttää myös *hair loss* -termiä. Tutkimuksissa *alopecia*-termi kattaa niin syöpähoitojen takia hiuksettomat³, muiden lääketieteellisten sairauksien takia hiuksettomat sekä *alopecia areata*, eli pälvikaljuuteen ja sen eri muotoihin⁴ sairastuneet (esim. Wiggins ym. 2014; Williamson ym. 2001; Peera ym. 2024). *Alopecia*-termin käyttäminen on näissä tutkimuksissa yhdenmukaista, mutta se ei sovi suoraan sovellettavaksi suomenkieliseen ei-lääketieteelliseen tutkimukseen. Suomessakin *alopecia* on lääketieteellinen termi, jolla tarkoitetaan hiustenlähtöä. Tästä huolimatta *alopecia*-sanan sijaan tutkimuksissa ja esimerkiksi lääketieteellisessä termistössä käytetään sairauksista ensisijaisesti suomenkielistä muotoa, jota täydennetään lääketieteellisellä nimellä. Tästä esimerkkinä pälvikalju (*alopecia areata*) tai naistyypinen kaljuuntuminen (*androgeneettinen alopecia*). Puhemielessä ja omassa tutkimusaineistossani *alopecia*lla tarkoitetaan juuri pälvikaljua ja sen eri muotoja. *Alopecia*aan sairastuneet kutsuvat itseään useammin *alopeetikoiksi* kuin pälvikaljuiksi. Myös Mari Hellen (2019) on hoitotieteen alan tutkimuksessaan päätenyt käyttämään *alopecia*-sanaa kuvaamaan kaikkia tutkimukseensa osallistuneita *alopeetikoita* sairauden eri muotojen diagnooseista huolimatta (emt. 9). Tämä on myös omassa tutkimuksessani toimiva ratkaisu, koska suurin osa *alopecian* eri muotoihin sairastuneista aineistonani olevan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keruun vastaajista käyttää tätä ylätermiä sairaudestaan.

Alopecia-termin sijaan käytän siis tutkimuksessani terveydellisistä syistä kaljuista nimitystä *sairauden tai sen hoidon takia hiuksettomat*. Tutkimukseni edetessä

³ Englanninkielisissä tutkimuksissa syöpähoidoista johtuvasta hiuksettomuudesta käytetään muun muassa termejä *chemotherapy induced alopecia* / *chemotherapy-induced alopecia* (esim. Zannini 2012; Trusson & Pilnick 2017) sekä *cancer-treatment related alopecia* (esim. Coe ym. 2013).

⁴ Pälvikaljuuden perusmuoto on *alopecia areata*, jossa ihokarvat lähtevät muutaman senttimetrin kokoisina läiskinä. Kun kaikki hiukset lähtevät päästä, käytetään termiä *alopecia totalis*. Kolmas muoto sairaudesta on *alopecia universalis*, jossa hiusten lisäksi irtoavat myös kaikki muut kehon karvat. Eri tautimuodot voivat vaihdella samalla henkilöllä. (Terveyskirjasto 2022; Allergia-, Iho- ja Astmaliitto 2023.)

olen huomannut, että käsite on lopulta varsin laaja, koska se kansainvälisen alopecia-termin mukaisesti kattaa niin lääketieteellisen sairauden, mutta myös sairauksia parantavien hoitojen takia hiuksensa menettäneet. Vaikka näissä kaikissa on kyse hiusten menetyksestä, hiuksettomuuteen suhtautumisessa on eroja niin terveydenhoidon kuin yksilön kokemusten tasolla. Tutkimuksen edetessä jouduinkin pohtimaan, olisiko ollut tarpeellista lisätä mukaan myös neljäs kategoria, jolla olisin jakanut sairauden tai sen hoidosta johtuvan kaljuuden kahteen erilliseen kategoriaan. Päädyin kuitenkin pitäytymään näissä kolmessa, koska ymmärsin, etten voi aineistoni perusteella tietää ja päättää kumpaan kategoriaan aineistoni muiden sairauksien takia kaljut kuuluvat. Tutkimuksen aikana olen kuitenkin kiinnittänyt huomioita eri sairauksien merkitykseen kaljuuteen suhtautumisessa, enkä ole kohdellut sairauksista tai niiden hoidon takia hiuksettomia yhtenä homogeenisenä ryhmänä. Myös osajulkaisuissani olen käsitellyt eroavaisuuksia tarpeen mukaan.

Luomieni kategorioiden ja niiden perusteiden avaamisen lisäksi koen tarpeelliseksi selittää mitä kaljuus tutkimuksessani tarkoittaa. Käytän tutkimuksessani sanoja kaljuus ja hiuksettomuus rinnakkain synonyymien kaltaisina määritelmänä. Koen nämä osittain yhdenvertaisina sanoina, mutta kaljuus on jossain tilanteissa huomiota herättävämpi, laajempi ja yleisemmin käytössä oleva sana. Esimerkiksi aineistonkeruuta varten tehdyn teemakirjoituskeruun otsikkona on Kaljut naiset. Valinta tehtiin SKS:n puolesta ja sitä perusteltiin kaljuus-sanana huomioarvolla. Sen ajateltiin saavan enemmän huomioita ja kiinnostuneita vastaajia, kuin jos otsikkona olisi ollut Naisten hiuksettomuus. Perustelu pitää varmasti paikkansa. Sanomalehtiaineistoa kootessani olen käyttänyt hakusanoina niin hiuksettomuutta kuin kaljuutta.

On myös tärkeää tarkentaa, mitä itse asiassa tarkoitan kaljuudella ja hiuksettomuudella. Esimerkiksi alopeetikot eivät ole välttämättä kokonaan kaljuja, vaan hiustenlähtö voi olla vain osittaista ja vaihteittaista eri aikoina (Hunt & McHale 2005, 951; Terveyskirjasto 2022). Syöpähoitojen seurauksena karvat lähtevät yleensä päästä kokonaan (Trüeb 2009). Syöpähoitoja läpikäyvät voivat mieltää itsensä kaljuiksi, mutta he voivat myös olla identifioimatta itseään hiuksettomiksi, koska hiustenpuute on väliaikaista. Myös omaehtoisen hiuksettomuuden osalta kaljuus on monitulkintainen asia. Ovatko hiuksensa pois ajaneet kaljuja, siilitukkaisia vai miten heidän ”hiustyylilään” tulisi kuvata? Kaljuuden tulkinnanvaraisuus näkyy myös SKS:n kirjoituskeruun vastauksissa. Osallistuneiden joukossa on niin siilitukkaisia, kokonaan kaljuja, osittain kaljuja ja jo hiuksensa takaisin saaneita, jotka kertoivat menneistä kokemuksista. Osa kirjoitti kokevansa olevansa kaljuja, mutta toisaalta joissain vastauksissa suoraan mainittiin, ettei vastaaja koe olevansa kalju nainen, mutta osallistuu keruuseen silti. Kirjoituksia lukiessani ymmärsin, että vastaajien kokemukset ovat kuitenkin usein samanlaisia huolimatta siitä, ovatko he kokonaan kaljuja vai onko heillä siilitukka tai osittainen hiustenlähtö. Muutaman millin ero hiustenpituudessa ei siis vaikuta siihen, miten naisten kaljuus määritellään, nähdään ja

koetaan. Teemakirjoitusten pohjalta päädyin tutkimuksessani ymmärtämään kaljuuden laajana käsitteenä. Kaljuus ja hiuksettomuus tutkimuksessani tarkoittavat siis kokonaisvaltaista tai osittaista kaljuutta, mutta myös aivan lyhyttä siilitukkaa, joka on tutkimuskontekstissani verrattavissa hiuksettomuuteen. Myös osajulkaisuissani olen tuonut lyhyesti esille sen, miten olen kaljuuden tutkimuksessani määritellyt. Lisäksi kerron niissä vastaajien jakautumisen hiuksettomuuden eri syiden perusteella.

Naisten kaljuus aikaisemmassa tutkimuksessa ja julkaisuissa

Naisten hiuksettomuus on tutkimuskohde, jota ei voi rajata vain yhteen tutkimusalaan kuuluvaksi. Väitöskirjaprosessin aikana olen tutustunut aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen ja huomannut kuinka moninaista se on. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin myös omat rajoitteensa. Selkeimpänä asiana huomioin, että naisten hiuksettomuuden tutkimus jakautuu pitkälti kahteen osa-alueeseen. Näistä ensimmäinen ja laajin on naisten hiuksettomuuteen liittyvä sairauden tutkimus. Toisessa tutkimusalueessa naisten kaljuus huomioidaan myös sairaudesta erillisenä asiana, kulttuurisena ilmiönä osana hiuksiin liittyvää tutkimusta. Tähän kuuluu lisäksi omana tutkimusperinteenään monialainen pukeutumistutkimus, jossa myös hiukset määritellään osaksi pukeutumista ja siihen liitettyjä merkityksiä. Näitä kahta tutkimuskenttää ja niihin liittyviä tutkimuksia esittelen tarkemmin tässä luvussa siltä osin, miten ne ovat vaikuttaneet tutkimukseeni ja auttaneet minua ymmärtämään aikaisemman tutkimuksen merkityksen. Tämän lisäksi käyn läpi lyhyesti aikaisemmin tehtyä populaarimpaa naisten hiuksiin ja kaljuuteen liittyvää kirjallisuutta, joka on ollut relevanttia tutkimukseni kannalta.

Sairauteen liittyvää hiuksettomuuden tutkimusta tehdään pääasiallisesti lääke- ja hoitotieteissä. Näissä tutkimuksissa kiinnostuksen kohteina ovat hiuksettomuutta aiheuttavat sairaudet, hiuksettomuuden hoitokeinot ja sairauden aiheuttaman hiuksettomuuden psykologiset vaikutukset sen kokeneille. Olen tarkemmin tutustunut juuri naisten kokemuksiin ja kaljuuden vaikutuksia tarkasteleviin tutkimuksiin. Nämä tutkimukset keskittyvät pääsääntöisesti alopeetikoiden tai syöpään sairastuneiden kokemusten tutkimukseen. Naisten kaljuutta käsittelevissä tutkimuksissa tulee selkeästi esille hiusten menetyksen vaikutus niin naisten elämänlaatuun laajemmin kuin kaljuuden merkitys ulkonäölle ja identiteetille (esim. Münstedt 1997; Coe ym. 2013; Trusson & Pilnick 2017). Tutkimuksissa on käsitelty myös peruukin käyttöön liittyviä kokemuksia (Wiggins ym. 2014; Zannini ym. 2012; Montgomery ym. 2016) ja Mari Hellen (2019) on pro gradu -tutkimuksessaan käsitellyt suomalaisten naispuolisten alopeetikoiden potilasohjausta. Aikaisemmissa tutkimuksissa myös sukupuolen merkitys kaljuuden kokemukseen tulee ilmi esimerkiksi vertailtaessa miesten ja naisten kokemuksia toisiinsa (esim. Trusson & Quincey 2021; Hilton ym. 2008).

Tutkimuksissa naisten kokemuksia on pääosin kerätty haastatteluin tai kyselyin. Olemassa olevien ja naisten kaljuuteen suoraan korreloivien tutkimusten määrää voi hahmottaa tarkastelemalla hiustenlähdistä tehtyjä tutkimuskirjallisuuskatsauksia. Esimerkiksi vuonna 2005 tehdyssä alopecian psykologisia vaikutuksia kokoavassa kirjallisuuskatsauksessa hyödynnettiin 35 aiheeseen liittyvää tutkimusta vuodesta 1980 alkaen ja vuonna 2021 tehdyssä kirjallisuuskatsauksessa *alopecia areataan* liittyviä englanninkielisiä vertaisarvioituja tutkimuksia löytyi yhteensä 73. (Hunt & McHale 2005; Toussi ym. 2021). Tutkimusta aiheesta tehdään laajasti eri maissa, itse olen pääosin hyödyntänyt lähinnä Euroopan ja Pohjois-Amerikan alueella tehtävää ja pelkästään juuri naisten hiuksettomuuden vaikutuksia selvittävää tutkimusta kulttuurikontekstisen rajauksen takia.

Tutkimusprosessini edetessä nämä aikaisemmat tutkimukset ovat auttaneet minua hahmottamaan, kuinka yleisiä naisten kaljuuden kokemukset ovat ja millaisia vaikutuksia hiustenlähdöllä voi naisten elämään olla. Samanlaiset ulkonäköpaineet ja identiteettipohdiskelut ovat osa hiuksensa menettäneiden kokemuksia asuinmaasta tai tutkimuksen lähtökohdista riippumatta. Kuitenkin tutkimuksissa hiuksettomuuden kulttuurinen merkitys sekä ajallinen konteksti ja muutos jäävät usein tarkastelun ulkopuolelle. Näille aikaisemmille lääke- ja hoitotieteenalan tutkimuksille on myös ominaista, että niissä tarkastelukohteena on vain yksi syy hiuksettomuudelle, kuten kemoterapiahoitojen aiheuttama kaljuus tai *alopecia areata*, eikä niissä tehdä vertailua hiuksettomuuden kokemuksista sen aiheuttaneen syyn perusteella.

Lääke- ja hoitotieteissä tehdyn tutkimuksen lisäksi myös muilla aloilla on tehty naisten hiuksettomuuteen terveystutkimuksista liittyvää tutkimusta. Löytämäni tutkimukset rajautuvat kuitenkin vain muutamaaan saman tapaiseen esimerkkiin, joihin olen tutustunut. Yhdysvaltalainen kulttuurintutkija Céline Guillerm on väitöskirjassaan *A Feminist Cultural Study of Identity, Hair Loss, and Chemotherapy* (2015) tarkastellut kulttuurin vaikutusta naisten kaljuudelle niin historiassa kuin televisio-ohjelmissa. Hän tukeutuu tutkimuksessaan omakohtaisiin kokemuksiin, muiden tutkimuksiin sekä tekemiinsä haastatteluihin. Guillermiin tutkimuksen lisäksi tanskalaisen antropologi Helle Ploug Hansenin (2007) artikkelissa syöpähoidoista johtuvaa naisten kaljuutta lähestytään etnografian menetelmin. Artikkelissa tarkastellaan tanskalaisen naisten kokemuksia ja kaljuuden merkitystä heidän elämänlaatuun. Nämä molemmat tutkimukset voidaan määritellä osaksi kulttuurista terveystutkimuksen alaa, johon myös oma tutkimukseni paikantuu. Molemmissa käsitellään sairaudesta johtuvaa kaljuutta, mutta huomioidaan pelkästään lääketieteellistä tutkimusta laajemmin ympäröivä kulttuuri ja hiusten kulttuurinen merkitys naissukupuolelle.

Kaljuutta on tutkittu yllättävän vähän humanistisilla aloilla tai yhteiskuntatieteissä ilman, että tarkastelussa olisi sairauteen liittyvä hiuksettomuus. Sosiologi Anthony Synnott on yksi niistä harvoista tutkijoista, joka on käsitellyt hiuksia ja niihin liittyviä merkityksiä laajemmin julkaisussaan *The Body Social. Symbolism, Self and*

Society (1993). Naisten kaljuudesta hän tosin mainitsee vain Sinead O’Connorin ja hänen ”kapinallisen” tyyliinsä (emt. 122). Synnottin teos on edelleen yksi niistä tutkimuksista, johon useat hiusten merkityksestä kirjoittaneet, itseni mukaan lukien, viittaavat. Kuitenkin koen, että Synnottin kirjassaan esiintuomat ajatukset hiusten pelkästä binäärisestä jakautumisesta eivät täysin vastaa nykykäsitystä sukupuolen ja arjen moninaisuudesta.

Synnottin teoksen jälkeen tehdyissä tutkimuksissa näkökulma hiusten merkitykseen onkin yksityiskohtaisempi ja moninaisempi. Sigal Barak-Brandesin ja Amit Kaman toimittamassa *Feminist Interrogations of Women’s Head Hair* (2018) artikkelikokoelmassa hiuksia käsitellään feministisessä kontekstissa. Naisiin liittyvää kaljuuden stigmaa sivutaan teoksen esipuheessa ja kahdessa artikkelissa lyhyesti vallankäytön ja sairauden näkökulmasta (Barak-Brandes & Kama 2018; Yaari 2018; Maine 2018). Sosiologi Rose Weitzin teos *Rapunzel’s Daughters: What Women’s Hair Tells Us about Women’s Lives* (2004) käsittelee pelkästään naisten hiuksia ja niihin liittyviä merkityksiä. Weitz tarkastelee kirjassaan lyhyesti myös naisten kaljuutta niin sairauden, ikääntymisen kuin vapaaehtoisen hiuksettomuuden näkökulmista. Jhilik Chakraborty ja Arpita Goswami käsittelevät tutkimuksessaan naisten kaljuuden sopimattomuutta vallitseviin kauneuskäsityksiin bengalilaisen kansantarinan *The Bald Wife* kautta (2024). He tuovat esille, että tarinat toistavat ja pitävät yllä käsityksiä ”oikeista” kauneusstandardeista, mutta niillä on myös mahdollisuus kyseenalaistaa ne. Naisten kaljuutta on käsitelty myös osana uskonnollisia perinteitä (ks. esim. Zalberg 2007; Niculescu 2011). Eri uskontoihin liittyvä naisten hiusten pois ajaminen ei tule omassa aineistossani esille, joten en ole kuitenkaan tätä teemaa käsitellyt tässä tutkimuksessa tarkemmin. 2000-luvulla kansainvälisissä tutkimuksissa myös rodullistettujen vähemmistöjen kokemukset hiuksista ja niiden merkityksestä on nostettu tutkimuksissa esille. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen Monica Riversin (2021) maisterin tutkielma käsittelee mustien naisten kaljuutta. Työ pohjautuu osittain häneen omaan kokemukseensa ja tarkastelee kaljuutta pääosin nykyajan Yhdysvaltojen näkökulmasta.

Kotimaisissa tutkimuksissa hiustenleikkuuta häpeärangaistuksena ovat lyhyesti käsitelleet esimerkiksi oikeushistorioitsija Satu Lidman (2015), Marianne Junila (2000) ja Noora Wilms (2010). Hannele Harjusen ja Leena-Maija Rossin päätoimittama *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* -lehden Karvanumero (2021) jatkaa kehon karvoituksen tarkastelua feministisestä näkökulmasta. Lehden neljässä vertaisarvioidussa artikkelissa myös muut karvat kuin hiukset saavat huomiota. Kokonaisuudessaan teemanumero on katsaus tämänhetkiseen karvatutkimukseen Suomessa.

Sen sijaan pukeutumisen ja muodin tutkimuksessa hiuksia tai varsinkaan niiden puutetta ei ole käsitelty laajasti. Pukeutumistutkimus on yksi etnologian perinteisistä tutkimuskohteista, mutta tarkastelun aiheina on aikaisemmin ollut pääsääntöisesti

vain itse vaatetus.⁵ Tämän takia ymmärrettävästi hiustyylit ja kampaukset ovat jääneet tutkimuksen ulkopuolelle. Kuitenkin uudemmassa monitieteisessä pukeutumistutkimuksen traditiossa keho ja siihen liittyvä vaatetus nähdään ruumiillisena kokonaisuutena, joka koostuu kehon peittävien vaatteiden ja asusteiden lisäksi myös tatuoinneista, kampauksista ja peruukeista (Eicher 2020; Turunen & Niiranen 2019, 30). Esimerkiksi historioitsija Kustaa H. J. Vilkuna on tutkinut miesten peruukkeja ja niiden käyttöä Suomessa ja Ruotsissa 1600-luvulta 1800-luvun alkuun. Teoksessaan *Liiat hiuxet: Miesten muodin kulttuurihistoria* (2022) hän sivuaa myös lyhyesti naisten peruukkimuotia (emt. 38–39). Kirjassa Vilkuna tuo yksityiskohtaisesti esille, kuinka paljon erilaisia merkityksiä peruukkien käyttöön kytkeytyi. Kuitenkin Vilkuna itsekin hämmästelee, kuinka vähän hiuksiin ja kampaustyyliihin liittyvää tutkimusta pukeutumistutkimustraditiossa on tähän mennessä tehty (Vilkuna 2019, 88–89; myös Barak-Brandes & Kama 2018, 6–7; Turunen & Niiranen 2019, 30).

Kaljuuden ja hiustyylien sijaan Suomessa on lähivuosina tutkittu jonkin verran hiuksia materiana. Esimerkiksi Johanna Wassholm ja Anna Sundelin (2018; 2020) ovat tutkineet hiuskauppaa Suomen ja Pohjoismaiden alueella 1870-luvulta 1900-luvun alkuun. Heidän tutkimuksessaan myös sivutaan naisten hiustenleikkuuta moraalisena kysymyksenä. Blanka Henriksson (2017) on puolestaan tutkinut hiuksista tehtyjä esineitä ja niiden rituaalikäyttöä vuosien 1700–2000 välisenä aikana.

Tieteellisten tutkimusten lisäksi hiuksista on kirjoitettu populaareja yleisteesiä, joissa käsitellään lyhyesti myös naisten kaljuutta. Olen tutustunut tutkimusprosessin aikana näihin esille tuomiini teoksiin. Ne ovat kasvattaneet tietouttani siitä, miten hiuksista ja naisten kaljuudesta kirjoitetaan ja millaista tietoa on saatavilla. Esimerkiksi Victoria Sherrowin *Encyclopedia of Hair: A Cultural History* (2006) nostaa vapaaehtoisen kaljuuden yhdeksi otsikoksi teoksessaan. Asiaa lähestytään muinaisen Egyptin kautta päätyen kuuluisiin kaljuihin miehiin. Naisten kaljuuden mainitaan olevan joko poliittinen vastalause, esteettisyyteen perustuva päätös tai näyttelijöillä työhön kuuluva valinta. (emt. 43–45.) Richard Corsonin *History of Hair* (2001 [1965]) keskittyy sukupuoliin perustuvan binäärisen kampaajaon avulla kertomaan eri vuosisatojen hiustyyleistä. Teoksen sisältö on esimerkki siitä, miten hiukset ja niiden kampaustyyli ovat vaihdelleen vuosisadasta ja -kymmenestä toiseen, mutta binäärinen jako kahden sukupuolen mukaan on jatkuvasti läsnä. Teoksessa naisten kaljuus tulee esille esimerkkinä 1960-luvun sukupuolineutraalista muodista, joka jäi kokeilun tasolle (emt. 636–637).

⁵ Etnologisessa pukeutumistutkimuksen traditiossa on keskitytty tarkastelemaan vaate-
tusta ja niiden käyttöä sekä pukeutumisen merkityksiä. Pääsääntöisesti tutkimuksen ai-
karajauksena on toiminut 1900- ja 2000-lukujen pukeutuminen. (Turunen & Niiranen
2019, 23.) Laajemmin pukeutumistutkimuksesta Turunen 2011, 35–51.

Edellä mainittujen teosten lisäksi lähivuosina on julkaistu muutamia esseeteoksia, joissa tarkastellaan naisten hiuksiin liittyviä merkityksiä. Maria Antasin esseekirja *Hiukset – Viehkeät, vaikeat, villit ja vapaat* (2017) käsittelee naisten hiuksia ja niihin liittyviä paineita ja odotuksia. Kirjassa pohditaan lyhyiden hiusten näkymättömyyttä, ja hiuksettomuus tulee esille vain osana naisten rangaistuksia toisen maailmansodan aikana. Vuonna 2022 julkaistiin Mona Eidin toimittama kirjoituskoelma *Kiharoita. Kirjoituksia hiuksista*. Teoksessa useat kirjoittajat kertovat rodullistettujen vähemmistöjen näkökulmasta millainen merkitys ja vaikutus hiuksilla on ruskeiden ihmisten elämään Suomessa. Rodullistettujen vähemmistöjen näkökulmasta hiuksia on käsitelty myös esimerkiksi Emma Dabirin *The tangled history of black hair* -teoksessa (2020). Se on laajempi esseekirja afrohiuksista ja niihin liittyistä käsityksistä, vallankäytöstä ja rakenteista. Näiden kirjojen sijaan Kukka Maria Kiurun *Satatuhatta solmua* (2016) keskittyy vain naissukupuolen kaljuuteen. Se on omakustanteinen sarjakuva-albumi alopecian takia kaljuna tyttönä ja naisena elämisestä.

Siihen nähden, kuinka jokapäiväiset hiukset ovat ja miten kaljuus on osa myös naisten elämää sairastumisten tai muodin kautta, on hämmentävää, kuinka vähäistä lopulta hiuksia, kaljuutta ja sukupuolia yhdistävä tutkimus tai edes näihin teemoihin liittyvä populaari tietokirjallisuus tänä aikana on. Sen sijaan naisten kehon muuhun karvoitukseen liittyvää tutkimusta on saatavilla enemmän (esim. Toerien & Wilkinson 2003; Tiggemann & Hodgson 2008; Åberg & Salonen 2021; Lesnik-Oberstein 2006). Oman tutkimukseni rooli onkin tuoda naisten kaljuuden kokemuksia näkyviksi ja tarkastella niitä osana suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuurissamme vallitsevia rakenteita. Tämän lisäksi tutkimukseni paikkaa aikaisemman tutkimuksen aukkoja. Kuten toin esille, aikaisemmalle naisten hiuksettomuustutkimukselle on ollut yhteistä se, että niissä yleensä on keskitytty vain yhteen hiuksettomuuden kategoriiaan ja hiuksettomuuden syyhyn kerrallaan kuten vain syöpähoitojen tai vain alopecian aiheuttamaan hiuksettomuuteen. Tutkimukseni sekä myös tutkimusaineistoni käsittelee kuitenkin hiuksensa sairauden tai sen hoidon takia menettäneiden sekä omaehtoisesti hiuksettomien kokemuksia. Tutkimusprosessin aikana olen huomannut, että valinta on ollut oikea. Ottamalla mukaan myös omaehtoisesti hiuksettomat vastaajat, tutkimukseni on laajentanut aikaisempaa hiuksettomuuden tutkimusta, joka on keskittynyt lähinnä sairauksiin, niiden ehkäisyyn ja hiuksettomuuden hoitokeinoihin. Yhdistämällä eri syistä johtuvan kaljuuden kokeneiden kokemuksia on mahdollista saada laajempi kuva hiuksettomuuden vaikutuksista ihmisten arkeen. Oma tutkimukseni tuo siis oman tärkeän lisänsä aikaisempaan tutkimukseen yhdistämällä edellisiä tutkimustraditiota ja tuo lisää tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa tietoa aikaisempaan kaljuutta sivuvaan hiuskirjallisuuteen.

Tutkimuksen eettisyys

Tutkimukseeni liittyy eettisiä kysymyksiä, joihin olen kiinnittänyt huomioita läpi tutkimusprosessini. Tutkimuksessani olen sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen toimikunnan ohjeistusta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (TENK 2019; 2023). Tekemäni eettisyyden takaavat valinnat liittyvät niin toimintaani aiheen tutkijana kuin siihen, miten olen toiminut tutkimusaiheen käsittelyssä, aineiston käytössä ja tallentamisessa sekä aineiston analysoijana. Eettisyys ei siis rajaudu vain tutkimuksen konkreettiseen tekemiseen, vaan myös siihen, miten ja missä tutkimuksestani viestin muille ja millaisen kuvan tutkimusaiheestani annan. (Fingerroos & Kokko 2022, 65–67; Hämeenaho & Väkeväinen 2022) Tutkimusaiheeni on sensitiivinen, koska aineistossani käsitellään sairauden kokemuksia sekä henkilökohtaisia tunteita, omaan sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä pohdintoja ja näkökulmia. Tutkimusaineistoni kaltainen arkaluontoinen materiaali vaatii aineiston käsittelyssä ja sen tallentamisessa erityistä huomiota. Eettinen ennakoarviointi ei ole kuitenkaan ollut tutkimuksessani tarpeellinen. Tästä huolimatta olen jo tutkimusta suunnitellessani ennakoiden pohtinut, miten huomioin aiheen sensitiivisyyden ja toimin noudattaen eettisiä ohjeita. (ks. esim. Hämeenaho & Väkeväinen 2022).

Olen käyttänyt tutkimuksessani kahta erilaista aineistoa, joissa eettiset kysymykset poikkeavat toisistaan (samasta aiheesta Stark 2011, 79–78). Sanomalehtiaineisto on julkaistua aineistoa, joka on ollut muiden luettavana jo ennen tutkimusmateriaaliksi päättämistä. Tämän takia sen käyttöön ei liity yksityisyyden suojaan liittyviä eettisiä ongelmia. Käyttämäni digitoituun lehdistöaineistoon kohdistuu kuitenkin rajoituksia. Kansalliskirjaston sanomalehtiaineisto on vapaasti käytettävissä ja luettavissa vuoden 1939 loppuun saakka. Tätä uudemmallalla aineistolla on käyttörajoitus. Turun yliopiston tutkijana minulla oli kuitenkin mahdollisuus tarkastella tuolloin vuoteen 2018 asti digitoitua sanomalehtiaineistoa Kansalliskirjaston ja Kopioston yhteisellä Tutkain-sopimuksella, jossa Turun yliopisto on mukana. (Kansalliskirjasto 2024; Kansalliskirjasto 2022.) Myöskään Sanoma-arkiston digitoitu aineisto ei ole kaikkien saatavilla. Minulla oli kuitenkin mahdollisuus käyttää sitä, koska Turun yliopistolla oli yhteistyösopimus Sanoma-arkiston aineiston tutkimuskäytöstä (Turun yliopisto 2022). Sanoma-arkistossa oli aineistoni muodostusaikana materiaalia aineistoni kokoamishetken saakka. Näiden yhteistyösopimusten ansiosta minun oli mahdollista käyttää aineistoa vuosilta 1990 vuoteen 2018 saakka, jonka päätin tutkimukseni lopulliseksi aikarajaukseksi. Kuitenkin näiden olemassa olleiden käyttörajoitusten takia en ensisijaisesti analysoi tekstejä yksittäin, vaan olen muodostanut tekstikorpuksista kokonaisuuden, joka sisältöä analysoin. Tällä olen pyrkinyt häivyttämään yksittäisten jutuissa olevien ihmisten näkymistä.

Toinen tutkimukseni aineistokokonaisuus koostuu henkilökohtaisista teemakirjoituksista. Tämä aineisto on muistitietoa, johon liittyy sanomalehtiartikkeleita enemmän tutkimuseettisiä yksityiskohtia. Kuten muistitiedon eettisyydestä kirjoitta-

neet tutkijat Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti (2022) ovat todenneet, muistitiedon osalta tutkimusetiikka ”ulottuu laajemmin representaatioon sekä tutkimuksen tiedollisiin ja ideologisiin lähtökohtiin liittyviin pulmiin” (emt. 25). Muistitiedon käytössä on huomioitava, että tutkimus ei saa aiheuttaa tutkittaville haittaa, vastaajien kokemuksia ei saa esittää heille negatiivisessa valossa ja heidän tulee olla tietoisia luovuttamiensa tietojen tutkimuskäytöstä. Lisäksi aineistoa on käsiteltävä luottamuksellisesti koko prosessin ajan ja taattava vastaajien yksityisyys. Tutkimuseettisiä ongelmia voi liittyä myös tutkijan omaan rooliin ja hänen päämääriinsä. (Savolainen & Taavetti 2022, 23–25; Olsson 2005, 281, 284–286.) Tutkimusprosessin aikana huomioin, että omakohtainen kokemukseni hiuksettomuudesta on vaikuttanut siihen, miten olen tutkimusaiheittani käsitellyt. Olen ”ulkopuolista” paremmin ymmärtänyt alusta alkaen kuinka henkilökohtainen asia on, joten muun muassa tutkimuskysymyksissä ja aiheen käsittelyssä mediassa olen pyrkinyt tuomaan esille aiheen arkaluonteisuuden ja turvaamaan tutkittavien yksityisyyden.

Kirjoituskeruun aineisto on tallennettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon. Keruun yhteydessä on kerrottu vastausten arkistoinnista ja sen edellyttämästä henkilötietojen tallentamisesta, aineiston käytöstä tutkimusmateriaalina sekä vastaajien oikeuksista vaikuttaa muun muassa aineiston myöhempään käyttöön muissa tutkimuksissa. Kaikki vastaajat ovat antaneet luvan kirjoitustensa tutkimuskäyttöön. Koska tutkin naisten kaljuutta henkilökohtaisten kokemusten kautta, yksilöiden anonymiteetin mahdollistaminen on ollut yksi huomioon otettavista eettisyyden puolia. Saamastani käyttöluvasta huolimatta olen kiinnittänyt huomiota vastaajien yksityisyyteen. Viittaan vastaajiin julkaisuissani nimettöminä ja käytän lainauksissa SKS:n arkistotunnusta, vaikka osa vastaajista antoi luvan oman nimensä tai nimenimerkin käyttöön. Esitellessäni osajulkaisuissani vastaajia, olen pyrkinyt kuvailemaan heitä mahdollisimman laajoin rajauksin yksityisyyden suojan takia. En ole siis esimerkiksi kertonut heidän kotipaikkojaan tai syntymävuosiaan yksilöllisesti. Samoin olen jakanut sairauden takia kaljujen hiuksettomuuden syyn kolmeen ryhmään: syöpähoitoihin, alopeciaan ja muuhun sairauteen. Muu sairaus -kategoria johtuu siitä, että siihen kuuluu vähiten vastaajia. Muihin sairauksiin kuuluvien syyt ovat yksilöllisiä ja siten ne voisivat olla muille tunnistettavissa. Käyttämässäni aineistolainauksissa olen pyrkinyt huomioimaan myös vastaajien anonymiteetin esimerkiksi poistamalla lainauksista tunnistettavia tietoja kuten työpaikkoja tai nimiä. Toisinaan olen päättänyt jättää lainauksen käyttämättä, jotta yksityisyyden suoja on säilynyt. Julkaisujen lisäksi olen huomionnut vastaajien yksityisyyden ja tavan puhua aineistosta esimerkiksi antaessani haastatteluja tutkimuksestani.

Tutkimukseni kieli on myös osittain tietoisesti tehty eettisyyteen liittyvä valinta. Kuten olen aikaisemman tutkimuksen esittelyn yhteydessä todennut, tutkimuksellani on selkeä paikka kansainvälisellä tutkimuskentällä. Päätin kuitenkin tehdä väitöskirjani kokonaan suomen kielellä sen saavutettavuuden takia. En tee tutkimustani vain

akateemiselle yhteisölle, vaan kuten etnologi Pia Olsson (2005, 288) huomauttaa, myös tutkimukseni aineistona olevat henkilöt ovat tutkimukseni kohdeyleisö. Koen, että tutkijana minulla on siis myös eettinen velvollisuus kirjoittaa kielellä, joka tavoittaa helposti myös aineistoni vastaajat. Tutkimuksessani on kyse dialogisuudesta ja tutkijan vastuusta tutkittaviaan kohtaan (ks. esim. Ruotsala 2005, 55; Davies 2008 [1998], 54–61). Vuoropuhelu aineistoni vastaajien kanssa alkoi esittämistäni kysymyksistä, joihin sain heiltä vastauksia ja joita sitten tutkimuksessani tulkitsen. Dialogisuus ei kuitenkaan pääty tutkimuksessa tähän. Kirjoittamalla suomeksi pyrin takaamaan sen, että vastaajat halutessaan pystyvät myös lukemaan heistä tekemiäni tulkintoja ja jatkamaan näin vuoropuhelua. Kyse on myös tutkijan vastuusta tuoda esille tutkimusaiheestaan tekemänsä kulttuuriset representaatiot vastuullisesti. Julkaisemalla tutkimukseni suomeksi voin myös käyttää SKS:n aineiston lainauksia niiden alkuperäisellä kielellä ja näin pitäytyä tarkalleen siinä, mitä vastaajat ovat keruuseen vastanneet. (Ruotsala 2002, 42; Ruotsala 2005, 55 myös Pohtinen 2023, 49, 56–57.)⁶

Tutkimusprosessissani hyödyntämä hermeneuttinen tutkimusote on vaikuttanut siihen, että olen joutunut välillä pohtimaan, olenko tulkinnut vastaajien kirjoituksia oikein. Esimerkiksi toisen osajulkaisuni kohdalla jouduin tarkasti miettimään, mitä vastaajat kokemuksillaan tarkoittavat. Tämä johtui muun muassa tuntoaistiin liittyvien aistihavaintojen sanallistamisen vaikeudesta. Kuten kansatieteilijä Hilikka Helsti (2000) on aikoinaan todennut, käyttämäni etnografisen metodin ongelmana voidaan pitää tutkijan tiedonvälittäjän roolia. Tutkijan tulkinta tutkimuskohteestaan ei tulisi muodostua liian määrittäväksi, vaan myös tutkittavien oma ääni ja kertomus tulisi saada näkyviin. (emt. 18–19; Ruotsala 2002, 42.) Esiymmärrykseni aiheesta on auttanut minua lukemaan aineistoa sensitiivisellä tavalla. Samalla kuitenkin olen tämän omakohtaisen hiljaisen tiedon takia reflektoinut asemaani useaan otteeseen tutkimusprosessin aikana. Syntyvätkö tulkinnat omasta kokemuksesta vai aineistosta? Tähän ei ole yksiselitteistä vastausta, koska hiljaista tietoa ei voi vaientaa. Olen kuitenkin aktiivisesti pyrkinyt huomioimaan asemiani ja antamaan aineistolleni sen tarvitseman tilan ja äänen, joka sille kuuluu.⁷ Tutkimuksessani olen noudattanut etnografian periaatetta siitä, että pyrin tuomaan esille tutkittavien omat käsitykset ja ajatusmallit tekemättä omia suoria tulkintojani aiheesta ilman kontekstointia (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 28). Hiljaisen tiedon ymmärrän avukseni mui-

⁶ Yksi SKS:n Kaljut naiset -keruun vastauksista on kirjoitettu ruotsiksi. En ole kuitenkaan jättänyt tätä kirjoitustaan analysoimatta tai siteeraamatta kielen takia.

⁷ Hiljaisen tiedon merkityksestä osana tutkimusta ovat tarkemmin kirjoittaneet väitöstutkimuksissaan muun muassa etnologit Anna Rauhala (2019, 17–20) ja Johanna Pohtinen (2023, 49–50).

den kokemusten paremmassa ja yksityiskohtaisemmassa ymmärtämisessä. Omaa rooliani avaan tarkemmin myös luvussa *Tutkijan positio*.

Myös aineiston antama tieto ja se, miten todenperäistä se on, voi joskus herättää kysymyksiä tutkimuksen ja tieteellisen yhteisön ulkopuolisissa henkilöissä. Kuitenkin muistitiedon ja etnografisesti tuotetun tiedon kannalta tämä pohdinta ei ole oleellista. On ensisijaisen tärkeää, että aineistoa kohdellaan toisten kerrontana ja näkökulmana tutkittavaan ilmiöön, eikä sitä arvoida sen suhteen onko se validia vai ei. Etnografisen tutkimuksen lähtökohtana ei ole tuottaa yhtä oikeaa tulkintaa tutkimuskohteesta, vaan etnografinen tutkimus on aina ainutlaatuista, koska tutkimuskenttä ja sen myötä tapa tehdä tutkimusta muuttuvat ja muotoutuvat jatkuvasti ja ovat riippuvaisia tutkijasta. (Helsti 2005, 153; Pohtinen 2023, 56; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 28; Pink 2007, 22–23.) Etnografisen tutkimuksen tapaan minulla ei ole tarkoitus tehdä objektiivisiä ja kokonaisvaltaisia päätelmiä tutkimusaiheestani, vaan luoda kuva siitä, millaista naisten kaljuus on 2020-luvulla yksilöiden kokemusten perusteella.

3 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni teoreettisen viitekehysten, työn kannalta keskeiset käsitteet sekä sen, miten tutkimus paikantuu tieteellisellä kentällä. Avaan ensimmäisenä tarkemmin tutkimukseni teoreettisena pohjana toimivan kulttuurianalyysin merkitystä tutkimukselleni, sekä sitä, miten se ohjannut tutkimustani. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimukseni kolmea teoreettista käsitettä omissa alaluvuissaan. Lisäksi avaan näissä luvuissa lyhyesti paikantumistani jokaista käsitettä tarkastelevan tutkimuksen traditioon ja kerron niistä tutkimuksista, joista olen saanut inspiraatioita.

Etnologiassa yleisesti hyödynnettävät etnografia ja kulttuurianalyysi luovat metodologisen alustan tutkimukselleni. Etnografiaa ja sen merkitystä tutkimukselleni käsittelen tarkemmin luvussa 4. *Tutkimusaineisto ja -menetelmät*. Etnografia, samoin kuin tässä luvussa esittelemäni kulttuurianalyysi voivat olla tutkimusmenetelmiä, mutta väitöskirjassani ne ovat olleet analyysiä avustaneen menetelmän sijaan teoreettismetodologisia lähtökohtia ja tarkastelutapoja, joita ilman tutkimukseni olisi toisenlainen. Molemmat mahdollistavat tavan kohdata ja tarkastella muuten huomaamattomia ja tuttuja asioita sekä ilmiöitä. Niiden kautta totuttuja rakenteita voi kyseenalaistaa ja katsoa laajemmasta perspektiivistä. (ks. esim. Fingerroos ym. 2022, 11; Ehn & Löfgren 1982, 12.) Juuri nämä asiat ovat keskeisessä roolissa väitöstutkimuksessani ja siksi etnografia sekä kulttuurianalyysi muodostavat tutkimukseni teoreettismetodologisen ytimen.

Naisten kaljuutta voidaan tutkia usean eri tieteenalan näkökulmasta niille ominaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja ja teorioita hyödyntäen. Omassa tutkimuksessani sovellan tieteellisellä kentällä yleisiä monitieteisiä käsitteitä *kehollisuus*, *sukupuoli* ja *hyvinvointi*. Kaljuuden kehollisuus, sukupuolen merkitys ja näihin lomitettava hyvinvoinnin käsite tulevat esille läpi koko tutkimusprosessini naisten kokemuksissa. Tämän väitöstutkimuksen teoreettinen lähestymistapa kuitenkin nojaa etnologiaan ja laajemmin kulttuurien tutkimukseen. Siksi on tarpeellista tässä luvussa avata, miten itse ymmärrän nämä käsitteet ja toisaalta sitä, miten niiden laaja-alaisuus heijastuu omassa tutkimuksessani ja millaisiin tutkimustraditioihin koen oman tutkimukseni paikantuvan.

Kulttuurianalyttinen katse kaljuuteen

Kulttuurianalyysi on ruotsalaisten etnologien Billy Ehnin ja Orvar Löfgrenin 1980-luvulla luoma tutkimuksen tekemisen tapa. Se mahdollistaa kriittisen katseen itselleen läheiseen aiheeseen. Usein muuten itselleen tutut ja huomaamattomat arkiset asiat voisivat jäädä tehtävän tutkimuksen ja tulkinnan ulkopuolelle. (Ehn & Löfgren 1982, 12, 29; Ehn & Löfgren 2001, 170; Ehn, Löfgren & Wilk 2016, 2–4; myös Rauhala 2019, 25.) Kulttuurianalyysi ei ole sidoksissa tiettyyn aikatasoon, vaan sen ominaisuutena on menneen ja nykyisen yhdistäminen (Ehn ja Löfgren 1982, 11). Tämä on hyödyllinen piirre myös omassa tutkimuksessani, koska aineistossani liikutaan 2000-luvun lisäksi myös 1980- ja 1990-luvuille sijoittuvissa kaljuuden kokemuksissa.

Kulttuurianalyysi on yksi merkittävimmistä etnologiseen tutkimukseen vaikuttaneista käsitteistä ja menetelmistä, kuten etnologi Miia-Leena Tiili (2016) asian omassa väitöskirjassaan tiivistää (emt. 23). Useat 2000-luvulla tehdyt etnologiset tutkimukset todistavat, että se soveltuu oivallisesti itselleen läheisen tutkimusaiheen avuksi, koska sen avulla on mahdollista etäännyä ja tarkastella asioita ja ilmiöitä, ympäröivää todellisuutta, ulkoapäin. (ks. esim. Pohtinen 2023; Rauhala 2019; Ruotsala 2002; Tiili 2016).

Kulttuurianalyysi ei ole kuitenkaan metodisesti selkeä tapa tehdä tutkimusta, vaan se lähinnä ohjaa tutkijaa tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä uusin kysymyksin ja erilaisin näkökulmin. Kulttuurianalyysin käyttäminen ei tarjoa suoraviivaista vastausta, vaan kyse on aina tulkinnasta ja tutkijan omasta toiminnasta. (Ehn & Löfgren 1982, 11, 116; Rauhala 2019, 24.) Etnologi Anna Rauhala (2019) kiteyttää kulttuurianalyysia hyödyntävän tutkimuksen luonteen väitöskirjassaan näin: ”Tutkimuksessa on hyväksyttävä se, ettei tulkinnasta tule koskaan absoluuttisen valmista.” (emt. 24). Sama perusajatus on myös etnografisessa tutkimuksessa, joten nämä kaksi metodologiaa täydentävät toisiaan omassa tutkimuksessani.

Omassa tutkimuksessani kulttuurianalyysin merkitsee juuri kulttuuristen rakenteiden kyseenalaistamista ja niiden uudelleenahmottamista (Ehn & Löfgren 2010, 208–216; Jönsson & Nilsson 2017, 158). Käytän kulttuurianalyysiä työtäni ohjaavana teoreettisena lähestymistapana. Ehniä ja Löfgreniä soveltaen hyödynnän sitä esimerkiksi kyseenalaistamalla arkiymmärrystä ja tarkastelemalla muun muassa naisten ja hiusten itsestään selvänä pidetyn yhteyden rakenteita. Tutkimuksessani pyrin purkamaan tätä vallitsevaa itsestäänselvyyttä osoittamalla siihen liittyvät kulttuuriset rakenteet eli ”näkymättömät langat”, jotka ylläpitävät tällaista kulttuurista käsitystä. Samoin kulttuurianalyysi antaa minulle myös avaimet tarkastella naisten kaljuuteen liitetyjä stereotyyppioita kriittisesti.

Kehollisuus

Kehollisuus⁸ on monitieteinen käsite, johon liittyvää tutkimusta tehdään paljon eri aloilla niin yhteiskuntatieteissä kuin humanistisessa tutkimuksessa. Kehollisuudesta on tullut 2000-luvun kuluessa merkittävä osa inhimillisen todellisuuden tutkimuskenttää myös kulttuurien tutkimuksessa (Tiili 2016, 22; Lakomäki ym. 2011, 14–15; Saarikoski 2011, 117). Aikaisemmassa tutkimuksessa kehollisuus on ollut sekä tutkimuksen kohde että tutkimusta ohjaava käsite. Esimerkiksi kulttuuriantropologi Taina Kinnunen on tutkimuksissaan käsitellyt niin naisbodaajien ruumiillisuutta kuin kosketusta ja siihen liittyviä käytäntöjä ja merkityksiä osana suomalaista kulttuuria (Kinnunen 2001; Kinnunen & Kolehmainen 2019). Kehollisuuden ymmärtään vaikuttavan myös itse tutkimuksen tekemiseen. Esimerkiksi tutkimushaastattelussa sekä haastattelijan että haastateltavan kehon huomioiminen voi avata uusia keinoja ymmärtää ja tulkita saatua tietoa. (esim. Koivunen & Ylöstalo 2017; Olsson ym. 2021.) Tämän takia kehollisuus ja sen vaikutus voi olla hyvä ottaa huomioon tutkimusta tehdessä.

Myös etnologiassa on tehty aikaisemmin kehollisuutta käsittelevää tutkimusta. Esimerkiksi Maurice Merleau-Pontyn fenomenologista filosofiaa on hyödynnetty etnologisessa keho- ja aistitutkimuksessa. Muun muassa Miia-Leena Tiili (2016) on tarkastellut väitöskirjassaan merivartiostotyöhön liittyviä kinesteettisiä kokemuksia. Kehollinen tieto on merkittävä osa hänen tutkimustaan. Tiilin mukaan kehollisuuden huomioiminen mahdollistaa myös epävirallisten vaikutusten havainnoimisen virallisten rinnalla. Anna Kajander (2020a) on väitöskirjassaan tarkastellut kehollisuuden merkitystä osana ihmisten lukukokemuksia. Kajander havainnoi aineistostaan, että konkreettinen kirja ja sen lukeminen on erilainen aistikokemus kuin digitaalinen lukukokemus. Kajanderin tutkimuksessaan huomioimat aistikokemukset ja niiden tutkinnassa hyödynnettävä aistietnografia ovatkin nykyetnologiassa usean tutkimuksen lähestymistapoja kehollisuuteen.

Aistien tutkiminen ja aistietnografian käyttäminen mahdollistaa sellaistenkin kehollisten kokemusten tutkimuksen ja esille tuomisen, jotka muuten voisivat jäädä huomiotta. (Pink 2009, 1–3; Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2022.) Aistikokemuk-

⁸ Englanninkielinen termi *embodiment* kääntyy suomen kielessä termeiksi kehollisuus ja ruumiillisuus. Itse käytän tässä tutkimuksessa käsitteestä muotoa kehollisuus. Tukeudun termin käytössä etnologi Miia-Leena Tiilin väitöskirjassaan esiin tuomaan termien erotteluun, jonka mukaan ”[r]uumis viittaa -- ihmisen tahdosta ja tunteista riippumattomaan somaattiseen kokonaisuuteen ja keho puolestaan siihen osaan ruumiista, josta voimme olla tietoisia” (Tiili 2016, 22). Koen kehollisuus-termin sopivan paremmin kaljuuteen liittyviä kokemuksia ja aistituntumuksia käsittelevän tutkimuksen käsitteeksi. Myös käyttämässäni SKS:n aineistossa keho-sanaa käytetään useammin kuvaamaan omaa vartaloa ja siihen liittyviä kokemuksia. (Kehollisuus-termin valinnasta esim. Seesmeri 2018, 12; Tiili 2016, 22).

sia tutkimalla on mahdollista saada kuva aistien merkityksestä, eri aistien käytöstä ja moniaistisuudesta. (Vannini ym. 2014, 6–9; Koskinen-Koivisto & Lehtovaara 2022.) Etnologisessa aistitutkimuksessa tarkastelun kohteina ovat olleet esimerkiksi vaatteiden käyttöön ja esineiden kokemiseen liittyvät aistikokemukset (Kajander 2020a; Roivainen 2019).

Uudempi pukeutumistutkimus, johon paikannan oman tutkimukseni kuuluvaksi, tukeutuu myös ajatukseen, että ihmiskeho on aktiivinen ja olennainen osa pukeutumista. Keho ei ole vain asia, johon vaatteet ripustetaan, vaan sen avulla myös tuodaan pukeutumista esille. Kehon ominaisuudet, kuten tatuoinnit, peruukit ja hiukset, ovat siis olennainen osa pukeutumista. Pukeutumista ei nähdä vain keinona välittää omia arvoja muille, vaan pukeutumisen kautta muokataan myös aktiivisesti kulttuuriamia ja siihen liittyviä käsityksiä. Uudessa pukeutumistutkimuksessa huomioidaan myös ruumiillisuus, aistit ja keho osana kokonaisuutta (Eicher 2020; Turunen & Niiranen 2019, 24–25; Turunen 2021, 25).

Myös hiukset ovat luonnollinen osa kehollisuutta ja sen tutkimusta (Barak-Brandes & Kama 2018, 1–10). Tämä tulee esille omassa tutkimuksessani, vaikka tutkimuskohteenani on materiaalisten hiusten sijaan niiden puute eli kaljuus. Kehollisuus tulee tutkimuksessani esille niin aistien, pukeutumisen kuin ulkonäön kautta. Kaljuus on hyvin kehollinen kokemus monille. Hiusten puuttuminen vaikuttaa niin tuntoaistimuksiin, kuin siihen miltä keho näyttää. Kaljuuden vaikutusta kaljujen naisten aistikokemuksiin olen käsitellyt osajulkaisussa II. Kehollisuus on kuitenkin osa tutkimustani myös muissa julkaisuissa, vaikka se ei ole niiden lähtökohtana tai yksityiskohtaisen tarkastelun aiheena.

Taina Kinnunen (2001) kuvaa väitöskirjassaan tutkivansa *elettyä ruumiillisuutta*. Tällä hän tarkoittaa keskittymistä kehon toimintoihin ja kehollisuuteen liittyviin kokemuksiin konkreettisen biologisen ruumiin tutkimuksen sijaan (emt. 16; myös Tiili 2016, 22.) Samanlainen tutkimusasetelma on myös omassa tutkimuksessani. Tutkimukseni keskittyy konkreettisen kaljuuden sijaan siihen, miten aineistossani kaljuus määrittää kehollista kokemusta vastaajilla. Tutkimuksessani tarkastelen, millaisia muutoksia kaljuus on naisten kehonkuvalle aiheuttanut, miten kehon toiminta on muuttunut kaljuuden myötä ja miten hiuksettomuus asettuu osaksi naisten kehollisuutta muiden silmissä.

Johanna Aromaa ja Miia-Leena Tiili kirjoittavat artikkelissaan *Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa* (2014) kuinka merkittävä rooli tutkijan keholla lopulta on kenttätöissä ja etnografisessa tutkimuksessa. Ruumiillinen herkiminen on tiedon tuottamisen kannalta merkittävää. Vaikka artikkelista voi saada käsityksen, että kehollisuudella on merkitystä vain konkreettisissa vuorovaikutustilanteissa tutkimuksen aikana, näin ei kuitenkaan ole. Tutkimusprosessin aikana olen huomannut, että keho reagoi myös itsenäiseen kenttätyöskentelyyn, jossa vuorovaikutus tapahtuu kirjallisten kokemusten kautta. Omassa tutkimuksessani Aromaan ja

Tiilin käyttämä *ruumiillinen herkistyminen* käsittää muun muassa käyttämäni aineiston herättämät tunteet, joita käsittelem tarkemmin *Tutkijan positio* -luvussa (kirjallisten aineistojen herättämistä tunteista myös Iranto 2011).

Sukupuoli performatiivisena toimintana ja normit

Kehollisuuden lisäksi sukupuoli on olennainen osa tutkimustani. Laajana teoreettisena terminä myös se vaatii avaamista. Tutkimuksessani en tutki sukupuolta itsessään vaan käsittelem naisten kokemuksia sukupuolesta sekä kulttuurisesti rakentuneen sukupuolikäsityksen merkitystä naisten elämään. Tarkasteluni kohteena on tarkemmin määriteltynä yksilön kokemus sukupuolesta.

Tutkimuksessani ei olekaan merkittävää vastaajien biologinen sukupuoli, vaan se, miten he sukupuolet ja niiden vaikutuksen kaljuudelleen kokevat. Judith Butlerin (2006 [1990]) ajatus sukupuolen performatiivisuudesta toteutuu kaljujen naisten arjessa vahvasti. Kuten Butler on todennut, sukupuoli ei ole yhteiskunnassamme mikään staattinen ja pysyvä asia, vaan sitä voidaan muokata ja muuttaa. Sukupuoli on siis performatiivista toimintaa, sukupuolen esittämistä, jota toistetaan ja tällä tavoin todennetaan olemassa olevaksi asiaksi. (emt. 90–92, 234–235; myös Paasonen 2010, 46–47; Rossi 2010, 26–27; Suopajärvi 2009, 35–36.)

Kulttuurien tutkimuksessa naisnäkökulmaa korostava ja sukupuoliin liittyvä tutkimus alkoi kehittyä Suomessa 1980-luvulla (Hämäläinen ym. 2024). Vuonna 2007 julkaistiin Pia Olssonin ja Terhi Willmanin toimittama artikkelikokoelma *Sukupuolen kohtaaminen etnologiassa*, joka toimi avauksena uudemmalle etnologiselle sukupuolen tarkastelulle tutkimuksessa. Kuten Olsson ja Willman teoksen johdannossa toteavat, sitä ennen sukupuolen huomioiminen on ollut osa etnologista tutkimusta, mutta sitä on tehty varovaisesti (emt. 7). 2000-luvun aikana pelkästään naisiin ja heidän rooliinsa yhteiskunnassa liittyvää etnologista tutkimusta on tehty jo varsin paljon (esim. Hytönen 2014; Turunen 2011; Aikasalo 2000; Ruotsala 2007; Väkeväinen 2024).

Etnologi Kirsi-Maria Hytönen on väitöskirjassaan tutkinut naisten sotien aikaista työssäkäyntiä. Hän määrittelee tiivistetysti tutkimuksessaan sukupuolen olevan sosiaalinen asia, joka määrittyy suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja ihmisiin. Hytönen myös korostaa, että käsitys sukupuolesta on yksilöllinen. Se mikä kuvaa toiselle naiseutta ja naista, ei ole välttämättä toiselle sama kokemus. Kuten Hytösen aineistossa, myös omassa tutkimuksessani vastaajien kokemus sukupuolesta rakentuu henkilökohtaisessa kerronnassa. (Hytönen 2014, 35–38.) Vaikka olen tutkimuksessani joutunut tekemään yksilöiden kokemuksista jonkin verran yleistyksiä, olen kuitenkin pyrkinyt huomioimaan, että naiseus ja käsitys omasta sukupuolesta ja esimerkiksi siihen liittyvästä ulkonäöstä on aina yksilöllinen.

Tutkimuksessa ja osajulkaisuissa kirjoitan naisista. Tähän määrittelyyn lasken mukaan kaikki käyttämäni aineistojen vastaajat, vaikka SKS:n aineistossa on mukana myös yksi itsensä muunsukupuoliseksi määritellyt henkilö. Koen kuitenkin, että osallistumalla tähän tutkimukseen, hän on itse tehnyt valinnan siitä, että voin käsitellä hänen kokemuksiaan osana itsensä naiseksi määritelleiden muiden vastaajien kokemuksia. Pääosin pyrin kuitenkin käyttämään aineistoni henkilöistä neutraalimpaa nimitystä vastaajat. (tästä myös Wannström 2023, 25.)

Omassa tutkimuksessani sukupuoleen yhdistyy vahvasti myös normit ja niiden ylläpito. Osajulkaisussa I tarkastelin, miten sukupuoleen liitetty ulkonäkönormi näyttäytyi aineistonani olevan sanomalehtimateriaalin kirjoituksissa naisten hiuksettomuudesta. Sukupuoliin ja niiden kautta ulkonäköön liitetyt normit tulevat selkeästi esille myös muissa tutkimukseni osajulkaisuissa. *Normi* itsessään on moniulotteinen käsite, sillä se sisältää arvoihin, tapoihin ja moraaliin liittyviä merkityksiä. (Rossi 2015, 18–20; Åberg 2020, 16–18.) Normit ovatkin kulttuurin hiljaisia sääntöjä, jotka määrittelevät minkä koemme sallituksi ja oikeaksi.

Kehoon, sukupuoleen ja näihin liittyvien normien tutkimusta tehdään monilla eri tutkimusaloilla, mutta oma inspiraationi on tullut pääsääntöisesti sukupuolen ja kehopositiivisuuden ja kehonnormatiivisuuden kautta asiaa tarkastelevista tutkimuksista (esim. Hynnä-Granberg 2022; Puhakka 2023; Åberg 2020). Sukupuolen tutkija Hannele Harjusen lihavuustutkimukset ovat avanneet näköalan ja vertailukohdan siihen, miten naisten kehoa normitetaan jatkuvasti yhteiskunnassamme. Lihavuus ja kaljuus ovat asioita, joissa sukupuolen merkitys korostuu ja molemmat rikkovat naisille rakennettuja ulkonäkönormeja yhteiskunnassamme. (Harjunen 2016, 34–35; 87–88; Boland ym. 2020).

Kaljuus ja hyvinvointi

Käyttämäni aineiston, tekemäni tutkimuksen sekä naisten hiuksettomuutta käsittelevien aiempien tutkimusten perusteella yksi keskeisiä naisten kaljuuteen liittyviä käsitteitä on hyvinvointi. Käsitän hyvinvoinnin tutkimuksessani Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmän mukaisesti terveyteen sekä elämänlaatuun liittyväksi yksilölliseksi ja yhteisölliseksi asiaksi. Yksilön hyvinvointia edistäviä tekijöitä ovat niin sosiaalinen pääoma, itsensä toteuttaminen ja sosiaaliset suhteet. Yhteisön tasolla hyvinvointiin vaikuttavat esimerkiksi työolot ja elinolot. (THL 2024 ks. myös Hämeenaho ym. 2023) Hyvinvoinnin käsitteeseen liittyvät ulottuvuudet nousevat esille niin omaehtoisesti kaljujen naisten kuin hiuksensa sairauden tai sen hoidon takia menettäneiden kokemuksissa.

Kuten jo *Naisten kaljuus tutkimuskohteena* -luvussa toin esille, naisten hiuksettomuus johtuu usein sairaudesta tai sen hoidosta. Sairaudesta tai sen hoidon takia hiuksensa menettäneet ovat myös omassa aineistossani enemmistönä. Tästä huolimatta

koko tutkimukseni ei kietoudu vain sairauden ja terveyden ympärille. Aineistossani on myös omaehtoisesti kaljuja ja esimerkiksi alopeetikot eivät aineistossani välttämättä koe olevansa sairaita, vaikka heillä olisi terveydenhuollosta saatu pälvikaljudiagnoosi. Terveyden ja sairauden sijaan hyvinvointi-termi kattaakin näitä paremmin kaikki vastaajani ja lehtiaineistosta esiin nousevat kokemukset. Hyvinvointi on myös osa ”terveiden” elämää, koska normit ja muiden asenteet voivat vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti ja lisätä näin sairauden kokemusta. Sosiaalisen hyvinvoinnin, eli esimerkiksi eriarvoisuuden purkamisen, voidaan sanoa suojaavan terveyttä (Fadjukoff ym. 2022). Hyvinvointi siis kytkeytyy usein osaksi terveyttä ja sairautta, mutta tutkimuksessani siihen liittyy myös laajempi näkökulma sosiaalisesta hyvinvoinnista osana kestävästä yhteiskuntaa (Hämeenaho ym. 2023, 12; Myllyviita ym. 2024).

Koska tutkimukseni ei käsittele kaljuutta vain sairauden tai sen hoidon lähtökohdista, se poikkeaa osaltaan aikaisemmasta lääketieteellisestä hiuksettomuustutkimuksesta. Tämän takia tutkimukseni paikantuukin osaksi ihmistieteissä tehtävää kulttuurista terveystutkimusta⁹, jossa terveyden ja hyvinvoinnin kokemukset nähdään kulttuurisesti sekä sosiaalisesti rakentuneina kokemuksina. Tutkimusalalla on usein keskitytty sairauden kokemiseen ja kokemusten ymmärtämiseen (Honkasalo ym. 2012, 8–9, 12–18; Hämeenaho ym. 2023, 18; Kinnunen 2020, 37–41.)

Kulttuurinen terveystutkimus on monitieteinen tutkimustraditio, jossa tarkastellaan yksilöä ja kokemuksia terveyden ja hyvinvoinnin kautta. Se toimii laajana katkokäsitteenä, jonka alle kuuluu monipuolinen joukko erilaisista lähtökohdista ja näkökulmista tehtävää tutkimusta. Esimerkiksi Turun yliopistossa toimii Kulttuurin ja terveyden tutkimusyksikkö, joka tuo esille monitieteistä ja tieteiden välistä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvää tutkimusta (Kulttuurin ja terveyden tutkimusyksikkö). Kulttuurisen terveystutkimuksen kenttään kuuluvia tutkimuksia yhdistää laadullisen tutkimuksen traditio sekä ihmistieteellinen lähestymistapa. Kulttuurintutkija Anna Kinnunen on tiivistänyt kulttuurisen terveystutkimuksen muodostuvan ”arkisista ja ikään kuin piiloisista käsityksistä ja merkityksistä, jotka huomaamatta ohjaavat terveyttä ja sairautta koskevaa inhimillistä ajattelua ja toimintaa.” (Kinnunen 2020, 37). Kulttuurisessa terveystutkimuksessa on tehty oman tutkimukseni tapaan paljon sukupuoleen ja kehollisuuteen liittyvää tutkimusta, johon kokemus ja hyvinvointi kytkeytyvät, vaikka terveys ja sairaus ovat hyvinvoinnin sijaan näissä tutkimuksissa avainkäsitteitä (Oinas 2000; Ahlbeck & Oinas 2012). Esimerkiksi monialaisen *Ki-*

⁹ Suomessa humanistisilla aloilla tehtävälle terveyteen ja hyvinvointiin liittyvälle tutkimukselle ei ole vain yhtä vakiintunutta nimitystä. Itse käytän tässä tutkimuksessa termiä kulttuurinen terveystutkimus. Tutkimusalan käsitteistä ja termeistä esim. Kinnunen 2024, 260–261; Tynan, Ovaska & Slotte 2024.

pupisteissä-julkaisun (2012) artikkelit käsittelevät pääosin terveyttä ja sairautta naiseuden kokemuksen kautta (Ahlbeck ym. 2012).

Omassa tutkimuksessani hyvinvointiin yhdistyy olennaisesti kokemuksen käsite, joka liittyy myös laajemmin useisiin hyvinvointiin ja terveyteen keskittyneisiin ihmistieteellisiin tutkimuksiin. Kokemus on tutkimuksellisesti laaja käsite, jota on käytetty monin tavoin eri tieteenaloilla aina taiteen tutkimuksesta filosofiaan ja psykologiaan (Toikkanen & Virtanen 2018, 7). Tutkimuksessani kokemukset ovat osa vastaajien henkilökohtaista kerrontaa, joka tuo esille kaljuuteen liittyviä kulttuurisia merkityksiä. *Hyvinvointi koettuna, kuvattuna ja tulkittuna* -teoksessa todetaan, että kokemus ja kokemuksellisuus yhdistävät ihmistieteissä tehtävää hyvinvointitutkimusta (Hämeenaho ym. 2023, 13). Omaa tutkimustani lähellä olevissa tutkimuksissa yhdistyykin juuri kokemus, sukupuoli ja hyvinvoinnin ulottuvuudet (esim. Väkeväinen 2024; Lahti & Ojala 2022; Rätty 2023; Oinas 2011; Ahlbeck & Oinas 2012). Nämä tutkimukset ovat osaltaan auttaneet paikantamaan tätä väitöskirjatyötä osaksi hyvinvoinnin ja terveyden tutkimuksen kenttää.

4 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Väitöskirjani osajulkaisujen aineisto jakautuu kahteen kokonaisuuteen: omakohtaisiin teemakirjoituksiin sekä digitoituun sanomalehtiaineistoon. Teemakirjoitukset koostuvat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa keväällä 2021 toteuttamani *Kaljut naiset* -kirjoituseruun teksteistä. Tätä ennen kokosin talven 2020–2021 aikana naisten kaljuuteen liittyvää sanomalehtimateriaalia 1900- ja 2000-luvuilta. Tässä luvussa avaan tarkemmin molempien aineistojen sisältöjä, niiden käytössä ja rajauksissa tekemiäni ratkaisuja sekä oman asemani vaikutusta aineistojen analyysiin. Aineiston tutkimuseettisiä käytäntöjä ja valintoja olen jo käsitellyt tarkemmin luvussa *Tutkimuksen eettisyys*.

Molemmat käytössäni olleet aineistot sisältävät naisten kaljuuden kokemukseen liittyvää kerrontaa, osittain jopa samankaltaista tarinaa naisten kaljuudesta viime vuosikymmeninä. Aineistoissa näkyy, että kaljuuteen liitetty stigma on naisten kokemuksissa olemassa, mutta ne paljastavat myös sen, että muutosta on tapahtunut. Aineistoa lukemalla olen huomannut, että teemakirjoituksissa vastaajat tuovat teksteissään kokemansa muutoksen esille. Sanomalehtien kirjoituksissa muutoksesta ei suoraan kerrota, mutta tarkasteltuani niitä ajallisessa järjestyksessä tapahtuneen muutoksen huomaa. Muutoksen olemassaolo tulee esille myös siinä, kehen kaljuus yhdistetään. Vuoteen 2018 rajoittuvassa lehtiaineistossa on vain muutama kirjoitus omaehtoisesti kaljuista naisista, mutta kirjoituseruun vastauksissa omaehtoisesti kaljujen kokemuksia on jo useampi. Tämä havainto ei suoraan kerro siitä, keitä kaljut naiset ovat, mutta sen sijaan se kertoo siitä, että omaehtoinen kaljuus on tullut näkyvämmäksi jo muutaman vuoden aikana. Käyttämiäni aineistoja yhdistää myös se, että molemmissa aineistoissa kaljuuden kokeneet naiset kertovat kokemuksistaan yleisölle: lehtiaineistossa haastatteliijoille, keruussa tutkijalle ja molemmat myöhemmin suuremmalle yleisölle eli lukijoille. Aineiston analyysissä on siis huomioitava, että käyttämäni aineistojen kokemukset eivät ole ”vain henkilökohtaisia” vaan niillä halutaan kertoa jotain. (esim. Helsti 2000, 26–37; myös Paal 2011).

Koronapandemian vaikutus aineistoon

Aloitin tutkimukseni koronapandemian aikana syksyllä 2020. Pandemia-ajalla on ollut vaikutusta moneen tutkimukseen. Tutkijat joutuivat esimerkiksi pohtimaan ja omaksumaan uusien menetelmien käyttöä varsinkin vuorovaikutuksessa tehtävän aineiston muodostamisen, kuten haastattelujen tekemisen, suhteen. (esim. Hokka ym. 2022; Howlet 2021.) Oman tutkimusprosessin etenemiseen korona-ajalla ei kuitenkaan ollut suurta vaikutusta, koska tarkoitukseni ei ollut tehdä haastatteluja vaan muodostaa aineisto toisella tavalla. Tästä huolimatta poikkeusaika vaikutti jonkin verran aineistoni muodostamiseen ja siinä tekemiini valintoihin. Esimerkiksi aikaisemmassa etnologisessa lehdistötutkimuksessa naistenlehdet ovat usein muodostaneet tutkimusaineiston. Aikakaus- ja naistenlehtiä ei ole kuitenkaan digitoitu samalla tavalla kuin sanomalehtiä, joten arkistojen koronasulut ja -rajoitukset vaikuttivat siihen, että päädyin käyttämään tutkimuksessani pelkästään valmiiksi digitoitua sanomalehtiaineistoa. Digitaalista aineistokorpusta oli mahdollista tutkia liikkumatta oman työpöydän ääreltä mihinkään ja se oli koko ajan saatavilla. (Kurvinen 2023, 303; Stark 2011, 41.) Sanomalehtiaineistoa löytyi kuitenkin kattavasti, joten en kokenut myöhemmin tarvetta lähteä täydentämään tätä aineistokokonaisuutta muulla lehtimateriaalilla koronasulkujen helpotettua. Tilanne olisi ollut varmasti erilainen, jos olisin käyttänyt pelkästään lehtiaineistoa tutkimusaineistoni, mutta pääaineistokseni muodostui kuitenkin SKS:n kirjoituskeruun sisältö.

SKS:n kirjoituskeruun käynnistyessä keväällä 2021 olivat kokoontumisrajoitukset edelleen voimassa. Tämä vaikutti keruun levittämiseen ja leviämiseen. Yleensä SKS:lla on ollut tapana, että keruuesitteitä jaetaan arkistossa asioiville, minkä lisäksi yhteistyötaho jakaa osan esitteistä tutkimusteemaan sopiville tahoille ja julkisille paikoille (Hytönen 2014, 46–47; Kivilaakso ym. 2022, 100). Pandemian aikana kuitenkin SKS:n tutkijasalin käyttöä rajoitettiin, eikä sinne jätetty keruuesitteitä tutustuttavaksi aikaisemman perinteen mukaisesti. Rajoitteiden takia en myöskään levittänyt keruuesitettä eri tahoille laajasti. Lopulta suurin osa painetuista esitteistä jäi jakamatta, koska niiden levittäminen normaaliaikana ihmisiä kokoaviin paikkoihin tuntui rajoitusten takia turhalta. Keruusta lähetetty mediatiedote levisi kuitenkin hyvin eri tiedotusvälineisiin ja vastauksia keruuseen tuli arkistonkin mielestä hyvä määrä eri puolilta Suomea. Päästyäni tutustumaan kirjoitusten sisältöön, koin niiden määrän tämän tutkimuksen kannalta riittäväksi kirjoitusten sisältöjen monipuolisuuden ja aiheen käsittelyn kattavuuden perusteella. Keruun leviämisessä avainasemassa olivatkin sosiaalinen ja tavallinen media. Jälkikäteen olen kuitenkin pohtinut olisiko keruu tavoittanut erilaisia ihmisryhmiä tätä laajemmin, jos esitteitä olisi ollut saatavilla esimerkiksi kirjastoissa, kahviloissa ja kauppojen yleisillä ilmoitustauluilla.

Sanomalehtiaineisto

Ensimmäinen osajulkaisuni pohjautuu kokonaan tutkimusprosessin alussa kokoamaani sanomalehtiaineistoon, jonka hain kahdesta eri tietokannasta, Sanoma-arkistosta sekä Kansalliskirjaston digitoidusta aineistosta. Nämä kaksi tietokantaa eroavat sisällöllisesti toisistaan. Aineistoa kootessani talvella 2020–2021 Sanoma-arkistossa oli *Helsingin Sanomat* vuodesta 1990 alkaen ja *Ilta-Sanomat* vuodesta 1993 alkaen.¹⁰ Kansalliskirjaston digitoidussa aineistossa oli tuolloin sanomalehtimateriaalia 1800-luvulta vuoteen 2018 saakka. Kansalliskirjaston digitaalinen hakupalvelu ei kuitenkaan kata kaikkia Suomessa tuona aikana julkaistuja suomenkielisiä lehtiä, koska niitä ei ole digitoitu (Kansalliskirjasto 2021; Kurvinen 2023). Etsin näiden kahden digitaalisen arkiston sanomalehtiaineistosta aiheeni kannalta relevantteja kirjoituksia erilaisin hakutermein kuten ”kalju nainen”, ”naisten hiuksettomuus” ja ”hiusmuoti”. Läpikäymäni sanomalehtimateriaalin oli tarkoitus taustoittaa tutkimustani ja laajentaa omaa tietouttani naisten kaljuuteen liittyvästä julkisesta keskustelusta Suomessa. Tämän takia kokoamani materiaalin aikarajaus on huomattavasti laajempi kuin osajulkaisussa I lopulta käyttämäni. Artikkelini tutkimusaineiston muodostaa 106 lehtikirjoitusta vuosilta 1990–2018, jotka on julkaistu 13 eri lehdessä.¹¹ Lehdet jakautuvat niin maksuttomiin kaupunkilehtiin, iltapäivälehtiin kuin tilattaviin paikallisiin ja maakunnallisiin sanomalehtiin. Olen rajannut pois sanahauilla löytyneet mainokset, ilmoitukset, televisio- ja radio-ohjelmien tiedot, kulttuurikriitikit sekä pelkästään terveysteemaiset¹² kirjoitukset. Jäljelle jääneet kirjoitukset käsittävät henkilöhaastatteluja, kolumneja, mielipidekirjoituksia sekä reportaaseja.

Erilaisia lehtiaineistoja on hyödynnetty tutkimusaineistoina etnologisessa tutkimuksessa jo aiemmin. Aikakauslehdet ovat olleet avainasemassa pukeutumista ja siihen liittyviä merkityksiä käsittelevissä tutkimuksissa. Arja Turunen (2011) on tarkastellut väitöskirjassaan naisten päällyshousujen käyttöön liittyviä asenteita naistenlehtien kirjoituksista. Kymmenen vuotta aikaisemmin valmistui Päivi Aiksalon (2000) väitöskirja, jossa hän tarkasteli *Kotiliesi*-aikakauslehden pukeutumismainoksien ja artikkelien kautta naisten pukeutumiseen liitettyjä asenteita ja ihanteita 1920-luvulta 1960-luvulle. Aikakauslehtien lisäksi myös sanomalehdet ovat toimineet et-

¹⁰ Sanoma-arkisto-palvelun käyttö päättyi keväällä 2022, koska palvelu lakkautettiin (Turun yliopisto 2022).

¹¹ Aineistoni lehdet ovat: *Alueviesti*, *Etelä-Suomen Sanomat*, *Helsingin Sanomat*, *Ilta-lehti*, *Ilta-Sanomat*, *Keskisuomalainen*, *Kuopion Kaupunkilehti*, *Länsi-Savo*, *Maaseudun Tulevaisuus*, *Puumala*, *Ruokolahtelainen*, *Satakunnan Kansan* ja *Vantaan Sanomat*.

¹² Terveysteemaisilla kirjoituksilla tarkoitan pääasiassa lääketieteellisestä näkökulmasta naisten kaljuutta käsitteleviä lehtijuttuja. Näissä on yleensä asiantuntijanäkökulma, toisin kuin 2000-luvun alussa yleistyneissä kirjoituksissa naisten omakohtaisista kaljuuden kokemuksista, joita kutsun selviytymistarinoiksi. Terveyskirjoituksista mediassa Torkkola & Mäki-Kuutti 2012.

nologisena tutkimusaineistona. Konsta Kajanderin (2020b) ja Laura Starkin (2011) tutkimuksissa aineistoina ovat olleet suomenkieliset sanomalehdet 1800-luvulta. Molemmat heistä ovat myös itseni tavoin hyödyntäneet Kansalliskirjaston digitaalista sanomalehtitietokantaa aineiston kokoamisessa. Nämä aikaisemmat tutkimukset ovat luoneet ”etnologisen lehdistötutkimuksen” kentän, kuten Kajander (emt. 31) tätä tutkimusalaa nimittää. Erilaiset lehtiaineistot ovatkin toimiva ratkaisu omassa tutkimuksessani, koska lehtiaineisto tuo esille vallitsevan kulttuurin asenteita ja käsitteitä. Niitä tutkimalla voi muodostaa kuvan kulttuurin kulloisistakin arvoista ja ajattelutavoista. Samalla lehdet myös luovat ja muokkaavat kulttuuria. Kuitenkin aineiston valinta aiheuttaa myös rajoituksia. Analyysin kohteena on vain se, mitä on kirjoitettu, eikä se, miten asia on vastaanotettu. Huomionarvoista lehtiaineistoa tutkittaessa on myös se, mitä jätetään sanomatta. Myös ajallisen kontekstin huomiointi historiallista aineistoa analysoidessa on tärkeää. (esim. Kajander 2020b, 35–36, 61; Aikasalo 2000, 35–36.)

Digitaalinen sanahaku

Koska käyttämäni arkistojen sanomalehtiaineisto on digitoitu tekstintunnistukseen tarkoitettulla optisella OCR-tekniikalla,¹³ minun oli mahdollista tehdä siihen haluamiani hakuja. Digitaalinen aineisto ja aineistokorpuksen kokoamisessa hyödyntämäni menetelmä vaativat kuitenkin tutkijalta tiettyä kriittisyyttä omaa toimintaa ja tuloksia kohtaan. On ymmärrettävää, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat niin käytetty lehtiaineisto kuin siitä sanahauin löydetty aineistot. (Kurvinen 2023; Hakkarainen 2022.) Esimerkiksi itse koin, että Kansalliskirjaston sillä hetkellä digitaalinen aineisto ei ollut täysin kattava, minkä takia päädyin käyttämään myös Sanoma-arkiston digitaalista aineistoa. Päätöksen avulla sain aineistoon mukaan myös *Helsingin Sanomat*, jonka levikki on valtakunnallisesti laajempi kuin muiden käyttämäni lehtien. Digitaalisessa ympäristössä käytettävä sanahaku vaatii myös tutkijalta kekseliäisyyttä ja tutkimuskohteen laaja-alaista ymmärrystä. Käytinkin erilaisia hakusanoja, jotta aineistoa löytyisi mahdollisimman kattavasti. Vasta useamman erilaisen sanahaun jälkeen koin, ettei tutkimukseni kannalta relevanttia aineistoa ole löytämättä. Kuitenkaan OCR:n tuottama tekstintunnistus ei ole täydellistä, koska siihen vaikuttaa digitoinnin laatu. Hakusanoja voi jäädä löytymättä digitaalisen lehden heikkolaatuisuuden tai vaikka sanojen rivityksen takia (Kurvinen 2023; Hakkarainen ym. 2022, 107, 111–113). Olenkin tiedostanut, että osa aiheeseen liittyvistä kirjoituksista on voinut jäädä pois useista hakusuorituksista huolimatta. Kokoamaani leh-

¹³ OCR on optinen tekstintunnistustyökalu, joka mahdollistaa hakusanojen etsinnän digitoitusta aineistosta. Lyhenne tulee englannin kielen sanoista optical character recognition. OCR:stä tutkimuksessa tarkemmin Latva ym. 2024, 23–24; Kurvinen 2023.

tikorpukseen tutustuessani havainnoin kuitenkin, että kokoamani kirjoitukset antavat suhteellisen monipuolisen kuvan naisten kaljuudesta käydystä keskustelusta. Aikarajaukseni sisällä aineisto kattoi eri vuosikymmenet myös tasaisesti. Tämän perusteella koin, että käyttämäni aineisto oli riittävä yhden osajulkaisun aineistoksi.

Kaljut naiset -kirjoituskeruu

Kolmessa jälkimmäisessä osajulkaisussa käyttämäni aineiston olen muodostanut SKS:n kanssa toteuttamani Kaljut naiset -keruun vastauksista. Kirjoituskeruu käynnistettiin omasta ehdotuksestani ja sain muotoilla keruuesitteen kysymykset sopiviksi omaan tutkimustavoitteeseeni. Suurin osa SKS:n keruista toteutetaan nykyään tutkijan aloitteesta (Kivilaakso ym. 2022, 92). Kirjoituskeruu toteutettiin kolmen kuukauden aikana, 1.3.–31.5. keväällä 2021. Usein SKS:n keruut ovat avoimina vastaajille pidemmän aikaa, mutta tämän keruun yhteydessä oma tutkimusaikatauluni vaikutti keruun ajankohtaan ja keston. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keruukutsuja levitetään heidän omalle vastaajaverkostolle¹⁴ sekä SKS:n sosiaalisen median kanavilla, jäsen- ja uutiskirjeissä sekä verkkosivuilla (Kivilaakso ym. 2022, 101; myös Hytönen 2014, 46–47). Tämän lisäksi Kaljut naiset -keruu sai näkyvyyttä eri mediakanavilla varsinkin keruun alussa (ks. esim. *HS* 2021; *ÅU* 2021; *Yle Areena* 2021). Tavanomaista lyhyemmästä keruuajasta huolimatta vastauksia tuli ajanjakson aikana eri puolilta Suomea yhteensä 85 ja yksi myöhemmin.¹⁵ Suurin osa vastauksista on lähetetty verkkolomakkeen kautta, mutta mukana on myös muutama analoginen vastaus. Vastauksina saadut kirjoitukset ja valokuvat on tallennettu SKS:n arkistoon ja kaikilta vastaajilta on pyydetty ja saatu lupa aineiston tutkimuskäyttöön ja tallentamiseen.

Kirjoituskeruun tavoitteena oli tutkimustarpeeni mukaisesti saada omakohtaisia kirjoituksia kaljuuden kokeneilta naisilta. Heiltä toivottiin vapaamuotoisia tekstejä siitä ”miten hiuksettomuus näkyy arjessasi ja miten se on vaikuttanut elämääsi”. Vastaajien apuna ja inspiraationa esitteessä oli kysymyslista, joka oli jaoteltu viiteen teemakokonaisuuteen: 1) hiuksettomuuden syihin, 2) kaljuuden peittämiseen,

¹⁴ SKS:n oma vastaajaverkosto koostuu tällä hetkellä noin neljästä ja puolesta sadasta henkilöstä. SKS lähettää heille automaattisesti kaikki avoinna olevat keruukutsut kaksi kertaa vuodessa. (Kivilaakso ym. 2022, 91–92.) Minulla ei ole tietoa, kuinka moni aineistoni vastaajista kuuluu SKS:n vastaajaverkostoon ja kuinka moni on löytänyt kirjoituskutsun muuta kautta.

¹⁵ Keruun tuloksista tiedotettaessa vastauksia kyselyyn oli tullut 85 kappaletta. (Keruu-tiedote 2021). Kuitenkin aineistoa analysoidessani minulla on ollut käytössä kaikki arkistoon tallennetut 86 kirjoitusta. Kirjoitusten lisäksi Kaljut naiset -keruuseen lähetettiin 18 valokuvaa aiheeseen liittyen. Olen tutustunut lähetettyihin valokuviin, mutta en ole käyttänyt niitä tutkimuksessani aineistona.

3) omaan kokemukseen, 4) hiuksettomuuden hoitoon ja 5) muiden reaktioihin. Näissä osioissa oli teemoihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä kuten ”millaisia muutoksia olet huomannut julkisessa keskustelussa naisten kaljuudesta?” ja ”koetko, että sukupuoli määrittelee kokemustasi, miten?” (Liite 1.) Kirjoituskeruun kysymykset on laadittu syksyllä 2020, kun olin juuri aloittanut tutkimukseni. Ne vastasivat silloisia tutkimuskysymyksiäni, mutta niiden muotoilussa on huomioitu myös mahdolliset jatkotutkimusintressit ja käyttökelpoisuus myös muissa tutkimuksissa. Kysymykset eivät kuitenkaan vastaa suoraan tässä tutkimuksessa toteutuneiden osajulkaisuiden kysymyksiin tai teemoihin. Tämä johtuu tutkimuksen hermeneuttisesta luonteesta ja aineistolähtöisyydestä. Tutkimuksen edetessä olen oppinut asiasta enemmän ja reflektoinut oppimaani muokkaamalla tutkimustani kirjoitusten ja niiden pohjalta tekemiäni tulkintojen perusteella. Esimerkiksi osajulkaisun II teema, kaljuuteen liittyvät aistihavainnot, syntyi kun luin aineistoa ja listasin kirjoituksissa usein esiintyviä yhtäläisyyksiä. Huomasin, että moni keruuseen vastannut oli käsitellyt aistikokemuksia, vaikka niistä ei ollut tarkemmin kysytty keruuesitteessä. Kun vertasin havaintoani aikaisempaan tutkimukseen, ymmärsin, että kaljuuden kehollinen puoli ja sen merkitys arjen toiminnalle on jäänyt usein pois muista tutkimuksista ja mediakeskustelusta. Tämän takia päätin itse lähteä tutkimaan asiaa tarkemmin kirjoituskeruun aineiston pohjalta.

Kaikille avoimin keruin kerätyt teemakirjoitukset ovat etnologeille yleinen keino tutkia eri ilmiöitä¹⁶ (Korkiakangas ym. 2016). Metodina on hyödynnetty myös aikaisemmassa pukeutumistutkimuksessa (Turunen 2019). Keruukyselyiden ja teemakirjoitusten suosiota selittää keruutahojen monipuolisuus sekä se, että keruut mahdollistavat suuren yleisön tavoittamisen ja monipuolisen sekä laajan aineiston muodostamisen. Kirjoitetut aineistot mahdollistavat myös niiden uusiokäytön myöhemmissä tutkimuksissa uusin kysymyksin ja näkökulmin. Keruita ovat järjestäneet niin yhdistykset, säätiöt kuin arkistot ja yhteisöt. Aktiivinen ja järjestäytynyt kirjoitetun aineiston keruutoiminta on aloitettu Suomessa jo 1800-luvun loppupuolella.¹⁷ Etnologisille keruille ja kyselyille tyypillistä on tavoittaa yksilöllisiä kokemuksia aineellisen

¹⁶ Kirjoituskeruut käsittelevät laajasti eri aihealueita. 2000-luvulla etnologian väitöskirjoissa on tutkittu keruuaineistojen avulla muun muassa naisten palkkatyökokemuksia sotien aikana Suomessa (Hytönen 2014), synnytykseen ja äitiyteen liittyvää kulttuurin murrosta 1900-luvulla (Helsti 2000), merimiesidentiteettejä (Kallberg 2022) ja suomalaisten lukukokemuksia (Kajander 2020a). Väitöskirjojen aineistot ovat eri tahojen järjestämistä kyselyistä ja kirjoituskeruista. Mukana esimerkeissä on niin Museoviraston (Helsti 2000; Hytönen 2014), Turun yliopiston kansatieteen laitoksen (Kallberg 2022), Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (Kajander 2020a; Hytönen 2014) kuin Työväen Arkiston ja Kansan Arkiston (Hytönen 2014) keruiden vastauksia.

¹⁷ Erilaisten keruiden järjestämisestä ja keruiden historiasta laajemmin muun muassa Kirveennummi 2023; Kivilaakso ym. 2022; Korkiakangas ym. 2016; Pohjoismaisesta kontekstista esim. Hagström & Sjöholm 2017; Hagström & Marander-Eklund 2005.

ja sosiaalisen kulttuurin ilmentymistä ja nostaa muistitiedon avulla esille vähemmistöjen tai vaiennettujen ääntä ja yksilöiden kokemuksia. (Hagström & Sjöholm 2017, 138–139; Korkiakangas ym. 2016; Korkiakangas 2006, 124–125, 130–131; Rauhala 2019, 29–34.) Yhteistyö vakiintuneen keruujärjestäjän kanssa ja tämän takia myös yleisön tavoitettavuus olivat myös itselleni merkittävä syy lähteä kokoamaan teemakirjoituksia aineistokseni. Koin, että teemakirjoitusten kautta vastaajien olisi helpompi kertoa omin sanoin henkilökohtaisista tunteistaan ja kokemuksistaan kuin jos olisin lähtenyt tekemään teemahaastatteluja. Kuten aikaisemmat tutkijat ovat todenneet, kirjoitettu aineisto mahdollistaa aran ja henkilökohtaisen kokemuksen esille tuomisen ilman suoraa vuorovaikutustilannetta. (Pöysä 2006, 226; Pohtinen 2023, 39).

Teemakirjoitukset tutkimusaineistona

Keruukyselyiden ja -kilpailujen kautta saadusta aineistosta käytetään eri termejä, joiden perusteella tutkija voi osoittaa paikantumisessa tieteellisellä kentällä (Kivilaakso ym. 2022, 99). Yleisimpinä nimityksinä etnologisessa tutkimuksessa keruin kootusta kirjallisesta materiaalista ovat muistitietoaineisto ja muistelukerronta. Nämä termit tuovat kirjoitusten luonteen ja laadun esille. Keruiden kokoamat kirjoitukset ovat usein yhden henkilön muistelua jostain tarkemmin määritellystä teemasta tai ilmiöstä. Toisaalta keruukirjoituksissa käsitellään yhteisesti jaettuja kokemuksia ja kuuluttuja tarinoita. Usein myös toivotun tiedon ajallisuus tukee tätä muotoilua, koska kerätty tieto voi sijoittua keruu-aikaa paljon varhaisempaan hetkeen, jolloin kyse on juuri muistojen esille tuomisesta. (Helsti 2000, 23–28; Kivilaakso ym. 2022, 92.) Näiden edellä mainittujen termien lisäksi aineistoista voidaan puhua elämäkertakirjoituksina tai teemakirjoituksina. Etnologi Johanna Pohtinen (2023) on käyttänyt omasta tutkimusaineistostaan elämäkertakirjoitukset-termiä. Hän avaa sanavalintaansa sillä, että useimmat hänen vastaanottamistaan kirjoituksistaan muodostavat alun ja lopun ja toimivat lyhyinä kertomuksina vastaajien elämästä (emt. 41–42). Omassa tutkimuksessani termi elämäkertakirjoitus tuntui liian laajalta käsitteeltä, vaikka siinä on paljon samoja piirteitä kuin Pohtisen aineistossa. Aineistossani hiuksettomuus ei ole kuitenkaan välttämättä koko elämän mittainen valinta, vaan se voi olla hetkellistä tai hetken mielijohde. Vaikka kirjoitukset toivatkin selkeästi esille, että kaljuus vaikuttaa monin tavoin naisten arkeen, se ei ole siis samanlainen elämään pitkällä aikavälillä määrittävä tekijä kuin Pohtisen tutkimuskohteena ollut kinkkyys. Itse päätin käyttää SKS:n keruun vastauksista termiä teemakirjoitukset ja rinnalla käytän pelkistetympää muotoa kirjoitukset. Teemakirjoitukset ovat muiden keruuaineistojen mukaisesti muistitietoaineistoa. Kuitenkin teemakirjoitus sanana kuvaa mielestäni paremmin omaa keruuaineistoa ja sen käyttöä, koska nämä aineistoni kirjoitukset harvemmin käsittelevät muuta kuin juuri hiuksettomuuden kokemusta.

Kolmen osajulkaisuni tutkimusaineistona olen käyttänyt yhteensä 75 vastaajan kirjoitusta. Muodostamani aineiston vastaajien hiuksettomuutensa syyt jakautuvat neljään kategoriaan: 30 oli menettänyt hiuksensa syöpähoitojen seurauksena, 22 oli alopeetikoita, 16 oli omaehtoisesti leikannut hiuksensa ja seitsemällä kaljuus johtui jostain muusta sairaudesta (ks. Liite 2). Vastaajat asuvat eri puolilla Suomea ja heidän syntymäaikansa vaihtelee vuosien 1943–2002 välillä. Vastaajien joukossa on niin eläkeläisiä, opiskelijoita kuin työikäisiä ja kaikki ovat olleet täysikäisiä kirjoitushetkellä. Heterogeenisestä ikäjakaumasta huolimatta vastaajat olivat sukupuolen, äidinkielen ja pääsääntöisesti sosioekonomisen taustan perusteella yhtenäinen joukko. Yhtä lukuun ottamatta he identifioivat itsensä naisiksi. Koska keruu oli järjestetty pelkästään suomeksi, on myös ymmärrettävää, että yhtä ruotsinkielistä vastausta lukuun ottamatta tekstit oli kirjoitettu suomeksi. Suurin osa vastaajista asui Etelä- ja Keski-Suomen kaupungeissa ja pääkaupunkiseudulla. Monet vastaajista olivat myös kouluttautuneet peruskoulua pidemmälle. Aineistoni vastaajat vastaavatkin hyvin pitkältä perinteistä SKS:n keruusiin vastaavien joukkoa. SKS:n keruu-vastaajat ovat nykyään yleensä keskiluokkaisia ja koulutettuja naispuolisia henkilöitä. Usein vastaajat ovat myös kohta työiän ulkopuolella tai jo eläkeikäisiä. (Kivilaakso ym. 2022, 103.) Omassa aineistossani on ehkä tavallista enemmän myös nuorempia vastaajia ja sukupuoli korostuu keruun teeman takia.

Käyttämieni kirjoitusten ajallisuus sijoittuu pääasiassa keruuhetkeen ja laajemmin 2020-luvulle. Kuitenkin muutamassa kirjoituksessa käsitellään myös kirjoittajan lapsuuden- tai nuoruuden kokemuksia 1980-, 1990- ja 2000-luvuilta. Näiden kirjoitusten vastaajat ovat pääasiassa alopeetikoita, koska heillä hiusten menetys on pidempiaikaista kuin esimerkiksi syöpähoidoista johtuva hiuksettomuus. Teemakirjoitusten pituudet vaihtelevat muutamasta lauseesta tai kappaleesta useampaan lusiikkaan. Vastausten sisällöissä näkyy keruuesitteen merkitys, koska suurin osa vastaajista on huomionnut esitteen kysymykset. Osa on vastannut niistä muutamaaan, pidemmissä vastauksissa saatetaan käydä läpi kaikki teemat ja niiden alakysymykset miltei kokonaan. Keruuesitteen tarkoituksena onkin toimia kirjoittajien apuvälineenä ja luoda mahdollisimman matala kynnys vastata keruusiin (Hytönen 2014, 47; myös Kajander 2020a, 37–38). Valmiiksi annetut kysymykset voivat kuitenkin myös muokata kirjoittajien vastauksia niin, etteivät he kirjoita jostain asiasta, koska siitä ei ole keruun yhteydessä kysytty. Toisaalta vastaajat voivat jättää vastaamatta joihinkin kysymyksiin kokonaan ja valikoida vain omaan kirjoitukseensa sopivat joukosta (Kajander 2020a, 38). Omaan rooliini keruun laatijana ja dialogisen yhteyden rakentajana palaan tarkemmin luvussa *Tutkijan positio*.

Aineistoni jakautui osajulkaisuissa eri tavoin. Kuten olen *Osajulkaisut ja työn rakentuminen* -luvun taulukossa (**Taulukko 1**) esittänyt, toisessa osajulkaisuissani analyysin kohteena oli 45 kirjoitusta, kolmannessa 71 ja neljännessä osajulkaisuissa 19 kirjoitusta. Käytetyt kirjoitukset valikoituivat niiden sisällön mukaan. Toiseen ar-

tikkeliin otin mukaan ne kirjoitukset, joissa kerrottiin aistihavainnoista, kolmannessa olivat mukana vain ne, joissa kerrottiin sukupuolesta ja sen ilmaisusta omakohtaisesti ja neljännen julkaisun aineistossa olivat mukana vain ne kirjoitukset, joissa käytettiin häpeä- tai häpeäminen-sanoja. Osa vastaajista oli saattanut kertoa näistä kaikista tutkimuksessani käsittelemistäni teemoista, joten olen käyttänyt osaa kirjoituksista useammassa julkaisussa. Liitteessä 2 olen avannut tarkemmin, miten kirjoittajien vastaukset jakautuvat osajulkaisuissa. Samassa liitetaulukossa näkyy myös vastaajien hiuksettomuuden syyt. Suurinta osaa (45 kirjoitusta) kaikista aineistoni 75 kirjoituksesta on käytetty kahdessa julkaisussa. 23 kirjoitusta on käytetty vain yhdessä osajulkaisussa ja seitsemää kirjoitusta kaikissa kolmessa osajulkaisussa. Neljännen artikkelin aineisto poikkeaa kahdesta aikaisemmasta siinä, että kaikki vastaajat olivat menettäneet hiuksensa sairauden tai sen hoidon takia. Tämä rajaus johtui aineiston sisällöstä, koska omaehtoisesti kaljut vastaajat eivät olleet kirjoittaneet häpeästä vastauksissaan.

Aineiston käsittely ja analyysi

Jukka Jouhki ja Tytti Steel (2016) kuvaavat etnologista analyysiprosessia ”pimeäksi vaiheeksi” tutkimuksessa, koska tätä tutkimuksen osa-alueetta on yleensä hyvin vaikea havainnollistaa kirjoitettuun tekstiin ja täten todentaa ja arvioida. Tutkimuksen päätelmät kuitenkin perustuvat aina tehtyyn analyysiin ja siihen, miten aineistoa on käsitelty. (emt. 18; myös Hagström & Sjöholm 2017, 140.) Tämän takia pyrin tässä luvussa avaamaan mahdollisimman selkeästi sitä, miten olen aineistojani käsitellyt, miten olen aineistoni analyysin suorittanut ja mitä menetelmiä olen analyysissä käyttänyt.

Kuten edellä on tullut ilmi, tutkimukseni aineisto jakautuu kahteen erilliseen aineistokorpukseen, jotka eroavat laadultaan ja sisällöltään toisistaan. Osajulkaisuisani en ole yhdistellyt näitä aineistoja, vaan olen käyttänyt niitä omina kokonaisuuksinaan. Aineistojen analysoinnissa olen kuitenkin hyödyntänyt samoja menetelmiä. Tämä johtuu siitä, että molemmat aineistot ovat kirjallista materiaalia, joten olen voinut lukea niitä samoilla menetelmillä. Aineistokokonaisuuksien analyysissä olen hyödyntänyt lähilukua, aineiston teemoittelua ja sisällönanalyysia. Lisäksi olen tarkastellut aineistoja kulttuurianalyysin avulla. Kuten olen aikaisemmin teoreettisen viitekehysten esittelyn yhteydessä jo maininnut, kulttuurianalyysi ei itsessään ole tutkimuksessa analyysimenetelmä, mutta toimii tutkijan apuna helpottaen itselleen läheisten asioiden tarkastelua uudella ja jopa kyseenalaistavalla tavalla. Johanna Pohtinen (2023) on väitöskirjassaan todennut, että kulttuurianalyysi on hänellä toiminut lähilukua avustavana menetelmänä (emt. 46). Toisaalta, vaikka kulttuurianalyysi ei toimi varsinaisena analyysimenetelmäni tutkimuksessani, sen avulla on mahdollista löytää aineistoista kokonaisuuksia ja järjestystä. Kulttuurianalyysi voikin

toimia teemoittelun tavoin kokonaisuuksia muodostava menetelmänä. (Ehn & Löfgren 1982, 27.)

Lähilukua hyödyntävässä aineistonluennassa on kyse tekstien tulkinnasta. Tutkimusaineistoa luetaan useita kertoja muodostaen siitä samalla tulkintoja. Lähiluen-
nassa juuri toisto ja paluu uudelleen saman aineiston ääreen takaa aineiston ymmär-
ryksen ja sitä kautta tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä. Mutta kuten perinteentutkija
Jyrki Pöysä (2010) huomauttaa, aineistoa luetaan eri tavoin toistojen yhteydessä.
Erilaiset lukukerrat voivat tuottaa erilaisia tulkintoja ja asiayhteyksien löytymisiä.
Lähiluvussa ei ole kyse kuitenkaan ainoastaan luetavasta, vaan myös kirjoittami-
sesta ja tutkijan omista muistiinpanoista ja huomioista. Lähiluenta muistuttaakin lo-
pulta kehää, jossa tekstin pariin palataan uudelleen tehden tulkintoja tutkimuksen ja
kirjoittamisen eri vaiheissa. (emt. 338–340.) Lähiluku soveltuu etnografiseen tutki-
mukseen hyvin, sillä kuten etnografiassa myös lähiluvussa tutkija ja hänen teke-
mänsä valinnat ovat tulkinnan avain (Gustavsson 2017, 134–135). Käytettäessä lä-
hilukua analyysimenetelmänä on siis ymmärrettävä oman roolin vaikutus aineiston
tulkintaan.

Onnistuneen lähiluvun jälkeen olen eri artikkelien kanssa hyödyntänyt myös tee-
moittelua ja osajulkaisussa II myös sisällönanalyysiä. Lähiluvun perusteella löyty-
neet isommat kokonaisuudet ja niiden hahmotelmat olen teemoittelun avulla olen
luonut selkeiksi kokonaisuuksiksi, joita olen tämän jälkeen vielä erikseen tarkastellut
ja lähilukenuut. Teemoittelu on mahdollistanut rakenteen artikkeleilleni, koska niissä
olen käyttänyt aina yhtä teemaa yhdessä luvussa (teemoittelusta esim. Tuomi & Sa-
rajärvi 2018, 104–107; Eskola & Suoranta 2008 [1998], 174–180).

Molemmat aineistokokonaisuudet ovat olleet käytössäni omalla koneellani, joten
olen voinut käsitellä niitä haluamallani tavalla. Kuten Jouhki ja Steel toteavat (2016),
aineiston analysointi vaatii usein aineistokokonaisuuden hajottamista ja uudelleen
järjestelyä. Tällä tavoin on mahdollista luoda omaan tutkimukseen sopivia kokonai-
suuksia, joissa on järjestystä. (emt. 20.) Muodostettuani molemmat aineistoni, olen
käsitellyt niitä molempia omina laajoina kokonaisuuksinaan. Tutkimuksen ja aineis-
ton lähiluennan edetessä olen vähitellen rajannut niistä tässä tutkimuksessani käy-
tössä olleet aineistokorpuksset. Näiden lopullisten kokonaisuuksien muodostamisessa
olen hyödyntänyt teemoittelua ja erilaisia asiasanoja sekä Excel-taulukkoa. Esimer-
kiksi saatuani SKS:n keruun vastaukset itselleni syksyllä 2021 tutustuin niihin kaik-
kiin ensin yhtenä kokonaisuutena lukien niitä useampaan kertaan läpi. Tämän jäl-
keen tein niiden sisällöstä itselleni Excel-taulukon. Taulukkoon listasin vastaajien
perustietojen lisäksi kirjoituksista löytämiäni teemoja ja asia-sanoja kuten ”peruukki
käytössä”, ”häpeä”, ”positiivinen kokemus”, ”negatiivinen kokemus”, ”alopecia”,
”aistikokemus”. Samalla tavalla toimin myös puoli vuotta aikaisemmin kokoamani

sanomalehtiaineiston kanssa. Vein kaikki sanomalehtijutut yhteen taulukkoon¹⁸, johon kirjasin niiden julkaisutietojen lisäksi kirjoituksissa käsitellyt teemat. Taulukoiden avulla pystyin hahmottamaan kokonaisuuksia sekä kirjoitusten eroja ja yhtäläisyyksiä paremmin kuin vain lukemalla tekstejä lähiluvun avulla läpi.

Tutkimusprosessin aikana muodostin SKS:n aineistosta kolme erilaista kokonaisuutta, jotka käsittelivät kaljuuden kokemusta eri teeman kautta. Kokonaisuudet eivät löytyneet tai syntyneet tyhjästä, vaan ne perustuivat laatimilleni teemoille ja asia-sanoille (aineistojen ”löytymisestä” Jouhki & Steel 2016, 22–23). Aineistot ovat turhia, vaikkakin koottu ja muodostettu kokonaisuus, jos siltä ei kysytä mitään. (Knuutila 2010; Fingerroos & Kajander 2022, 37; Davies 2008, 235–238). Tein päätöksen siitä, mitä asiakokonaisuuksia minun kannattaa tutkia verraten aineistoa jo olemassa olevaan tutkimukseen naisten kaljuudesta ja etsien vastauksia tutkimuskysymyksiini. Näissä rakentamissani kokonaisuuksissa oli tärkeintä se, mitä niiden kautta voin saada aiheestani selville. Vielä kertaalleen tein näille kokonaisuuksille omat taulukot, joilla pystyin hallitsemaan niitä. Samalla tavalla tein myös ensimmäisessä artikkelissa käyttämälleni sanomalehtiaineistolle. Tämän vaiheen jälkeen oli kuitenkin jälleen tärkeämpää lukea varsinaisia kirjoituksia, mutta taulukot toimivat kirjoitusten tietojen hallinnassa artikkelien julkaisuun saakka apuvälineinä. Teemoittelun ja lähiluvun sekä osaltaan hyödyntämäni kulttuurianalyysin avulla olen hahmottanut aineistoni kokemuksista niin eroja kuin useimmille kirjoituksille yhteisiä piirteitä.

Tekstien luku ja palaaminen uudelleen aina varsinaisiin kirjoituksiin oli aineiston analyysin kannalta oleellista. Laajin yhden osajulkaisun aineisto koostui yhteensä 71:stä kirjoituksesta, joten niiden hallinta ja sisältöjen muistaminen ulkoa ei ollut mahdollista. Vaikka olin lähiluvun menetelmän mukaisesti tehnyt muistiinpanoja ja kirjoittanut avainsanoja, ”oikean” sanoman tarkistaminen onnistui vain palaamalla takaisin kirjoitusten pariin. Pöysän (2015, 37) mukaan lähiluvun avulla voi myös reflektoida omia ennakko-oletuksia. Kun olen tutkimukseni aikana pohtinut, onko tietty analyysi ja tulos muodostunut kirjoitusten tulkinnasta vai pohjautuuko se vain tai osittain myös hallitsemaani hiljaiseen tietoon, olen palannut varsinaisten kirjoitusten äärelle selvittämään asiaa ja tarkentamaan tulkintani aineistoon perustamista.

Molempien aineistokokonaisuuksien analyysissä olen kiinnittänyt huomioita niiden kulttuurisidonnaisuuteen. Ympäröivä kulttuuri ja sen vaikutukset näkyvät vastaajien kirjoituksissa. Teemakirjoituksissaan vastaajat jäsentävät kokemuksiaan ja luovat niistä tutkijalle osoitetun kertomuksen. Se pohjautuu kirjoittajien yksilöllisiin kokemuksiin, mutta samalla tuo esille kollektiivisia tietoa ja kulttuurimerkityksiä. Teemakirjoituksissa ”halutaan tuoda esille henkilökohtaista ja sosiaalista identiteet-

¹⁸ Aineistokorpuksen muodostamisesta digitoidusta sanomalehtiaineistosta tarkemmin Hakkarainen 2022, 113–115.

tiä rakentavia asioita”, kuten etnologi Hilikka Helsti (2000, 20–21) on todennut. Samoin on sanomalehtiaineiston kanssa. Sitä ei voi tulkita julkaisuajastaan irrallisena.

Etnografinen uteliaisuus osana tutkimusta

Etnografinen asenne on kulttuurista uteliaisuutta, viehtymystä vieraaseen ja tuntemattomaan, kiinnostusta tuttuun ja arkiseen. Se on itsestäänselvyyksien kyseenalaistamista ja ympäröivän todellisuuden toisinkatsomista. (Fingerroos ym. 2022, 10–11.)

Etnografiassa on kyse arjen ja ympäristön havainnoimisesta ja ymmärtävästä tulkinasta (Kirveenummi 2023, 20; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014). Oma tutkimukseni tarkastelee naisten kaljuutta osana suomalaisen yhteiskunnan arkea. Yllä olevan lainauksen ”etnografinen asenne” on ohjannut toimintaani ja valintojani koko tutkimusprosessin ajan. Olen lähtenyt tutkimaan itselleni läheistä aihetta ja tarkastellut sitä osana muiden hiuksettomiin naisten kokemuksia sekä laajemmin koko suomalaisen yhteiskunnan mittakaavassa. Etnografinen tutkimusote kiinnittää tutkimukseni osaksi etnologian tutkimustraditiota, vaikka aiheeni muuten onkin monitieinen ja useaan eri tutkimusasetelmaan soveltuva.

Etnografia voidaan nähdä tutkimuksessa vain hyödynnettävänä menetelmänä, mutta tässä tutkimuksessa etnografia on toiminut metodologisena lähtökohtana koko tutkimusprosessille (Fingerroos & Kajander 2022, 32). Kuten *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät* -teoksen johdannossa tiivistetään ”[e]tnografia on enemmän kuin menetelmä: se on asenne, traditio ja tutkimuksen tekemisen konteksti.” (Fingerroos ym. 2022, 8).

Etnologit Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto muistuttavat, että etnografinen tutkimus pohjaa kolmen peruselementin varaan. Nämä ovat kenttä, tutkimuksen kontekstointi ja vuorovaikutus sekä kolmantena tutkijan toiminta, jonka tarkoituksena on muodostaa käsitys tutkittavasta ilmiöstä ja asettaa se osaksi ympäröivää todellisuutta. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 10). Tähän ajatukseen etnografian kolmijaosta myös oma tutkimukseni pohjaa. Oma tutkimuskenttäni rakentuu kokoamieni aineistokokonaisuuksien varaan 2000-luvun Suomeen. Kenttätöön ei oletetakaan enää olevan muualle suuntautuvaa osallistuvaan havainnointiin tukeutuvaa etnografiaa, vaan se voi olla myös jo kootun aineiston parissa tehtävää tutkimusta (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 12–15.) Vuorovaikutus tulee esille tutkimukseni aineiston keruussa, ja seuraavissa alaluvuissa reflektoin tarkemmin omaa tutkijan rooliani ja tässä prosessissa.

Kirjalliset aineistot soveltuvat hyvin etnografiseen tutkimukseen. Etnologi Anna Kajander (2020a) on lukukokemuksia ja niihin liittyviä aistihavaintoja käsittelevässä väitöskirjassaan pohtinut etnografian hyödyntämistä teemakirjoitusaineiston analyysi-

sissä. Kajander on käyttänyt aineistonaan SKS:n Elämää lukijana -keruun kirjoituksia. (Kajander 2020a, 35). Kuten Kajander toteaa, etnografiaan tukeutuvan tutkimusprosessin saatetaan ymmärtää vaativan aktiivisen kontaktin tutkittavan kohteen kanssa. Kajander tuo kuitenkin esille, etnografiaa voi hyvin hyödyntää myös kirjallista arkistoaineistoa käyttävässä tutkimuksessa. Tällöin tutkija itse on avain etnografian käyttöön. Etnografia mahdollistaa oman kokemuksen ja sen tuoman tiedon hyödyntämisen osana tutkimusprosessia ja aineiston tulkintaa. (emt. 43–50; myös Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 19–20, 26.)

Tässä väitöskirjassa etnografia on siis ohjannut koko tutkimusprosessia. Sen vaikutus näkyy siinä, miten ja miksi teen tutkimusta. Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä ei ole häivyttää omia valintojaan vaan reflektoida niitä koko prosessin ajan. Tätä ohjenuoraa olen noudattanut läpi työni, kuten ilmenee tästä yhteenvedosta ja seuraavista alaluvuista. Etnografiaan pohjautuvassa tutkimuksessa ei ole tarkoitus etsiä kokonaisvaltaisia totuuksia, vaan luoda mahdollinen tulkinta tutkittavasta aiheesta. Etnografia antaa tutkijalle tilaa tehdä omia päätelmiä ja perustella ne aineistonsa pohjalta. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 26–28; Fingerroos ym. 2022, 38). Etnografia myös antaa tilaa tutkijan omille tunteille (Suopajärvi ym. 2019). Tämä on tärkeää varsinkin tutkittaessa itselleen läheistä ja herkkää aihetta. Tutkimusprosessini ja varsinkin aineiston henkilökohtaisen kerronnan synnyttämiä tunteita puran tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Tutkijan positio

Etnologiselle ja etnografiselle tutkimukselle ei ole vierasta, että tutkija valitsee tutkimuskohteensa oman kiinnostuksensa perusteella (Åström 2005, 26). Tutkittava aihe tai ilmiö voi olla itselle merkityksellinen tai omakohtainen, kuten monet esimerkit ennen omaa tutkimustani tuovat esille (ks. esim. Pohtinen 2023; Ruotsala 2002; Rauhala 2019, 25–29; Kajander 2020a.) Keväällä 2023 julkisuudessa käytiin keskustelua tutkijan objektiivisuudesta ja tutkijan merkityksestä tutkimustuloksiin. Keskustelun aloitti kriminologian professori Jukka Savolaisen yhdessä kollegoidensa kanssa kirjoittama artikkeli, jonka ajatuksena oli, että tutkijan position ilmoittamisessa on menty liian pitkälle. Kirjoituksen mukaan tutkijan position esille tuominen voi jopa vaarantaa tutkimuksen tieteellisyyttä (Savolainen ym. 2023). Keskustelu aiheesta käynnistyi, kun Savolainen jakoi artikkelin sosiaaliseen mediaan. Artikkelin näkökulma sai monet hämmästyään ja jopa närkästymään (*HS* 2023; AntroBlogi 2023), koska tutkijan position avaaminen koetaan tutkimuksessa merkittäväksi asiaksi. Oman roolin avaaminen ja tutkijan sijoittuminen tutkimuskentällä on asia, joka on itsestään selvää myös nykyetnologialle ja tärkeäksi koettu asia laajemmin kulttuurien tutkimuksessa. ”Miksi teen tätä?” ja ”miten olen vaikuttanut tutkimukseen?” ovat kysymyksiä, joita pohdimme tutkimuksen kuluessa. Ne ovat sa-

malla kysymyksiä, joihin tutkimuksissa vastaamme, jotta tutkimuksemme on läpinäkyvää. Kuten etnologi Tytti Steel (2013, 49) on kiteyttänyt, ”kaikilla tutkijoilla on jonkinlainen yhteys tutkimuskohteeseensa”. Etnografiaa käyttävässä tutkimuksessa refleksiivisyys on olennainen osa koko tutkimusprosessia. Refleksiivisyyden tarkoituksena on tuoda esille yksityiskohtaisesti tutkijan suhde kohteeseensa ja se mistä aineksista etnografisen tutkimuksen vaatima dialogisuus koostu ja mikä sen merkitys ja vaikutus tutkimukselle on. (Steel 2013, 49; Åström 2005, 29; Koskinen-Koivisto 2014, 3–4; Kajander 2020a, 45–46; Davies 2008, 3–11.)

Kuten olen tuonut esille, tutkimukseni lähtökohta on omassa hiuksettomuuden kokemuksessani. Tutkimuksen alussa minulla on ollut aiheestani tietty esiymmärrys, jota olen tutkimusprosessin aikana reflektoinut osana etnografista tutkimusprosessia. Esiymmärrys eli hiljainen tieto, on toiminut taustalla tutkimusprosessin aikana ja auttanut minua ymmärtämään ja käsittelemään tutkimusaiheeni (Rauhala 2019, 17–18; myös Pohtinen 2023, 49–50). Hiljainen tieto on vaikuttanut siihen, että olen aineistoja lukiessani osittain voinut samaistua vastaajien kokemuksiin. Kuitenkin on huomioitava, että vaikka itselläni on omakohtaista tietoa asiasta, se ei kata kaikkia vastaajien esille tuomia kokemuksia. En esimerkiksi tiedä miltä tuntuu pohtia, luopuuko paranemisen kannalta tarpeellisesta hoidosta säilyttääkseen itselleen tärkeät hiukset tai miltä tuntuu ilo itse valitusta siilitukasta. Aineistossa on siis paljon enemmän kokemuksia ja asioita kuin minun omakohtainen kokemukseni. Tämän takia olen esimerkiksi joutunut tarkasti huomioimaan, että kiinnitän katseeni myös niihin kokemuksiin ja tunteisiin, joita en itse ymmärrä tai ole kokenut. Tutkimuksen ja sen eettisyyden kannalta on tärkeää, että huomion myös ne kokemukset ja kirjoitukset, jotka poikkeavat omista kokemuksistani.

Tutkimuksen edetessä tieto aiheesta on kasvanut muun muassa uusien aineistojen sekä aikaisemman tutkimuksen avulla. Samalla tulkintani ja ymmärrykseni aiheesta on muotoutunut uudelleen. Lopputuloksena tämä tekemäni väitöskirja, tulkintani naisten kaljuuden merkityksestä, on muodostunut vuorovaikutuksessa koko tutkimusprosessin kanssa. Kuitenkin valinnat ja lopullinen tulkinta ovat minun tekemiäni. Hiljainen tietoni aiheesta on aineiston kokoamisen yhteydessä vaikuttanut esimerkiksi siihen, mitä olen keruuesitteiden kysymyksissä huomionut. Aineistosta on kuitenkin tullut esille asioita, joista en tiennyt tai osannut huomioida, mutta jotka koin niin merkityksellisiksi, että olen ottanut ne tutkimuksessani huomioon, kuten olen aineiston esittelyn yhteydessä tuonut ilmi.

Oma hiuksettomuuden kokemukseni on siis ollut lähtökohta tutkimukselleni, mutta se ei ole kuitenkaan ollut muille näkyvässä koko prosessin ajan. Olenkin päättynyt tutkimukseni aikana useampaan kertaan pohtimaan, missä tilanteissa tuoda omakohtaisuus esille ja milloin ei. En ole kuitenkaan piilotellut vastausta kysymykseen ”miksi tutkit tätä aihetta?” vaan kysyttäessä olen tuonut oman roolini esille. Tämä korostui varsinkin keväällä 2021 kun kirjoituskeruu sai medianäkyvyyttä. Jou-

duin miettimään, haluanko olla asiantuntija vai kokemusasiantuntija ja tuoda hiuksettomuuteni esille muun muassa haastatteluiden yhteydessä otetussa valokuvissa. Tutkimusprosessin aikana olen päätenyt ratkaisuun, että voin tuoda esille myös aiheen omakohtaisuuden ilman, että suostun toimimaan hiuksettoman naisen ”mannekiinina.” Omakohtaisuuteni tutkimusaiheestani on kuitenkin vaikuttanut ihmisten asenteisiin. Kirjoituskeruun aikana saamassani yhteydenotossa minulle kerrottiin, olevan tärkeää, että aihetta tutkitaan ”sisältä päin” eikä ulkopuolisen silmin. Kun minulla on tutkijana esiymmärrystä ja omakohtainen kokemus aiheesta, on minun helpompi ymmärtää mistä muiden kokemuksissa on kysymys ja osaan kontekstoida kirjoituksia. Keruuseen vastauksina saaduissa kirjoituksissa ei kuitenkaan tuoda esille minun omakohtaista kokemusta. En siis tiedä, onko omakohtaisuuteni ollut keruuseen vastanneiden tiedossa ja vaikuttanut kirjoituskeruun vastauksiin tai saanut ihmisiä vastaamaan eri tavoin kuin jollekin toiselle tutkijalle.

Koen vielä tarpeelliseksi tässä luvussa avata tutkimuksen ja aiheen omakohtaisuuden pinnalle nostamia tunteita. Etnografisessa tutkimuksessa tunteiden olemassaoloa ja esille tulemistä voi harvoin ohittaa, mutta aina ei niitä ja niiden merkitystä osata tai haluta tuoda tutkimuksessa esille (Suopajarvi ym. 2019). Tutkimuksen kuluessa tunteeni ovat vaihdelleen vuoristoradan päästä päähän. Aineistojen sisältö ja niissä olevat kokemukset ovat saaneet minut hämmästyttämään, nauramaan ja itkemään. Aineistoni eivät ole kuitenkaan tässä asiassa tasavertaisia ja onkin ollut erilaista lukea sanomalehtiaineistoa, jota moni muu on jo lukenut ennen minua kuin teemakirjoituksia, jonka sisältöön eivät SKS:n arkistohenkilökunnan lisäksi muut ole vielä päässeet tutustumaan. Keruukirjoitukset tuntuvat paljon henkilökohtaisemmilta ja juuri minulle suunnatuilta. Jossain määrin voisi sanoa, että keruun vastaajista on tullut neljän vuoden aikana itselleni läheisiä, vaikka he ovat tuntemattomia. Lukemattomat tunnukset keruun vastaajien kirjoitustensa parissa tekee vastaajista persoonia, mikä saa muistamaan tietyt asiat paremmin kuin toiset. Koska kirjoitukset kuitenkin poikkeavat toisistaan niin sisällöltään, ilmaisultaan kuin pituuksiltaan, ne eivät ole toistensa kanssa yhdenvertaisia. Tietyissä kirjoituksissa käsitellään asioita monipuolisemmin ja laajemmin kuin toisissa. Jotkut vastaajista sanoittavat asiansa elävämmin kuin toiset. Aineistoja lukiessani olenkin palannut välillä tarkistamaan, että olen huomionnut kirjoituksia tasapuolisesti. Sisältöjänsä takia olen käyttänyt osaa kirjoituksista useammassa kuin yhdessä osajulkaisussa, Kuitenkin olen pitänyt kiinni siitä, että näiden kirjoitusten käyttö ei johdu vain niiden itsessäni herättämistä tunteista. Osajulkaisuissa käyttämieni lainausten kanssa en välttämättä ole onnistunut yhtä hyvin. Lainauksen tarkoituksena on ollut antaa lukijalle mahdollisuus arvioida tekemiäni tulkintoja ja samalla tuoda tutkimustekstissä esille vastaajien oma ääni. Lainauksen ei tulisi toimia vain tutkimustekstin värittäjänä, mutta valitessani tiettyyn kohtaan oikeaa lainausta, olen helposti kallistunut siihen ilmaisultaan monipuolisempaan versioon, koska se on jäänyt itselleni paremmin muistiin ja olen aja-

tellut sen myös herättävän lukijassa toista lainausta paremmin huomiota ja ymmärryksen asian sisällöstä.

Tutkimuksen dialogisuus

Kuten omakohtaisuuteni hiuksettomuudesta, myös asemani aineiston muodostajana sekä sen analysoijana on vaikuttanut tutkimukseeni. Tutkimuksen dialogisuudessa on kyse myös siitä, miten tutkimustani teen ja minkä kuvan annan tutkimusaiheestani laajemmalle yleisölle tutkimuksen valmistuttua ja tutkimusprosessin aikana. Etnografinen tutkimus rakentuukin tutkijan ja tutkittavan väliselle vuorovaikutukselle (esim. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 16; Davies 2008, 3–11).

Sanomalehtiaineiston osalta omat valintani muun muassa hakusanojen suhteen on vaikuttanut siihen, mitä aineistoa olen löytänyt. Tässä tapauksessa kuitenkin yritin toimia mahdollisimman monen eri hakusanan avulla, jotta aineistoa löytyisi eri näkökulmista ja teemoista. Teemakirjoitusten osalta koen, että roolini ratkaisujen tekijänä oli suurempi. Etnologi Pia Olsson (2016) on todennut, että haastatteluiden lisäksi myös kirjoitettu aineisto on dialogista. Keruuaineisto ei synny tyhjiössä, vaan keruihin vastaajien omien päätösten lisäksi kirjoitusten muotoihin ja sisältöihin vaikuttavat niin keruutaho kuin aineiston tutkija. Tutkimukseni osalta siis SKS:lla ja minulla on ollut kysymysten muodostajina rooli dialogin rakentajina. Kuten folkloristi Anna Hynninen (2017) kirjoittaa, keruin kerättyjä kyselyaineistoja voisi kutsua myös ”pyydytyksi muistelukerronnaksi”. Tällä Hynninen tarkoittaa, että keruiden avulla saatu aineisto on rakentunut vuorovaikutuksellisessa dialogissa vastaajan ja tutkijan kanssa. Se ei ole syntynyt vastaajien omasta aloitteesta, vaan keruun järjestäjätaho on pyytänyt kertomaan asioista. (emt. 51–53.) Keruiden kysymykset sekä teemat vaikuttavat siis vastaajien kirjoituksiin ja samalla heidän käsityksiinsä siitä, mitä keruuvastauksilta toivotaan ja mikä on keruutahojen mielestä tallentamisen arvoista (Olsson 2016, 159).

SKS:n aineistossa dialogisuus näkyy eri tavoin. Selvimpänä kokonaisuutena erottuvat ne kirjoitukset, joissa annetut kysymykset ohjaavat kirjoitusta. Useat vastaajat ovat muodostaneet kirjoituksista keruuesitteen teemoja ja kysymyslistaa noudattavan kokonaisuuden, jonka tarkoituksena on tuoda esille oma henkilökohtainen kokemus aiheesta ja esitetyistä kysymyksistä. Näissä vastauksissa näkyy selkeästi kuinka suuri rooli kyselyn tekijällä on lopulliseen aineistoon. Toisaalta aineistosta erottuu myös kirjoituksia, jotka haluavat selkeästi haastaa kyselyä ja tuoda esitteestä poikkeavan näkökulman aiheeseen. Keruun haastaminen ei ole ainutlaatuista, vaan sitä tapahtuu toisinaan. Omalla kirjoituksellaan vastaajat haluavat esimerkiksi tuoda esille, että keruukutsussa käytetään vääriä termejä tai kysymykset aiheesta ovat loukkaavia. (Kivilaakso ym. 2022, 106; Olsson 2016, 155–156). Esimerkkinä keruun antaman kuvan haastamisesta ovat osajulkaisussani IV aineistonani käyttämäni muu-

tamat kirjoitukset, joissa saatettiin jopa suoraan puhutella keruutahoa. Vastajaat halusivat kirjoituksissaan tuoda esille, että kaljuus naisilla ei ole välttämättä häpeällinen asia, kuten keruuesitteessä mainittiin.

SKS:n aineistosta myös näkyy, että vastaajat odottavat jonkun lukevan heidän kirjoituksensa. Osa vastauksista on hyvin tunteellisia ja ”tunnustuksellisia”. Eräässäkin kirjoituksessa todetaan, ettei omista kokemuksista ja niihin liittyvistä tunteista ole aikaisemmin kerrottu kenellekään samalla tavalla. Tämänkaltaiset kirjoitukset haastavat tutkijaa pohtimaan omaa toimintaansa ja sitä, miten aiheesta kirjoittaa ja miten käsitellä saatuja kirjoituksia. Kuten olen jo aikaisemmin kertonut, tutkijan oma toiminta tutkimusaineistona kaltaisen sensitiivisen aineiston käsittelyssä on oltava eettistä ja vastaajia kunnioittavaa.

Moniäänisyyden harha?

Tutkimuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, mitä jää tutkimuksen ulkopuolelle ja kenen ääni tulee kuuluviin (Olsson 2016, 165–168; Pohtinen 2023, 55). Omalla kohdallani tämä tapahtui, kun tutkimukseni loppuvaiheessa jäin vielä miettimään käyttämiäni aineistokokonaisuuksia ja niiden sisältöä. Millaisen kuvan ne antavat naisten kaljuudesta? Tai tarkemmin kenen määrittelemän kuvan ne muodostavat? Omasta positiosta tarkastellen pidin molempien aineistojeni naisia varsin heterogeenisenä joukkona. Syvällisemmin aineistoa tarkastellessa kuitenkin huomasin, että tämä ei pidä täysin paikkaansa, koska niin SKS:n keruun kirjoituksissa kuin sanomalehtiaineistossa korostuu suomalaisen valkoisen keskiluokkaisen naisen näkökulma. Täydellistä kuvaa kokemuksensa kertoneiden naisten moninaisuudesta en voi muodostaa puutteellisten taustatietojen takia. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että keruuseen pystyi vastaamaan pelkällä nimimerkillä jättämättä yksityiskohtaisempia taustatietoja. Kuitenkin suurin osa vastaajista oli kertonut vastauksen yhteydessä nimensä, sukupuolensa, ammattinsa, ikänsä ja asuinpaikkansa. Osa oli myös liittänyt mukaan valokuvia. Näiden tietojen sekä kirjoituksissa olevien tiedon murusten perusteella havainnoin, että monikulttuurisuus, maahanmuuttajat ja erilaiset vähemmistöt puuttuvat luultavasti pääosin vastaajien joukosta. Samanlainen vaikutelma jäi myös käyttämästäni sanomalehtiaineistosta.

En ole asian pohdinnan kanssa yksin, sillä kuten muistitietoaineistojen keruuseen perehtyneet tutkijat Riikka Taavetti ja Ulla Savolainen ovat todenneet, kirjoituskeruiden moniäänisyyttä on ryhdytty kyseenalaistamaan, eikä enää tyydytä ajatukseen, että keruut todellakin tavoittavat kaikki suomalaiset. Tästä huolimatta kirjoituskeruiden osalta vastaajien monipuolisuuden tavoittamiseen ja keruiden koko yhteiskunnan kattavuuteen ei ole vielä laajasti reagoitu. (Savolainen & Taavetti 2022, 30.)

Huomion jälkeen olenkin pohtinut, mitä minun olisi aineiston muodostajana pitänyt tehdä eri tavalla, jotta aineisto kattaisi laajemman kuvan suomalaisten naisten

kaljuudesta. Joitain SKS:n keruita on tarpeen mukaan käännetty muille kielille, jotta ne tavoittaisivat paremmin tavoitellun kohderyhmän (Kivilaakso ym. 2022, 102). Tämä ei tullut puheeksi keruuta suunniteltaessa, mutta nyt asiaa miettineenä se voisi olla hyvä vaihtoehto, koska esimerkiksi englanninkielinen käänös keruusta voisi rohkaista myös kielivähemmistöjä vastaamaan, vaikka keruuesitteessä annetaankin mahdollisuus vastata omalla kielellä (Keruuesite 2021). Myös keruun aktiivinen levittäminen esimerkiksi sateenkaariyhteisöille voisi tavoittaa erilaisen vastaajajoukon. Vaikka pohdinnat eivät vaikutakaan enää tähän tutkimukseen, koen tärkeiksi tuoda ne esille jatkotutkimuksia ja aineiston kattavuutta pohdittaessa.

5 Tutkimuksen tulokset

Tutkimukseni päämääränä on ollut selvittää, miten naisten kaljuuteen suhtaudutaan Suomessa ja mitä suhtautuminen kertoo laajemmin kulttuurimme rakenteista. Tätä asiaa olen tarkastellut kaikissa neljässä osajulkaisussani, joiden päätulokset käyn tässä luvussa läpi. Kuten olen *Tutkimustehtävä* -luvussa tuonut esille, jokainen tutkimukseeni kuuluva osajulkaisu on itsenäinen kokonaisuutensa omalla näkökulmallaan ja osittain erilaisen aineiston kautta. Erillisyydestään huolimatta näiden julkaisujen tulokset muodostavat kokonaisuuden, jossa tarkastellaan naisten kaljuuden merkitystä sen kokijoiden arkeen sekä kaljuuden esille tuomia kulttuurisia rakenteita. Osajulkaisut siis vastaavat omalta osaltaan tutkimukseni pääkysymyksiin, sekä niistä johtamiini neljään alakysymykseen, jotka olen esitellyt *Tutkimuskysymykset*-alaluvussa (**Kuva 1**). Tarkastelen osajulkaisujeni tuloksia noiden neljän alakysymyksen teemojen kautta luku kerrallaan. Nämä neljä teemaa ovat:

1. Naisten kaljuuteen liitetyt asenteet
2. Kaljuuden vaikutukset naisten arkeen
3. Hiuksettomuuden syyn merkitys suhtautumisessa naisten kaljuuteen
4. Sukupuolen vaikutus kaljuuden kokemiseen

Tulosten esittelyn yhteydessä viitataan osajulkaisuihini niiden julkaisujärjestyksessä I–IV. Tulosten esittelyn lisäksi tuon luvussa esille, mitä merkitystä kaljujen naisten kokemusten ja kohtaamien asenteiden tutkimuksella on yhteiskunnalliseen sekä tieteelliseen keskusteluun laajemmassa mittakaavassa.

Naisten kaljuuteen yhdistetyt asenteet ja stereotypiat

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni tarkastelee naisten kaljuuteen liitettyjä asenteita. Kysymyksen avulla tuon esille sen, mitä suhtautuminen naisten kaljuuteen kertoo yhteiskunnastamme ja sen normeista. Asenteet naisten kaljuutta kohtaan tulevat esille jokaisessa osajulkaisussani. Ne ilmenevät niin naisten muilta saamista kommenteissa ja reaktioissa, mutta myös heidän omassa suhtautumisessaan kaljuuteensa. Tässä luvussa nostan tarkempaan tarkasteluun, millaisia asenteita tutkimuksessani

on tullut ilmi. Tutkimustulokset antavat myös muodon asenteissa tapahtuneelle muutokselle niin sanomalehtiaineiston kuin omakohtaisten kokemusten välityksellä.

Naisten kaljuuteen yhdistetyt asenteet ja niistä kertovat reaktiot voidaan tutkimukseni perusteella jakaa pääasiallisesti kahteen kategoriaan: negatiivisiin ja positiivisiin. Negatiivisissa yleistyksissä naisten kaljuus nähdään usein omavalintaisena provokaationa ja tämä tuodaan ilmi esimerkiksi ääneen kommentoimalla. Tutkimuksessa esiin tulleet positiiviset asenteet eivät ole suora vastakohta negatiivisille, koska myös niissä erottuu naisten kaljuuden ”epänormaalius”. Kaljuus nähdään aktiivisena valintana, vaikka se olisi sairaudesta johtuva. Näiden kahden suhtautumistavan lisäksi tutkimuksessani paljastuu myös näennäisesti neutraalia asennoitumista, joka kuitenkin tuo esille naisten kaljuuden ”poikkeavuuden”. Neutraalit kommentit ja reaktiot voivat olla kaljuuden syyn utelua tai hienovaraista uteliaisuutta. Ne eivät ota suoraan kantaa ilmiöön, mutta tuovat esille, että kaljuus naisilla on silti jotain, josta muut kiinnostuvat. Seuraavaksi avaan tarkemmin tämän kolmijaon perusteella millaisia asioita nämä kategoriat konkreettisesti sisältävät sekä niiden merkitystä.

Osajulkaisujeni tulosten perusteella kaljut naiset kokevat paljon negatiivista stereotypisointia. Muiden osoittamat negatiiviset asenteet naisten kaljuutta kohtaan tulevat ilmi kahdessa osajulkaisussani. Artikkelin III osoittaa, että kaljuuden takia naisia kohdellaan esimerkiksi varkaina, joita vahditaan kaupoissa tai aggressiivisina ja jopa rasisteina, joilta kielletään pääsy baariin kaljun pään takia. Artikkelin I aineistona käyttämissäni sanomalehdissä 1990-luvulla julkisuudesta tunnettujen kaljujen naisten ulkonäköä saatettiin kuvata keskitysleirimäiseksi tai häpeälliseksi. Samaan kategoriaan tämän kanssa kuuluu *Tutkimustehtävä*-luvussa esille tuomani Oscar-gaalan juonto, jossa kaljuus nostetaan negatiivisessa valossa esille miehisenä macho-ominaisuutena. Artikkelin I myös paljastaa, että kaljuus naisilla yhdistyy kapinaan ja aktivismiin. Kaljuuden siis koetaan olevan oma valinta, jolla tuodaan esille omaa roolia yhteiskunnassa ja pyritään murtamaan normeja. Tämä siitä huolimatta, että suurin osa artikkelin I aineistosta keskittyi sairauden tai sen hoidon takia hiuksensa menettäneisiin. Näissä kahdessa osajulkaisussa myös ilmenee, että kaljujen naisten sukupuolta kyseenalaistetaan ja heidän seksuaalisuudestaan tehdään päätelmiä, joiden todenperäisyyttä saatetaan avoimesti kysellä. Molemmissa artikkeleissa I ja III omakohtaiset kokemukset ja niissä esille tulleet asenteet ovat näkyvästi esillä.

Negatiivinen suhtautuminen naisten kaljuuteen tulee ilmi myös osajulkaisussa IV, jossa tutkin naisten kaljuudestaan kokemaa häpeää. Siinä on tarkastelun kohteena muiden suhtautumisen sijaan kuitenkin omat käsitykset kaljuudesta ja siihen liitetystä asenteista. Artikkelin tähdentää, että häpeän kokemus johtuu vallitsevista sukupuolittuneista ulkonäkönormeista, joiden takia kaljut naiset kokevat olevansa muiden silmissä ”vääränlaisia” ja täten häpeällisiä. Jo artikkelissa III nostinkin esille, että monet naiset kokevat vain kaljuutensa takia olevansa muun muassa miehisiä ja rumia. Molemmat osajulkaisut havainnollistavat, että koetut negatiiviset asenteet

voivat vaikuttaa itsetuntoon ja asenteisiin itseä kohtaan useiden vuosien jälkeenkin. Tutkimukseni osoittaa, että häpeä ja negatiivinen asennoituminen omaa kaljuutta kohtaan on henkilökohtaista, mutta niiden syy on pelko muiden negatiivisesta suhtautumisesta. Tämä kertoo siitä, että asenteilla ja sillä, millaisen tilan annamme niille yhteiskunnassamme, on merkitystä.

Samaa teemaa sivuaa artikkeli I, jossa nostan esille, että hiukset voidaan yhdistää suoraan naisen hyvinvointiin. Tässä osajulkaisussa tuli ilmi, että muut kokevat kaljuuden kertovan naisen omasta välinpitämättömyydestä itseään ja muita kohtaan. Tämä kuvastaa suhtautumista naisiin ja heidän ulkonäköönsä. Naiset saatetaan nähdä vain muiden katseille alttiina objekteina, joiden tulee noudattaa yhteiskuntamme kulttuurisia vaatimuksia naiselle ”oikeanlaisesta” ulkonäöstä. Samasta asiasta kertoo myös artikkelissa III tarkemmin käsittelemäni kaljujen naisten kohtaamat utelut ja kommentoinnit. Kuten osajulkaisussa tekemäni päätelmät osoittavat, muut ihmiset voivat kokea oikeudekseen puuttua tai reagoida naisten julkiseen kaljuuteen vain siitä syystä, että se poikkeaa totutusta.

Tutkimukseni osoittaa, että kaljuus naisilla yhdistetään usein juuri sairauteen. Tämän voi nähdä olevan normaali reaktio yhteiskunnassa, jossa naisilta odotetaan normien mukaisesti hiuksia. Asennoituminen kaljuuteen sairautena kertoo hiusten merkityksestä osana tervettä ja elinvoimaista kehoa. Koska kaljuus voi johtua monesta eri sairaudesta tai sairauden hoitokeinosta, diagnoosi sairaudesta ei välttämättä ilmene muutoin kuin kaljuuden kautta muille. Esimerkiksi alopecia aiheuttaa vain hiustenlähtöä, mutta keho on muuten terve diagnoosista huolimatta. Sen sijaan syöpähoitojen takia hiuksensa menettäneet ovat konkreettisesti sairaita ja se voi ilmetä ulkonäössä monin tavoin. Kiinnostavaa onkin se, miten sairaus tai terveys ovat osa ulkonäköä juuri hiusten tai niiden puutteen takia, vaikka näin ei ole kaljuilla miehillä.

Tutkimuksessani oli mahdollisuus myös tarkastella asenteissa tapahtunutta muutosta, koska lehtiaineistoni kattaa ajan 1990-luvulta 2000-luvulle ja omakohtaisissa kirjoituksissa on kokemuksia 2020-luvun lisäksi laajemmalla ajanjaksolla. Osajulkaisuissani tuleekin esille viime aikoina tapahtunutta asenteiden avartumista. Vaikka edelleen kaljut naiset joutuvat perustelemaan kaljuutensa esille tuomista tai miettimään sen vaikutusta omaan ulkonäköönsä, tuo tutkimukseni ilmi, että negatiivinen asennoituminen ja siihen liittyvä kommentointi on vähentynyt. Nyt 2020-luvulla esimerkiksi kaljuutta ei pelkästään yhdistetä oman seksuaalisuuden tai sairauden esille tuomiseen, vaan kaljuus nähdään nykyään myös omavalintaisena hiustyylinä, johon ei liity muita merkityksiä. Tämä kertoo kulttuurisissa rakenteissa tapahtuvasta muutoksesta ja sen mahdollistamisesta omalla toiminnalla. Kaljujen naisten oma toiminta on usein seurausta omakohtaisen kokemuksen esille tuomasta normien ahtaudesta, jota käsittelem muiden tutkimuskysymysten teemojen kohdalla tarkemmin.

2000-luvulla naisten kaljuutta pidetään myös rohkeana valintana. Kuten olen artikkelissa III todennut, tämä ei kuitenkaan ole pelkästään asenteiden avartumisesta

kertova asia. Naisten kaljuuden yhdistäminen rohkeuteen ja uskaliaisuuteen kertoo myös siitä, että kaljuuden esille tuominen on edelleen valtavirrasta poikkeavaa. Hiuksettomuus naisilla nähdään siis edelleen erilaisuutena, eikä rohkeus ole siis vain positiivinen asia. ”Epänormaaliudesta” johtuu myös artikkelissa II esille tuomani muiden halu koskettaa naisten kaljua päätä, koska uusia ja tuntemattomia asioita pyritään koskettamisen kautta ymmärtämään.

Kaljuihin naiseen kohdistetut asenteet ja stereotypisoinnit ovat jäljitettävissä ympäröivään kulttuuriimme. Esimerkiksi 1990-luvulla julkaistiin useita elokuvia, joissa kalju nainen kuvattiin juuri taistelevana ja aggressiivisena. Kuten *Tutkimustehtävä-*luvussa toin jo esille, näistä saadut mielikuvat ja vaikutteet tulevat esille naisten kaljuuteen liitetyissä asenteissa. Se, miten näitä asenteita ylläpidetään tai murretaan, on kulttuurinen ja samalla yksilöllinen valinta. Kuten olen tuonut artikkelissani I esille, kielteistä stereotypiaa voidaan omaksua omaan käyttöön, ja näin muokata sitä positiivisemmaksi. Naisten kaljuuteen liitetyt asenteet eivät ole siis stabiileja, vaan niiden merkitys riippuu kulttuuriyhteydestä ja niiden käyttötarkoituksesta.

Kaljuuden vaikutus naisten arkeen

Tutkimuskysymyksistäni toinen käsitteli kaljuuden konkreettisia vaikutuksia sen kokeneiden naisten arkeen. Kysymyksen avulla tarkastelin aineistosta esiin nostamiani jokapäiväisessä elämässä koettuja ongelmia ja huomioita sekä niiden perusteella tehdyt valintoja ja onnistuneita ratkaisuja. Kysymykseni toi esille sen, mikä naisten arjessa on muuttunut hiuksettomuuden myötä ja miksi. Jokaisessa artikkelissani käsitteelin kysymystä eri näkökulmasta ja se näkyy näiden osajulkaisujen tuloksissa. Tuloksissa on kuitenkin paljon yhteneväisyyksiä, joka osittain voivat johtua siitä, että olen kolmessa jälkimmäisessä artikkelissani käyttänyt samaa aineistoa. Toisaalta se myös osoittaa, että yksilöllisistä piirteistä huolimatta kaljuuden vaikutukset ovat yleisiä ja kulttuurisidonnaisia.

Tutkimukseni havainnollistaa, että kaljuus vaikuttaa eniten neljään arjen osa-alueeseen naisten arjessa. Nämä ovat 1) kaljuuden aiheuttama fyysinen muutos, 2) kasvanut muiden antama huomio, 3) kaljuuden vaikutus esteettiseen kokemukseen ja 4) ymmärrys normeista ja kulttuurisista rakenteista. Näitä neljää tulosta avaan tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

Kaljuus on naisilla fyysinen muutos kehossa, johon liittyy omaa toimintaa muokkaavia asioita. Artikkelii II korostaakin hiusten puutteen fyysistä vaikutusta naisten arkeen. Tutkimuksessani osoitan, että kaljuus vaikuttaa myös naisten kehollisiin tuntemuksiin eikä pelkästään ulkonäköön tai identiteettiin. Näillä muuttuneilla kehollisilla kokemuksilla on vaikutuksia naisten arkeen ja siinä tehtyihin valintoihin. Hiusten puute saa vastaajat esimerkiksi kokemaan lämpötiloja uudella tavalla. Hiukset toimivat fyysisenä lämmöneristeenä ja hiustenpuutetta korjattiin käyttämällä pipoja

ja huiveja sisätiloissakin. Osajulkaisu tuokin esille, että vasta hiustenlähtö sai monet vastaajat arvostamaan kehon karvoja ja ymmärtämään niiden merkityksen. Valinta kaljuuden esille tuomisen ja omien aistikokemusten välillä ei ole aina helppo, vaan aiheuttaa vastaajille päänvaivaa. Osa päätyy esimerkiksi olemaan käyttämättä peruukkia, koska se tuntuu niin epämukavalta. Monet kuitenkin kokevat tärkeämmäksi sen, miltä he muiden silmissä näyttävät kuin miltä peruukki heistä tuntuu. Tämä joutuu pitkälti edellisessä alaluvussa esille tuomistani naisten kaljuuteen yhdistetyistä negatiivisista asenteista ja peloista joutua niiden leimaamiksi.

Naisten kaljuus koetaan myös esteettisenä asiana, jolloin se vaikuttaa muuhunkin ulkoasuun. Kaljuus on usein niin konkreettinen ja näkyvä asia, että tutkimukseni mukaan se vaikuttaa uudenlaisen tyylin tai pukeutumisen pohdiskeluun. Seuraavassa kappaleessa tarkemmin esittelemäni muilta saatu huomio sekä oma suhtautuminen hiuksettomuuteen vaikuttaa siihen, miten pukeutumista muokataan hiusten menetyksen tai niistä luopumisen jälkeen. Kaljuuden kokeneet saattavat muuttaa pukeutumistaan feminiinisemmäksi tai androgyynisemmäksi eri tavoin. Pukeutumisen muutos on tilannekohtaista. Esimerkiksi työpaikoilla pukeutuminen voi olla perinteisempää ja noudattaa binäärisen sukupuolijaon mukaista pukeutumistyyliä. Naiset voivat käyttää peruukkia peittääkseen ”vääränlaista” hiustyyliä, kuten artikkeli III nostaa esille. Myös esimerkiksi juhlaetiketti ei huomio naisten kaljuutta, joten jotkut päätyvät käyttämään niissä tilanteissa peruukkia.

Esteettisenä ominaisuutena hiuksettomuus kiinnittää muiden huomion helposti. Muiden osoittama huomio on asia, joka vaikuttaa eri tavoin kaljujen naisten arkeen. Kaikissa neljässä osajulkaisussa tulee ilmi, että kaljut naiset saavat paljon huomioita osakseen muilta ihmisiltä. Kuten olen edellisessä alaluvussa tuonut sille, saatu huomio on monenlaista. Se voi olla niin negatiivista, neutraalia tai positiivista. Myös tapa ilmasta suhtautumista kaljuuteen vaihtelee. Samoin kaljujen naisten oma reagointi saatuun huomioon vaihtelee tilanteen ja ympäristön mukaan. Osajulkaisussa III nostan esille, että vastaajat kokevat tietyt paikat ja tilanteet naisten kaljuudelle epäsoviviksi. Näissä vastaajat ovat joutuneet kohtaamaan muiden negatiivisia reaktioita näkyvän kaljuutensa takia. He saattavat olla tuomatta tietyissä tilanteissa julki hiuksettomuuttaan, koska kokevat, että sillä olisi vääränlaisia seurauksia, kuten muiden kommentointia tai syrjintää. Artikkelissani tuonkin esille, että usein vastaajat ovat päätyneet peittämään ja piilottelemaan hiuksettomuuttaan muiden huomion takia. He myös saattavat lopettaa itselleen mieluisan harrastuksen negatiivisen kommentoinnin takia tai välttelevät tiettyjä tilanteita tai paikkoja, kuten kauppoja ja baareja aikaisempien huonojen kokemusten takia. Huomion arvoista on, että kaljuuden peittäminen ei vaadi konkreettista kokemusta muiden negatiivisesta suhtautumisesta, vaan omaan käytökseen, kaljuuden piilotteluun, riittää pelkkä pelko muiden reaktioista. Myös osajulkaisu II osoittaa, että julkisesti kaljut naiset rikkovat ulkonäkönormeja ja joutuvat usein kokemaan ennakkoluuloja ja jopa syrjintää työpaikoilla ja va-

paa-ajalla. Aineistoni perusteella tämä johtuu siitä, että muut kokevat kaljun naisen olevan liian provokatiivinen työskentelemään lasten kanssa tai asiakaspalvelutehtävissä tai osallistumaan perinteiseen kuorotoimintaan. Ennakkoluuloilla ja syrjintä vaikuttavat naisten arkeen, mutta myös heidän omiin asenteisiinsa ulkonäköään kohtana. Artikkelini paljastaa, että muiden kaljuihin naisiin kohdistama huomio ole vain sanallista, vaan hiuksettomat naiset joutuvat kokemaan muiden uteliaisuuden myös koskettelun muodossa. Tämän takia osa naisista valitsee mieluummin epämuukavan peruukin käytön kuin tuo esille hiuksettomuuttaan.

Laajemmin tutkimukseni osoittaa, että omakohtainen kokemus kaljuudesta myös vaikuttaa muuttuneiden toimien lisäksi omaan ajatteluun ja kulttuuristen rakenteiden tarkasteluun. Se voi muuttaa käsityksiä ulkonäöstä ja siihen liittyvistä arvoista. Kuten olen osajulkaisussa IV tuonut esille, osa vastaajista toimii tarkoituksella kaljuuden aiheuttamaa häpeän tunnetta vastaan. Tämä johtuu siitä, että he ymmärtävät häpeän johtuvan yhteiskuntamme normeista. Omakohtainen kokemus auttaa naisia huomaamaan nämä ”säännöt” ja ymmärtämään ne liian rajoittavina ja eriarvoistavina. Kaljuuden aiheuttama eriarvoisuus ja normien rajoittavuus tulee esille myös artikkelissa III, jossa kaljuuden todetaan aiheuttavan jopa syrjintää työ- ja vapaa-ajalla naisille. Myös tämä osajulkaisu nostaa esiin naisten aktiivisen toiminnan normeja vastaan. He eivät esimerkiksi piilottele hiuksettomuuttaan muilta. Osajulkaisussa I toistuu 2000-luvun lehtiaineiston osalta samantapainen kerronta. Siinä tulee esille, että hiuksettomat naiset joutuvat tasapainottelemaan kaljuuden esilletuomisen ja oman yksityisyyden kanssa arjessaan. Naisten kaljuuden julkinen esille tuominen kuitenkin kannustaa myös muita olemaan piilottelematta hiuksettomuuttaan tai sen syitä.

Kaljuuden syyn merkitys hiuksettomuuteen suhtautumisessa

Kolmas tutkimuskysymyksistäni huomio hiuksettomuuden syyn merkityksen naisten kokemuksille ja naisten kaljuuteen suhtautumiseen. Tutkimuksessani olen jakanut kaljuuden syyt kolmeen eri kategoriaan, jotka ovat 1) omaehtoinen kaljuus, 2) sairaudesta tai sen hoidosta johtuva kaljuus ja 3) pakotettu kaljuus. Näistä kahta ensimmäistä, omaehtoista kaljuutta ja sairaudesta tai sen hoidosta johtuvaa hiuksettomuutta, olen käsitellyt tutkimuksessani, koska niihin liittyviä kokemuksia on aineistossani. Ainoastaan artikkeli IV käsittelee vain sairauden tai sen hoidon takia hiuksettomien kokemuksia. Tämä rajaus johtuu siitä, että osajulkaisussa tutkimani häpeän kokemukset tulevat esille vain hiuksensa menettäneiden kirjoituksissa. Tutkimukseni aikana kuitenkin havainnoin, että hiuksettomuuden syyn merkitystä tarkastellessani en voinut tukeutua pelkästään tekemääni kolmijakoon, vaan asiaa piti tarkastella vielä yksityiskohtaisemmin. Sairauksista johtuvan hiuksettomuuden koke-

mukset ovat hyvin erilaisia eri sairauksien ilmenemistapojen takia. Sairauksista joh- tuva hiuksettomuus jakautuu tutkimuksessani aineiston mukaisesti niin syöpähoito- jen takia hiuksettomiin, alopeetikoihin kuin muista syistä hiuksettomiin. *Osajulkai- sut ja työn rakentuminen* -luvun taulukossa (**Taulukko 1**) olen jaotellut, miten hiuk- settomuuden eri syyt ovat jakautuneet tutkimusartikkeleissani.

Tässä alaluvussa kokoan yhteen osajulkaisujen tulokset siitä, millainen merkitys kaljuuden syyllä on niin naisten omiin kokemuksiin kuin laajemmin siihen, miten naisten kaljuuteen suhtaudutaan. Tuon tutkimustulokset esille neljän asiaa yhteen kokoavan teeman kautta. Nämä teemat ovat 1) hiuksettomuuden syyn merkitys kal- juuden näkyvyydelle, 2) peruukin käyttö ja kaljuuden esille tuominen, 3) naisten saama kohtelu ja 4) oma suhtautuminen hiuksettomuuteen. Näistä kolmatta kohtaa olen käsitellyt jo aikaisemmissa alaluvuissa, mutta tässä yhteydessä tuon tarkemmin esille hiuksettomuuden syyn merkityksen kohdattuun suhtautumiseen.

Hiuksettomuuden syyn merkityksen tarkastelu on uuden tiedon tuottamisen kan- nalta tärkeää, koska sitä ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa tehty. Edelliset naisten kaljuutta käsittelevät tutkimukset ovat keskittyneet pääosin sairauksista johtuvaan hiuksettomuuteen. Niissä on yleensä myös tarkastelun kohteena vain yksi sairaus tai sen hoitomuoto kerrallaan. Omassa tutkimuksessani minulla sen sijaan on ollut mah- dollisuus vertailla niin alopeetikoiden, syöpähoitojen takia hiuksensa menettäneiden sekä muista sairauksiin liittyvistä syistä kaljujen kokemuksia toisiinsa ja tarkastella myös niiden yhtäläisyyksiä ja eroja omaehtoisesti kaljujen kokemuksiin.

Osajulkaisun I sanomalehtiaineistoa läpikäydessäni havainnoin, että hiuksensa menettäneet ovat saaneet paljon enemmän tilaa lehtikirjoituksissa kuin omaehtoisesti kaljut naiset 1990-luvulta vuoteen 2018. Myös SKS:n teemakirjoituksissa ja niiden pohjalta muodostamissani osajulkaisujen tutkimusaineistoissa on sama asia nähtä- vissä. Aineistonani käyttämien kirjoitusten vastaajista vain 16 oli omaehtoisesti kal- juja. Tästä voidaan päätellä, että naisten kaljuus on edelleen yleisempää Suomessa hiusten menetyksen takia. Kuitenkin on hyvä myös huomioida, että kirjoituskeruu ei välttämättä tavoittanut monipuolisesti potentiaalisia vastaajia, kuten olen luvussa *Moniäänisyyden harha?* tuonut esille. Vastaajien jakautuminen kertoo myös siitä, että sairauden takia hiuksettomien kokemuksista halutaan uutisoida enemmän ja he itse kokevat kokemuksensa kertomisen ja arkistoon tallentamisen arvoisiksi.¹⁹

¹⁹ Suomalaisen Kirjallisuuden Seura toteutti vuonna 1994 Kun sairastuin syöpään -muis- titietokeruun yhdessä Suomen syöpäyhdistyksen ja Suomen syöpäpotilaat ry:n kanssa. Keruuseen tuli vastauksia yhteensä 661, joka on määrällisesti varsin paljon. Aineistoa tutkinut kulttuurintutkija Piret Paal onkin todennut, että vastaajien runsas määrä johtuu varmasti osittain juuri sairastuneiden tarpeesta ja halusta kirjoittaa ja tallentaa koke- muksiaan. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Paal 2011, 159–160.)

Teemoista toinen eli kaljuuden peittäminen koskee tutkimuksessani ainoastaan sairauksien takia hiuksensa menettäneitä. Se, missä tilanteissa kaljuus tuodaan esille, tai päädytään käyttämään peruukkeja ja miten se liittyy juuri hiuksettomuuden syyhyn vaihtelee osajulkaisuissani. Artikkelissa II osoitan, että hiuksettomuuden syy vaikuttaa jonkin verran peruukin käyttöön. Syöpähoitojen takia hiuksettomat saattavat jättää peruukin hankkimatta tai luopua sen käytöstä. Tutkimukseni mukaan tämä johtuu siitä, että hiuksettomuus on syöpään sairastuneille vain väliaikainen osa hoitoprosessia, toisin kuin alopeetikoilla. Väliaikaisuus ja sairauden luonne vaikuttavat siihen, että syöpään sairastuneet eivät välttämättä koe tarvetta peittää hoidoista johtuvaa kaljuutta.

Kokemukset peruukin käytöstä myös paljastavat, että muut kuin alopecian ja syöpähoitojen takia hiuksensa menettäneet kokevat nykyiset peruukkien maksusitoumukset epätasa-arvoisina, koska ne eivät kohdistu heihin. Heillä ei ole samanlaista mahdollisuutta saada tukea peruukin hankintaan kaljuutensa peitoksi kuin maksusitoumuksen saajilla. Samanlaiseen tulokseen sairauden syyn merkityksestä kaljuuden peittämiseen päädyin myös osajulkaisun IV aineiston perusteella. Kaljuuden väliaikaisuus ja hetkellisyys on siis yksi eroa tekevä asia tarkasteltaessa hiuksettomuuden syyn merkitystä vastaajien arkeen. Toisaalta artikkeli III tuo esille, että hiuksettomuuden syy ei suoraan korreloi siihen, miten vastaajat tuovat hiuksettomuutensa esille vai tuovatko ollenkaan, vaan artikkeli korostaa tilanteiden ja muiden suhtautumisen vaikutusta kaljuuden esille tuomiseen tai peittämiseen.

Kolmantena asiana tarkastelin hiuksettomuuden syyn merkitystä naisten kohtamiin asenteisiin. Osajulkaisu III havainnollistaa, että naisten vastaanottama kohtelu on pitkälti samanlaista huolimatta hiuksettomuuden syystä. Esimerkiksi niin alopeetikot kuin omaehtoisesti kaljut saavat kokea syrjintää tai negatiivista asennoitumista, koska heidän olemuksensa kaljuna koetaan ”epäsopivana”. Samoin positiivista palautetta saavat molemmat ryhmät. Myös artikkelissa I olen tullut samaan johtopäätökseen. Sanomalehtiaineiston perusteella naisten saamat kommentit ovat samanlaisia, vaikka syy hiuksettomuuteen olisikin eri. Kuitenkin artikkeli III tuo esille yhden selkeän eron kokemuksissa. Kampaamoissa hiuksensa syöpähoitojen takia pois ajaneet saivat positiivisemmän kohtelun, kuin omaehtoisesti kaljuiksi haluavat, joiden päätöstä kampaajat kyseenalaistivat. Tämä on mielenkiintoinen poikkeama muuten varsin yhteneväisessä kohtelussa. Se kertoo siitä, että hiusten menetys ja niiden pois ajaminen koetaan hyväksyttävämpänä asiana kuin omaehtoinen kaljuus. Sairastunut halutaan auttaa, mutta sen sijaan ei olla valmiita luopumaan naiseen liitetyistä ulkonäkönormeista.

Tutkimukseni mukaan hiuksettomuuden syyn sijaan sillä, miten kaljuuden tuo esille, on merkitystä naisten kaljuuteen suhtautumiseen. Esimerkiksi peruukkia käyttävät eivät kohtaa samanlaisia asenteita itseään kohtaan kuin muille kaljuna näyttävä hiukseton nainen. Kaljuuden vapaaehtoinen esille tuominen koetaan provokaa-

tiona, jolloin ei ole väliä onko alkuperäinen syy sairaus vai ei, kuten osajulkaisussa III tuon esille. Samalla tavalla naisten kaljuuteen positiivisesti suhtautuvat eivät välitä kaljuuden syystä: nainen on rohkea tuodessaan hiuksettomuutensa esille, huolimatta siitä, onko valinta ollut alkujaan omaehtoinen.

Neljäs hiuksettomuuden syihin liittyvä teema, joka tutkimuksessani nousi esille, on naisten suhtautuminen omaan kaljuuteensa. Artikkelin IV aineiston kokoamisessa havainnoin, että pelkästään hiuksensa menettäneet kirjoittivat tunteistaan käyttäen häpeä tai häpeäminen sanoja. Tämän takia tutkimuksessani minut yllätti se lopputulema, että tarkastellessani osajulkaisujani kokonaisuutena, niin hiuksensa menettäneet kuin niistä omaehtoisesti luopuneet kokevat samanlaista epävarmuutta kaljuudestaan. Kuten artikkeleissa nostan esille, tämä johtuu pitkälti siitä, miten muut reagoivat tai millaista kohtelua he muilta odottavat. Osajulkaisussa III esimerkiksi nostan esille, että muutamat tutkimuksen omaehtoisesti hiuksettomat vastaajat esimerkiksi kertoivat luopuneensa kaljuudestaan muiden liian jyrkkien ja normeja noudattaneiden kommenttien takia.

Tutkimukseni osoittaa, että hiuksettomuuden syyllä on vaikutusta kaljuuden kokemukseen ja siihen suhtautumiseen. Kuitenkaan hiuksettomuuden syy ei ole kokemuksen määrittelevin piirre, vaan siihen vaikuttavat myös aika, paikka ja kaljuuden esiintuominen. Julkisesti kaljut naiset saivat erilaista kohtelua kuin kaljuuttaan peittelevät. Tämä tulee ilmi kaikissa osajulkaisujen tuloksissa. Artikkelissa III tekemäni tutkimus myös paljasti, että hiuksettomuuden syyn sijaan vastaajien reaktiot saatuun kohteluun korreloi sen perusteella, mikä heidän suhteensa oli ”palautteen” antajaan. Esimerkiksi tuntemattomien kommentit eivät menneet samalla lailla vastaajien ”ihon alle” kuin läheisten ja perheenjäsenten reaktiot. Samoin artikkelissa IV pelko kaljuuden häpeällisyydestä muiden silmissä kohdistui juuri vastaajien läheisiin.

Sukupuolen vaikutus naisten kokemuksiin

Sukupuoli määrittelee koko tutkimusasetelmaani, kuten olen tuonut esille jo tutkimukseni teoreettismetodologisen viitekehyksen esittelyn yhteydessä. Tämän takia oli oleellista, että yksi alakysymyksistäni keskittyisi juuri sukupuolen vaikutukseen kaljuuden kokemiselle. Kysymyksen avulla olen selvittänyt, miten vastaajien kokemuksissa sekä julkisessa keskustelussa sukupuoli määrittää hiuksettomuuden kokemusta, miten se on vaikuttanut kaljujen naisten omaan toimintaan ja millä tavoin. Sukupuoli ei ole asia, jota voisi tutkimuksessani tarkastella irrallisena kokonaisuutena. Sukupuolen näkökulma on ollut osa tutkimusta alusta alkaen. Olen valinnut tutkia juuri naisten kaljuutta ja siihen liitettyjä merkityksiä. Kuten olen aineiston esittelyssä kertonut, pääosa aineistosta keskittyy juuri naisvastaajien omakohtaisiin kokemuksiin. Poikkeuksena tästä on SKS:n keruun yksi muunsukupuolinen vastaaja, jonka omien sanojensa mukaan muut identifioivat naiseksi. Lisäksi sanomalehtiai-

neistossa muun muassa asiantuntijat eivät ole aina olleet naisia. Tutkimuksessani en ole kuitenkaan lähtenyt vertailemaan naisten kaljuutta muiden sukupuolten kokemuksiin.

Kahdessa osajulkaisuissani naiseus ja käsitykset sukupuolesta ja sen ilmaisusta ovat koko tutkimusasetelman lähtökohta. Artikkelissa I analysoin sanomalehtiaineistoa naiseuden näkökulmasta. Artikkelia varten kokoamaani sanomalehtiaineistoa luokiessani huomasin, että tämä näkökulma oli aineiston käsittelyn sekä tutkimukseni kontribuution kannalta oleellinen ja merkittävä. Ilman sitä aineiston läpikäyminen olisi voinut muodostua pelkästään kronologisesti jaotellun materiaalin esittelyksi. Osajulkaisussa III tarkastelen kaljuutta sukupuolikysymyksenä tukeutuen sukupuolentutkija Judith Butlerin ajatukseen sukupuolesta muuttavana ja performoituna asiana (Butler 2006, 90–92, 234–235). Näiden kahden osajulkaisun lisäksi sukupuolen merkitys tulee esille kuitenkin kaikissa osajulkaisuissani. Tässä alaluvussa käyn läpi sukupuolen merkitystä näiden kolmen aiemman tutkimuskysymyksen teeman kautta. Selvitän, miten sukupuoli ja sen vaikutus tulee esille aikaisempien lukujen tuloksissa.

Kaikissa neljässä osajulkaisussani tuli selkeästi esille, että sukupuoli vaikuttaa merkittävästi suhtautumisessa kaljuuteen. Hiuksettomuus vaikuttaa niin naisten omiin käsityksiin itsestään ja sukupuoli-identiteetistään kuin siihen, miten heihin kaljuina naisina suhtaudutaan. Tutkimukseni perusteella niin negatiiviset kuin positiiviset asenteet naisten kaljuutta kohtaan johtuvat pääasiassa sukupuolesta ja niihin liitetyistä normeista. Osajulkaisussa I olen esittänyt, että ilman hiuksia nainen saattaa kokea olevansa puutteellinen. Tämän lisäksi muissakin artikkeleissa todetaan, että menetettyään hiukset, naiset kokevat usein ulkonäkönsä olevan usein ”miehinen” ja itselleen vääranlainen. Aineistoissa omia kokemuksia rinnastetaan miesten kokemuksiin ja ajatellaan, että miehenä kaljuuden kokemus olisi erilainen ja kalju ulkonäkö hyväksyttävämpi asia kuin kaljuus naisella.

Kuten osajulkaisu III tuo esille, vasta kaljuuden myötä vastaajat usein havaitsivat, kuinka paljon hiukset merkitsevät naisen ulkonäölle ja sukupuoleen liitetyille normeille. Kalju nainen kohtaa syrjintää ja stereotypioita. Artikkelin aineisto paljastaa, että kaljua naista ei esimerkiksi hyväksyty kuoroon esiintymään. On vaikea kuvitella, että 2000-luvulla kalju mies kokisi samanlaista kohtelua. Kyse ei ole siis varsinaisesti hiusten puutteesta, vaan siitä, ettei kaljuuden koeta olevan ”normaalialia” naisella. Etukäteisoletukseni ennen tätä osajulkaisua oli, että aineistossani binäärinen sukupuolijako hiusten perusteella ei olisi niin vallalla oleva käsitys, mutta vastaajien kirjoitukset toivat esiin vastakkaisen näkökulman. Kirjoituksissa niin vastaajat itse kuin muut helposti määrittelevät kaljut naiset ”vääranlaisiksi” eli normeja noudattamattomiksi. Osajulkaisussa tuon esille, että kaljuja naisia saatetaan sukupuolittaa väärin ja he kohtaavat syrjintää ja epäluuloja, koska eivät täytä kulttuurista kuvaamme naisesta.

Samalla tavalla osajulkaisussa II nostan sukupuolen merkityksen esille käsitellessäni hiuksensa menettäneiden naisten peruukin käyttöä. Naiset kokevat tärkeämmäksi epämuikavan peruukin käytön kuin sen, että muut saavat tietää heidän kaljuudestaan. Artikkelissa tarkastelen myös kaljujen naisten pään koskettamiseen liittyviä kokemuksia. Kuten olen tässä osajulkaisussa tuonut esille, samanlaista koskettelua kokevat myös esimerkiksi raskaana olevat henkilöt. Tutkimukseni tuokin ilmi, että juuri naiset altistuvat miehiä herkemmin muiden katseille ja kosketukselle tahtomattaan. Tämä vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia *miehisestä katseesta*²⁰, jonka kohteena nainen on.

Tutkimukseni perusteella kaljuus nähdään edelleen usein miehisenä ja epäsopevana kampaustyylinä naisille. Naisten kaljuuden koetaan rikkovan sukupuolinormeja sekä kulttuurimme käytäntöjä ilmaista ja hahmottaa sukupuolia. Tutkimukseni esittää, että sukupuoli määrittää vahvasti kaljuuden kokemusta ja tuo esille, että on eri asia olla kalju nainen kuin kalju mies ja kohdata niin omat kuin muiden asenteet. Sukupuolen vahva asema kaljuuden kokemuksessa johtuu yhteiskuntamme ylläpitämistä rakenteista, jotka mahdollistavat esimerkiksi sen, että nainen on miestä useammin katseen kohde ja naisen ulkonäkö ja toiminta ovat arvostelun ja kommentoinnin kohteena (ks. esim. Harjunen 2016, 34–35; Vera-Gray 2017).

²⁰ Laura Mulvey julkaisi vuonna 1975 esseen *Visual Pleasure and Narrative Cinema*, jossa hän toi ilmi kehittämänsä *male gaze*-teorian. Sen mukaan taide ja visuaalinen media kuvaavat maailmaa heteromiehen näkökulmasta ja katseen kohteena on nainen. Miehin katse on nykyään yleisesti tunnettu niin feministisessä tutkimuksessa kuin laajemminkin tieteellisellä kentällä. Aiheesta myös Oliver 2017; hooks 1992.

6 Johtopäätökset ja tutkimuksen merkitys

Väitöskirjassani olen selvittänyt kaljuuden merkitystä sen kokeneiden naisten arkeen Suomessa sekä sitä, miten yhteiskunnassa suhtaudutaan naisten kaljuuteen. Olen lähestynyt asiaa naisten omakohtaisten kokemusten sekä julkisen keskustelun kautta. Aineistonani olen käyttänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kaljut naiset -keruun teemakirjoituksia sekä digitoitua sanomalehtiaineistoa, jonka olen koonnut Kansalliskirjaston ja Sanoma-arkiston digikokoelmista. Tutkimusaineistoni ajallinen konteksti sijoittuu pääasiassa 2020-luvulle, mutta sanomalehtiaineisto kattaa kokonaisuudessaan vuodet 1990–2018. Myös teemakirjoituksissa on kokemuksia 1980- ja 1990-luvuilta. Tutkimukseni pohjautuu neljään suomenkieliseen vertaisarvioituun osajulkaisuun, joista kolme on julkaistu vuosien 2021–2024 välisenä aikana. Neljäs artikkeli on käynyt läpi vertaisarvioinnin, mutta sitä ei ole vielä julkaistu. Näissä neljässä osajulkaisussa olen tutkinut yhtä naisten hiuksettomuuteen liittyvää osa-aluetta kerrallaan. Ensimmäisen osajulkaisun teemana on julkinen keskustelu naisten kaljuudesta, toisessa käsittelen kaljuuden kehollisuutta ja siihen liittyviä tuntoaistikokemuksia, kolmannen aiheena on hiusten tai niiden puutteen merkitys sukupuolinormiin sekä sukupuolen ilmaisuun ja neljännessä osajulkaisussani tarkastelen hiusten menetykseen liittyvää emotionaalista puolta häpeän tunteen kautta. Osajulkaisujen tulokset olen koonnut yhteen neljän tutkimuskysymyksen avulla. Niiden avulla olen halunnut selvittää, 1) miten naisten kaljuuteen suhtaudutaan, 2) mitä seurauksia kaljuudella naisten arkeen, 3) mikä merkitys kaljuuden syyllä on kokemukseen ja 4) mikä merkitys sukupuolella on hiuksettomuuden kokemukseen ja kaljuuteen suhtautumiseen. Tekemäni tutkimus osoittaa, että yksilön kokemuksen huomioivasta lähestymistavasta huolimatta naisten kaljuuteen liittyvät kokemukset ovat varsin yhdenmukaisia.

Väitän, että kaljuus on naisilla normin vastaista ja poissulkevaa. Tutkimukseni tuo esille, että sukupuoli vaikuttaa kaljuuden kokemukseen merkittävästi ja vaikuttaa hiuksettoman kohteluun ja kohtaamiin asenteisiin. Yhteiskuntamme normit määrittelevät tätä sukupuoliasetelmaa, ja sitä pidetään yllä niin rakenteilla kuin yksittäisten ihmisten kommenteilla. Normeissa on kuitenkin tapahtumassa muutosta, joka vaikuttaa positiivisesti kaljujen naisten arkeen ja kokemuksiin. Tutkimuksessani esille

tulleet asenteet naisten kaljuutta kohtaan kertovat, että hiusten suhteen kulttuurisamme on olemassa edelleen kahtiajako binäärisen sukupuolen mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka käsityksemme sukupuolen moninaisuudesta on muuttunut ja laajentunut, sillä ei ole suoraa ja nopeaa vaikutusta olemassa oleviin rakenteisiin.

Naisilla kaljuus on arjessa erilaista ja kokemukset ovat yksilöllisiä. Kuten olen tutkimuksessani tuonut esille, kaljuus ja hiuksettomuus voidaan määritellä eri tavoin ja se voi johtua monesta eri syystä. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, millaista arki kaljuna naisena on. Osa ei tuo hiuksettomuuttaan esille arjessaan, vaan käyttää esimerkiksi peruukkeja. Peruukin käyttö tai käyttämättömyys vaikuttaa osaltaan siihen, millaisia reaktioita he muilta saavat. Monille kaljuuden esille tuominen on hyvin tilannekohtaista ja toiset ovat näkyvästi kaljuja. ”Kaljuuden arkisuus” vaikuttaa selkeästi siihen, miten vastaajien toiminta on hiuksettomuuden myötä muuttunut.

Kuten olen tuonut esille, tutkimukseni paikantuu osaksi monitieteistä ja useammasta teoreettisesta lähtökohdasta ammentavaa tieteellistä keskustelua. Tutkimukseni paikkaa aikaisemmassa tutkimuskentässä olevaa aukkoa ja laajentaa etnologisen tieteenalan lähestymistapoja sukupuoleen ja kehollisuuteen. Tutkimukseni on ensimmäinen ihmistieteellinen tutkimus, jossa naisten kaljuutta tarkastellaan näin monipuolisesti. Kokonaisuuden lisäksi myös osajulkaisuilla on oma merkityksensä tieteellisessä keskustelussa. Osajulkaisu I osoittaa, että muutosta asenteissa naisten kaljuutta kohtaan on muuttunut ja että muutokseen sisältyy positiivisempi ja monipuolisempi näkökulma aiheeseen. Tätä ei ole aikaisemmin tutkittu, vaikka esimerkiksi aineistoni vastaajat kertovat huomanneensa asian omakohtaisesti. Osajulkaisu II tuo uuden näkökulman aikaisempaan naisten hiuksettomuustutkimukseen tuomalla esiin kehollisuuden ja aistien kulttuurisen merkityksen osana kaljuuden kokemusta. Tutkimus myös laajentaa etnologista aistitutkimuksen kenttää. Osajulkaisu III on julkaisukanavansa kautta tärkeässä osassa tuodessaan esille kulttuurien tutkimuksessa tehtävän sukupuoleen liittyvän tutkimuksen moninaisuutta ja vahvistaa käsitystä siitä, kuinka suuri merkitys hiuksilla ja tätä kautta pukeutumisella on sukupuolen ilmaisuun ja sukupuolen määrittelyyn. Osajulkaisuista viimeinen IV artikkeli perehtyy tarkemmin kaljujen naisten kokemaan häpeän tunteeseen. Se osoittaa, että erilaiset tunteet ja niiden hallinta ovat osa kaljuuden kokemusta ja ne tulisi vahvemmin huomioida niin tutkimuksessa kuin käytännötasolla esimerkiksi terveydenhuollossa. Osajulkaisujeni teemoja on käsitelty myös aikaisemmissa tutkimuksissa, mutta yhteen koottuna tutkimuksena ne antavat uuden yksityiskohtaisemman ja laajemman kuvan naisten kaljuudesta ja sen kokemisesta.

Tutkimukseni siis osaltaan jatkaa aikaisemmissa tutkimuksissa käytyä tieteellistä keskustelua naisten kaljuuden vaikutuksesta elämänhallintaan, identiteettiin sekä käsitykseen sukupuolen ilmaisusta. Tutkimukseni vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia siitä, että naisten kaljuus on vahvasti identiteettiin ja omaan toimijuuteen vaikuttava asia. Tutkimukseni kuitenkin laajentaa aikaisempaa tutkimusta tuoden siihen

vahvemmin esiin ympäröivän kulttuurin ja sen rakenteiden merkityksen. Tutkimukseni vahvistaakin käsitystä, että ihmisten toimintaan ja ajatteluun vaikuttavat yhteiskuntamme kulttuuriset rakenteet ja normit. Kaljun naisen voi olla vaikea hyväksyä hiustensa menetystä, koska kalju nainen ei vastaa yhteiskuntamme kuvaa ”oikeanlaisesta naisesta”. Selkeästi tämä tulee esille omaehtoisesti kaljujen naisten kokemusten kautta. He ovat itse valinneet hiuksettomuutensa, mutta kuten tutkimukseni tuo esille, he eivät välttämättä pysty nauttimaan valitsemastaan kampaustyylistä odottamallaan tavalla, koska muut ihmiset tuomitsevat ja arvostelevat heidän valintaansa.

Tutkimukseni merkitys on siinä, että se avaa uusia näkökulmia naisten kaljuuden tutkimukseen ja antaa uutta tietoa naisten kokemuksista ja niiden merkityksestä jokapäiväiseen elämään. Vaikka naisten kaljuutta on tutkittu myös aikaisemmin, tässä tutkimuksessa en ole käsitellyt naisten kaljuutta vain sairauden tai sen hoidon takia koettuna asiana, vaan tutkimusaineistossani on mukana myös omaehtoisesti kaljujen kokemuksia. Omaehtoisesti kaljujen tai hiuksensa menettäneiden kokemuksia ei ole vertailtu keskenään ennen tätä tutkimusta. Samalla tavalla merkittävää on myös tutkimukseni sijoittuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Naisten kaljuutta tutkitaan eri puolilla maailmaa, mutta suomalaista tutkimusta aiheesta on tällä hetkellä vain muutama aikaisempi opinnäytetyö. Vaikka tutkimukseni ei tuo esille suomalaisia erityispiirteitä kaljujen naisten kohtelussa, se kuitenkin osoittaa, että Suomessa kokemukset ovat samankaltaisia kuin muissa samaan kulttuuripiiriin kuuluvissa maissa. Samalla tutkimukseni tuo esille aikaisempaa tutkimusta tarkemmin ulkonäkönormeja ja niiden konkreettisia seurauksia.

Tutkimuksen merkitys ei rakennu kuitenkaan pelkästään sen varaan, miten se kontribuoi tieteelliselle kentälle. Tutkimuksellani on myös käytännön merkitystä. Tavoitteenani ei ole ollut tuottaa vain uutta tietoa, vaan luoda tiedosta myös saavutettavaa, jotta sitä voidaan hyödyntää käytännön tasolla niin terveydenhuollossa kuin terveysviestinnässä. Lisäksi tutkimukseni osallistuu sosiaalisen kestävyuden päämäärän mukaisesti parantamaan ihmisten ja sukupuolten yhdenvertaisuutta ja kaikille turvallisempaa ja tasa-arvoista arkea tuomalla sukupuoliin liitettyjä kulttuurisia rakenteita esille. Näin on mahdollista luoda terveyttä edistävää hyvinvointia.

Naisten kaljuutta sekä siihen liittyviä ja liitettyjä merkityksiä ei voida kuitenkaan tarkastella täysin kokonaisvaltaisesti yhdessä väitöskirjassa. Tutkimusprosessin aikana syntyi uusia kysymyksiä ja näkökulmia, joita en tässä tutkimuksessa pystynyt käsittelemään. Kiinnostavia jatkotutkimusaiheita, joihin haluan perehtyä vielä tarkemmin, on tästä tutkimuksesta puuttumaan jäänyt naisten pakotettu hiuksettomuus Suomessa. Millaisia piirteitä naisten hiustenleikkuuseen häpäisyarkoituksessa on liittynyt eri aikoina ja millainen rooli sillä on nyky-Suomessa? Toinen kiinnostava asia on kaljuuden kokemukseen liittyvä yhteisöllisyys. Tutkimuksessani tuli ilmi, että läheisten asenteilla ja suhtautumisella naisten kaljuuteen on suuri merkitys siihen, miten naiset kokevat oman kaljuutensa. Asian käsittely jäi tässä tutkimuksessa

kuitenkin vielä sivurooliin. Olisi tärkeää perehtyä asiaan vielä tarkemmin ja saada mukaan myös enemmän omaehtoisesti kaljujen ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten kokemuksia. Minua kiinnostaa, kuinka merkittävä rooli itselleen merkittävän yhteisön hyväksynnällä on kaljuuden kokemukseen. Yhteisöllisyyteen liittyvät myös tarkempi sosioekonomiseen taustaan ja iän merkitys kaljuuden kokemukseen. Molemmat asiat tulivat lyhyesti esille jo tässä tutkimuksessa, ja tämän perusteella koen, että myös jatkotutkimus aiheesta olisi hedelmällistä. Kolmantena laajempaa käsittelyä kaipaavana asiana näen median roolin naisten kaljuuden kuvaston luojana. Tutkimuksessani tarkastelin naisten kaljuutta sanomalehdissä, mutta tutkimusprosessin aikana kaljut naiset tulivat yhä näkyvämmiksi myös sosiaalisessa mediassa, mainoskuvastoissa ja naistenlehdissä. Tämä tulee esille myös aineistoni naisten kokemuksissa. Kaljuuden kasvaneen näkyvyyden koetaan olevan positiivinen asia ja normalisoivan naisten kaljuutta. Olisikin kiinnostavaa perehtyä vielä tarkemmin siihen, miten media vaikuttaa naisten kokemuksiin kaljuudesta ja miten mediakuvasto on muuttunut muuten kuin sanomalehtien osalta.

Tutkimukseni otsikko kysyy, ovatko hiukset naisen kruunu. Se on kysymys, joka on eri tavoin tullut esille myös tutkimusaineistossani. Selkeimmin käsitys hiuksista naisen kruununa tulee esille Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kaljut naiset -keruun kirjoituksissa. Niissä useampi vastaaja mainitsee tämän toteamuksen olemassaolon. Näissä kirjoituksissa vastaajat saattavat pohtia käsityksen paikkansapitävyyttä tai kyseenalaistaa sitä oman kokemuksensa perusteella. Terveys ja oma hyvinvointi koetaan usein kuitenkin hiuksia tärkeämmäksi kruunuksi. Toisaalta kirjoituksissa myös kerrotaan muiden asenteiden antavan ymmärtää juuri hiusten olevan naisen kruunu. Samoin kirjoituksista tulee esille, että osa kokee hiusten olevan kruunu, jonka he ovat menettäneet sairastuttuaan.

Tutkimuksessani en ole kuitenkaan lähtenyt selvittämään ”Hiukset ovat naisen kruunu” käsityksen alkuperää. Tämä siitä huolimatta, että tämän käsityksen asema 2020-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa on asia, joka on pohdituttanut myös minua tutkimusprosessin aikana. Mikä sen merkitys on koko ajan muuttuvassa ja uudistuvassa yhteiskunnassamme? Käsitys hiuksista naisen kruununa ei ole mustavalkoinen asia. Tutkimukseni nimittäin osoittaa, että hiukset koetaan ja nähdään merkittävänä osana naiseutta, joiden varaan naisten ulkoasu ja identiteetti laajemmin voi rakentua. Samalla tutkimukseni paljastaa, että naisena oleminen on paljon muuta ja enemmän kuin vain hiuksellisuus. Naiseus on asenne, se on muu keho ja luottamus itseän ilman hiuksiakin, kaljuna naisena. Vaikka kalju nainen joutuu usein vielä kohtaamaan yhteiskunnan ja kulttuurin luomat tiukat ulkonäkönormit, ei hiuksettomuus ole naisille enää vain rangaistus, vaan kaljuus voi olla myös oma valinta. Hiusten menetys voidaan kokea raskaana taakkana, mutta omiin ja muiden asenteisiin voi vaikuttaa ja naisten ulkonäköön liittyviä normeja murtaa uudella tutkimustiedolla ja omalla toiminnalla.

Lähteet

- Ahlbeck, Jutta, Lappalainen, Päivi, Launis, Kati, Tuohela, Kirsi & Westerlund Jasmine. 2012. Tunnetta ja tietoa, tuskaa ja hurmosta. Sairauden kulttuuriset merkitykset. Teoksessa Ahlbeck, Jutta, Lappalainen, Päivi, Launis, Kati, Tuohela, Kirsi & Westerlund Jasmine (toim.) *Kipupisteissä. Sairaus, kulttuuri ja modernisoituvaa Suomi*, 7–32. Turku: Utukirjat.
- Ahlbeck, Jutta & Oinas, Elina. 2012. Terveys, ruumis ja sukupuoli feministisessä tutkimuksessa. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa & Salmi, Hannu (toim.), *Terveyttä kulttuurin ehdoilla*, 131–166. Turku: K&H.
- Ahmed, Sara. 2014. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Aikasalo, Päivi. 2000. *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. Kansatieteellinen arkisto 47. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Aldhouse, Natalie V.J., Kitchen, Helen, Knight, Sarah, Macey, Jake, Nunes, Fabio P., Dutronc, Yves, Mesinkovska, Natasha, Ko, Justin M. & King, Brett A. 2020. “You lose your hair, what’s the big deal?’ I was so embarrassed, I was so self-conscious, I was so depressed”: a qualitative interview study to understand the psychosocial burden of alopecia areata. *J Patient Rep Outcomes* 4:76. <https://doi.org/10.1186/s41687-020-00240-7>.
- Allergia-, Iho- ja Astmaliitto. 2023. Alopecia areata, Allergia.fi <https://www.allergia.fi/iho/ihosairaudet/alopecia-areata/>. (Luettu elokuussa 2024).
- Antas, Maria. 2016. *Hiukset. Viehkeät, vaikeat, villit ja vapaat*. Helsinki: Teos.
- AntroBlogi. 2023. Tutkijan itsereflektio on tieteen laadun edellytys, 5.4.2023. <https://antroblogi.fi/2023/04/tutkijan-itsereflektio-ja-tieteen-laatu/>.
- Aromaa, Johanna & Tiili, Miia-Leena. 2014. Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*, 258–283. Ethnos toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Barak-Brandes, Sigal & Kama, Amit. 2018. Introduction: why hair? why women? Teoksessa Barak-Brandes, Sigal & Kama, Amit (toim.) *Feminist interrogations of women’s head hair: Crown of glory and shame*, 1–20. New York: Routledge.
- Boland, Vanessa, Brady, Anne-Marie & Drury, Amanda. 2020. The physical, psychological and social experiences of alopecia among women receiving chemotherapy: An integrative literature review. *European Journal of Oncology Nursing*, Volume 49, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2020.101840>.
- Butler, Judith. 2006 [1990]. *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.
- Cecil, Vanessa, Pendry, Louise F., Salvatore, Jessica & Tim Kurz. 2018. Women’s grey hair as an abomination of the body. Conceal and pass, or reveal and subvert. Teoksessa Barak-Brandes, Sigal & Kama, Amit (toim.) *Feminist interrogations of women’s head hair: Crown of glory and shame*, 124–140. New York: Routledge.
- Chakraborty, Jhilik & Goswami, Arpita. 2024. The influence of beauty standards on women’s lives: An exploration of the bald wife, a folk story from West Bengal, through a feminist lens. *Proceed-*

- ings of the International Conference on Cultural Studies (ICCUS 2023)*. Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-212-5_21.
- Coe, Kathryn, Staten, Lisa, Rosales, Cecilia & Swanson, Marie. 2013. The enigma of the stigma of hair loss: why is cancer-treatment related alopecia so traumatic for women? *The Open Cancer Journal* 6, 1–8.
- Corson, Richard. 2001 [1965]. *Fashions in hair: the first five thousand years*. Lontoo: Peter Owen.
- Dabiri, Emma. 2020 [2019]. *The tangled history of black hair culture*. Lontoo: Penguin Books.
- Davies, Charlotte Aull. 2008 [1998]. *Reflexive ethnography. A guide to researching selves and others*. New York: Routledge.
- Davis, Fred. 1992. *Fashion, culture, and identity*. Chicago Illinois: The University of Chicago Press.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar. 1982. *Kulturanalys: ett etnologiskt perspektiv*. Tukholma: Liber Förlag.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar. 2001. *Kulturanalys*. Malmö: Gleerups.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar. 2010. *The secret world of doing nothing*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California.
- Ehn, Billy, Löfgren, Orvar & Wilk, Richard. 2016. *Exploring everyday life. Strategies for ethnography and cultural analysis*. Lontoo: Rowman & Littlefield.
- Eicher, Joanne B. 2020. Dress, the senses, and public, private, and secret selves1. *Fashion Theory vol. 25* (6), 1–21. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2020.1829849>.
- Eid, Mona. 2022. Tummat silmät, ruskea tukka. Johdanto. Teoksessa Eid, Mona (toim.) *Kiharoita. Kirjoituksia hiuksista*, 7–19. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2008 [1998]. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fadjukoff, Päivi, Kainulainen, Sakari, Pirhonen, Jari, Saaranen, Terhi, Valokivi, Heli & Vauhkonen, Anneli. 2022. Sosiaalinen hyvinvointi turvaa terveyttä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 59, Nro 3, 327–335. <https://doi.org/10.23990/sa.111453>.
- Fingerroos, Outi & Kajander, Konsta. 2022. Etnografia, paradigmata ja agendahypyt. Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 25–44. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta. 2022. Johdanto: Menetelmäkirjan logos. Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 8–22. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Fingerroos, Outi & Kokko, Marja. 2022. Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö. Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 64–89. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Friesem, Lia. 2018. Women’s grey hair in online discussion. Teoksessa Barak-Brandes, Sigal & Kama, Amit (toim.) *Feminist interrogations of women’s head hair: crown of glory and shame*, 141–156. New York: Routledge.
- Frisk, Matleena. 2016. Meikkaavat pojat ja mieheyden murros: The Mods -yhtyeen julkisuuskuva nuorten musiikkilehdissä 1965, 19–33. *Sukupuolentutkimus* 29:1.
- Guillerm, Céline. 2015. *A feminist cultural study of identity, hair loss, and chemotherapy*. Doctoral Dissertation, Faculty of The Dorothy F. Schmidt College of Arts and Letters, Florida Atlantic University.
- Gustavsson, Karin. 2017. Kunskap ur tomrum. Närläsning som etnologisk metod. Teoksessa Jönsson, Lars-Eric & Nilsson, Fredrik (toim.) *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*, 121–136. Lund: Lunds universitet.
- Hagström, Charlotte & Marander-Eklund, Lena. 2005. *Frågelistan som källa och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hagström, Charlotte & Sjöholm, Carina. 2017. Nya frågor till gamla svar. Frågelistor som historisk källa. Teoksessa Jönsson, Lars-Eric & Nilsson, Fredrik (toim.) *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*, 137–154. Lund: Lunds universitet.
- Hakkarainen, Heidi, Kurvinen, Heidi, Paju, Petri, Salmi, Hannu & Sorvali, Satu. 2022. Digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet lähdeaineistona. Teoksessa Mähkä, Rami, Ahonen, Marika, Heikkilä,

- Niko, Ollitervo, Sakari & Räsänen, Marika (toim.) *Kulttuurihistorian tutkimus. Lähteistä menetelmiin*, 105–121. Cultural history, kulttuurihistoria 17. Turku: Kulttuurihistorian seura.
- Harjunen, Hannele. 2016. *Neoliberal bodies and the gendered fat body*. Routledge Research in Gender and Society. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Harjunen, Hannele & Rossi, Leena-Maija. 2021. Karvoihin kannattaa katsoa. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 34:4, 2–5. <https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/113976/67206>.
- Hellen, Mari. 2019. Alopecia areataa sairastavien kokemukset ja odotukset elämänlaatua tukevasta potilasohjauksesta. Turun yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta, hoitotieteen laitos. Pro gradu-tutkimus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019042513276>.
- Helsingin Sanomat. 2021. Millaista on elää naisena ilman hiuksia – SKS kerää kaljujen naisten kokemuksia, 2.3.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007833873.html>. (Luettu helmikuussa 2024).
- Helsingin Sanomat. 2023. Tieteen uusi suuntaus kannustaa tutkijaa kertomaan taustansa, ja kriitikkojen mukaan se jopa vaarantaa tieteen luotettavuuden. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000009479838.html> (Luettu syyskuussa 2024).
- Helsti, Hilikka. 2000. *Kotisyntyneiden aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalituksen konflikteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 758. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helsti, Hilikka. 2005. Hedelmällisen tiedon jäljillä – teemakirjoitukset tutkimuksen lähteinä. Teoksessa Korhokangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 148–159. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.
- Henriksson, Blanka. 2017. En lock från det förgångna: hårartefakter och rituella praktiker. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, 139/2016, 49–71. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024110188373>.
- Hilton, Shona, Hunt, Kate, Emslie, Carol, Salinas, Maria & Ziebland, Sue. 2008. Have men been overlooked? A comparison of young men and women's experiences of chemotherapy-induced alopecia. *Psycho-Oncology*, 17, 577–583. <https://doi.org/10.1002/pon.1272>.
- Hokka, Johanna, Kurtti, Elisa & Olsson, Pia. 2022. Zoom-ryhmähaastattelun toimijuuksia rakentamassa. Uusmaterialistisia tulkintoja verkkovälitteisestä vuorovaikutuksesta. *Elore* vol. 29–1, 114–136. <https://doi.org/10.30666/elore.112294>.
- Honkasalo, Marja-Liisa, Salmi, Hannu & Launis, Veikko. 2012. Johdanto. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa & Salmi, Hannu (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveys tutkimukseen*, 7–24. Turku: K&H.
- hooks, bell. 1992. The oppositional gaze. Black female spectators. *Black Looks: Race and Representation*, 115–131. Boston: South End Press.
- Howlett, Marnie. 2021. Looking at the ‘field’ through a Zoom lens: Methodological reflections on conducting online research during a global pandemic. *Qualitative Research* 22(3), 387–402. <https://doi.org/10.1177/1468794120985691>.
- Hunt, Nigel & McHale, Sue. 2005. The psychological impact of alopecia. *BMJ* 22; 331 (7522), 951–953. <https://doi.org/10.1136/bmj.331.7522.951>.
- Hynninen, Anna. 2017. *Minä, lotta, vaimo, äiti. Kerronnan variaatio ja toimijuus aktiivikertojan muistelukerronnassa*. Turun yliopiston julkaisu – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – ser. C osa – tom. 433. Scripta Lingua Fennica Edita.
- Hynnä-Granberg, Kaisu. 2022. *The feeling body in the media. Affective engagements with body positive media*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9069-6>.
- Hytönen, Kirsi-Maria. 2014. *Ei elämäni lomia mahtunut. Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleerakennuksen aikana*. Kultaneito XIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika. 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry, 7–31.

- Hämeenaho, Pilvi, Tammela, Annika, Eronen, Johanna & Eilola, Jari. 2023. Johdanto. Teoksessa Tammela, Annika, Hämeenaho, Pilvi, Eronen, Johanna & Eilola, Jari (toim.) *Hyvinvointi koettuna, kuvattuna ja tulkittuna*. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/3>.
- Hämeenaho, Pilvi & Väkeväinen, Nina. 2022. Sensitiivisen tutkimusprosessin eettinen suunnittelu. Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.), *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 90–115. Tietolipas, 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.274/>.
- Hämäläinen, Niina, Kupiainen, Tarja & Taavetti, Riikka. 2024. Johdanto: sukupuolten muuntuvat merkitykset. Teoksessa Hämäläinen, Niina, Kupiainen, Tarja & Taavetti, Riikka (toim.) *Joustavat sukupuolet – Muuntuvat merkitykset*. Kalevalaseuran vuosikirja 103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/ksvk.103>.
- Hänninen, Riitta, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta. 2022. Etnologian ja antropologian tietoteoreettiset erityispiirteet. Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 45–63. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Iranto, Annamari. 2011. Tekstin tunteet – vai tutkijan? Epäoikeudenmukaisuus oikeuskäsityksiä ilmentävissä teksteissä. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteistä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*, 137–157. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jouhki, Jukka & Steel, Tytti. 2016. Analyysin ja tulkinnan ulottuvuuksia etnologiassa. Teoksessa Jouhki, Jukka & Steel, Tytti (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*, 13–42. Ethnos-toimite 18. Helsinki: Ethnos ry.
- Junila, Marianne. 2000. *Kotirintaman aseveljeyttä: suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkainelo Pohjois-Suomessa 1941–1944*. Bibliotheca historica 61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jönsson, Lars-Eric & Nilsson, Fredrik. 2017. Efterord. Teoksessa Jönsson, Lars-Eric & Nilsson, Fredrik (toim.) *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*, 155–160. Lund: Lunds universitet.
- Kajander, Anna. 2020a. *Kirja ja lukija digitalisoituvassa arjessa*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5839-0>.
- Kajander, Konsta. 2020b. *Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherra-kategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870*. Väitöskirjatutkimus. JYU Dissertations, 316. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8428-1>.
- Kallberg, Ulla. 2022. *”Sillä ainahan sentään merimies on erimies” Merimiesidentiteetit muuttuvassa maailmassa*. <https://www.utupub.fi/handle/10024/154804>.
- Kansalliskirjasto 2021. Kansalliskirjaston digitointiohjelma 2021–2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6993-8>.
- Kansalliskirjasto 2022. Uutinen: Digitoidun lehtiaineiston tutkimuskäyttö jatkuu vuosina 2023–2027. 29.11.2022. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/uutiset/digitoidun-lehtiaineiston-tutkimuskaytto-jatkuu-vuosina-2023-2027> (Luettu syyskuussa 2024.)
- Kansalliskirjasto 2024. Uutinen: 19 miljoonaa sivua digitoituja sanomalehtiä. 30.7.2024. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/uutiset/19-miljoonaa-sivua-digitoituja-sanomalehtia> (Luettu syyskuussa 2024.)
- Keruu tiedote 2021. https://www.finlit.fi/wp-content/uploads/2023/10/Iloa_surua_ja_hapeaa.pdf. (Luettu syyskuussa 2024.)
- Kinnunen, Anna. 2020. *Johtolankoja hulluuteen: tutkimus mielen sairastamiseen kytkeytyvistä kulttuurisista käsityksistä*. Kultaneito XX. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Kinnunen, Eevastiina. 2024. Kirjallisuuden ja hyvinvoinnin tutkimus. Teoksessa Meretoja, Hanna, Mäkilä, Aino, Helle, Anna, Ilmonen, Kaisa & Lehtimäki, Markku (toim.) *Lähestymistapoja kirjallisuuteen*, 258–267. Tietolipas 287. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kinnunen, Taina. 2001. *Pyhät bodarit: yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kinnunen, Taina & Kolehmainen, Marjo. 2019. Touch and affect: Analysing the archive of touch biographies. *Body & Society*, Vol. 25(1), 29–56. <https://doi.org/10.1177/1357034X18817607>.
- Kirveennummi, Anna. 2023. *Kutsu osallistua tieteelliseen toimintaan. Etnografisia näkökulmia monitieteisen kyselytoiminnan yhteistyöhön ja käytäntöihin*. Kansatieteellinen arkisto 64. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Kiuru, Kukka Maria. 2016. *Satatuhatta solmua* -sarjakuva-albumi. https://4ormat-asset.s3.amazonaws.com/vfs/706523/public_assets/82300918/Noinsatatuhattasolmua_%C2%A9kukkamaria-kiuru2016_v2.0.pdf.
- Kivilaakso, Katri, Pesonen, Pete & Taavetti, Riikka. 2022. Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus. Teoksessa Savolainen, Ulla & Taavetti, Riikka (toim.) *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, 88–114. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>.
- Knuuttila, Seppo. 2010. Tutkimusaineistojen muodostaminen. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina*, 19–42. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Kocan, Sema, Aktug, Cemile & Gursoy, Ayla. 2023. "Who am I?" A qualitative meta-synthesis of Chemotherapy-induced alopecia and body image perception in breast cancer patients. *Support Care Cancer* 31(4). <http://doi.org/10.1007/s00520-023-07704-8>.
- Koivunen, Tuija & Ylöstalo, Hanna. 2017. Tutkimushaastattelu ruumiillisena kohtaamisena. *Janus* vol. 25 (3), 240–247.
- Korkiakangas, Pirjo. 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 120–144. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria. 2016. Kirjoittamalla kerrottua. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 7–39. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry.
- Koskinen-Koivisto, Eerika. 2014. Tutkimuskohteena läheinen ihminen. *Elore* vol. 21 nro. 2. <https://doi.org/10.30666/elore.79152>.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Lehtovaara, Tytti. 2022. Aistietnografia. Teoksessa Kajander, Konsta, Fingerroos, Outi, Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, 236–258. Tietolipas 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Kratochvíl, Petr, & O’Sullivan, Míla. 2023. A war like no other: Russia’s invasion of Ukraine as a war on gender order. *European Security*, 32 (3), 347–366. <https://doi.org/10.1080/09662839.2023.2236951>.
- Kukkonen, Iida, Pajunen, Tero, Sarpila, Outi & Åberg, Erica (toim.) 2019. *Ulkonäköyhteiskunta: Ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Into.
- Kulttuurin ja terveyden tutkimusyksikkö. <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/kulttuurin-ja-terveyden-tutkimusyksikko>.
- Kurvinen, Heidi. 2023. Mediahistorian näkökulma tarpeen digitaalisten lehtiaineistojen käytössä. *Historiallinen Aikakauskirja* 121 (3), 298–308.
- Kyiv independent 2022. Russian military shave heads of captured Ukrainian female soldiers. 3.4.2022. <https://kyivindependent.com/russian-military-shave-heads-of-captured-ukrainian-female-soldiers/>.
- Lahti, Laura & Ojala, Hanna. 2022. ”Se nyt kuuluu tähän ikään” – eturauhassyöpöpotilaiden tulkintoja ikääntymisestä osana syövän sairastamista. *Gerontologia* 36 (4), 362–374. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/113083/75084>.

- Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi. 2011. Menetelmien jäljillä. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteistä näkökulmia kirjoitetuihin aineistoihin*, 7–27. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Latva, Otto, Sonck-Rautio, Kirsi & Jämsä, Aino. 2024. “It is like diving in a pea soup”: The development of the relationship between humans and blue-green algae in Finland in the twentieth and twenty-first centuries. Teoksessa Latva, Otto, Lähdesmäki, Heta, Sonck-Rautio, Kirsi & Uusitalo, Harri (toim.) *Arrivals and Departures. The Human Relationship with Changing Biodiversity*, 19–42. Berlin: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111215273>.
- Lesnik-Oberstein, Karin. 2006. *The Last taboo. women and body hair*. Manchester: Manchester University Press.
- Lidman, Satu. 2011. *Häpeä. Nöyryyttämisen ja häpeämisen jäljillä*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Lidman, Satu. 2015. *Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Länsi-Savo 1991. Maailman huonoimmin puetut naiset. 18.1.1991.
- Maine, Margo. 2018. Hair and the “body self” of women with body image despair and eating disorders. Teoksessa Barak-Brandes, Sigal & Kama. Amit (toim.) *Feminist interrogations of women's head hair. Crown of glory and shame*, 111–123. New York: Routledge.
- Mikkola, Kati. 2019. Uskonnolliset, yhteiskunnalliset ja moraaliset uhkakuvat. Säädynmukaisen pukeutumisen murtuminen 1800- ja 1900-luvun taitteessa Suomessa. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen Arja (toim.) *Säädyllystä ja säädytöntä. Pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, 147–178. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Montgomery, Kerry, White, Caroline & Thompson, Andrew. 2016. A mixed methods survey of social anxiety, anxiety, depression and wig use in alopecia. *BMJ Open*, 7. <http://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-015468>.
- Mulvey, Laura. 1975. Visual pleasure and narrative cinema. *Screen*, Volume 16, Issue 3, 6–18, <https://doi.org/10.1093/screen/16.3.6>.
- Münstedt, Karsten, Manthey, N., Sachsse, S. & Vahrson, H. 1997. Changes in self-concept and body image during alopecia induced cancer chemotherapy. *Support Care Cancer* 5:2, 139–143.
- Myllyviita, Reetta, Saikkonen, Paula & Vaalavuo, Maria. 2024. *Sosiaalinen kestävyys hyvinvointivaltiossa. Kirjallisuuskatsaus*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-421-5>.
- Niculescu, Mira. 2011. Women with shaved heads: western buddhist nuns and haredi jewish wives: polysemy, universalism and misinterpretations of hair symbolism in pluralistic societies. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, 23, 309–332. <https://doi.org/10.30674/scripta.67392>.
- Oinas, Elina. 2000. Feministinen näkökulma terveystutkimukseen. Teoksessa Kangas, Ilkka, Karvonen, Sakari & Lillrank, Annika (toim.), *Terveys sosiologian suuntauksia*, 119–133. Helsinki: Gaudeamus.
- Oinas, Elina. 2011. Häpeä, arki ja ruumiillisuus. Teoksessa Kainulainen, Siru & Parente-Čapková, Viola (toim.) *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*, 152–180. Turku: Utukirjat, Turun yliopisto.
- Oliver, Kelly. 2017. The male gaze is more relevant, and more dangerous, than ever. *New Review of Film and Television Studies*, 15(4), 451–455. <https://doi.org/10.1080/17400309.2017.1377937>
- Olsson, Pia. 2005. Tutkijan vastuu ja velvollisuus – tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Korhokangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 281–290. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.
- Olsson, Pia. 2016. Kyselyaineistojen dialogisuus. Teoksessa Korhokangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 155–184. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry.
- Olsson, Pia, Rinne, Jenni & Suopajarvi, Tiina. 2021. Kaupungin tuntu. Teoksessa Vahtikari, Tanja, Ainala, Terhi, Kivilaakso, Aura, Olsson, Pia & Savolainen, Panu (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*, 31–59. Tampere: Vastapaino.

- Olsson, Pia & Willman, Terhi. 2007. Sukupuoli ja etnologia. Teoksessa Olsson, Pia & Willman, Terhi (toim.) *Sukupuolen kohtaaminen etnologiassa*, 7–9. Ethnos-toimite 13. Helsinki: Ethnos ry.
- Paal, Piret. 2011. Kun sairastuin syöpään. Kirjoitettujen kertomusten funktiosta ja statuksesta. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*, 158–177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paasonen, Susanna. 2010. Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, 39–48. Tampere: Vastapaino.
- Peera, Malika, Rose, Lucy, Kaufman, Lily, Zhang, Elwyn, Alkhaifi, Muna & Dulmage, Brittany. 2024. Hair loss: alopecia fears and realities for survivors of breast cancer—a narrative review. *Ann Palliat Med*. 13(5): 1235–1245. <http://doi.org/10.21037/apm-24-69>.
- Pink, Sarah. 2007. *Doing visual ethnography*. Lontoo: Sage.
- Pink, Sarah. 2009. *Doing sensory ethnography*. Lontoo: Sage.
- Ploug Hansen, Helle. 2007. Hair loss induced by chemotherapy: An anthropological study of women, cancer and rehabilitation. *Anthropology & Medicine* 14: 1, 15–26. <https://doi.org/10.1080/13648470601106335>.
- Pohtinen, Johanna. 2023. *The kink community in Finland. Affect, belonging, and everyday life*. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – Ser. B osa – tom. 608. Humaniora. Turku: Turun yliopisto, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9160-0>.
- Puhakka, Anna. 2023. *Resistances in online body positivity activism in Finland in the late 2010s*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9670-3>.
- Pöysä, Jyrki. 2006. Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Pelttonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 221–244. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pöysä, Jyrki. 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Vaeltavat metodit*, 331–360. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Pöysä, Jyrki. 2015. *Lähiluvun tieto – Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Raamattu. 1992. Paavalin ensimmäinen kirje korinttilaisille 11:2-16.
- Rajan-Rankin, Sweta. 2021. Material intimacies and black hair practice: Touch, texture, resistance. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 29 (3), 152–164. <https://doi.org/10.1080/08038740.2021.1912172>.
- Rauhala, Anna. 2019. *Neulonnan taito*. Kansatieteellinen arkisto 59. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-6655-15-4>.
- Rivers, Monica. 2021. *No hair! Don't care! Resistance and empowerment of bald and low shaved black women*. CUNY Academic Works. https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/4310.
- Roivainen, Päivi. 2019. Lastenvaatteet, tuntoaisti ja pukeutumisen moniaistinen materiaalisuus. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen, Arja (toim.) *Säädyllistä ja säädytöntä. Pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, 371–400. Historiallinen arkisto 150. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rossi, Leena-Maija. 2003. *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, 21–38. Tampere: Vastapaino.
- Rossi, Leena-Maija. 2015. Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija & Harjunen, Hannele. 2021. Karvat-teemanumero. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 34:4, 2–5. <https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/113976/67206>.
- Ruotsala, Helena. 2002. *Muuttuvat Palkiset: Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

- Ruotsala, Helena. 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 45–76. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.
- Ruotsala, Helena. 2007. Onko porometsä (vielä) maskuliininen tila? Pohdintoja sukupuolittuneesta tilasta pohjoisessa. Teoksessa Olsson, Pia & Willman, Terhi (toim.) *Sukupuolen kohtaaminen etnologiassa*, 153–180. Ethnos toimite 13. Helsinki: Ethnos ry.
- Räty, Iida. 2023. Kerrottu sairaus: selvaltimotauti ja kokemukselliset sairauskertomukset. *J@rgonia*.21 (42), 249–271. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202401291591>.
- Saarikoski, Helena. 2011. Menneisyyden ruumiinkokemusten tutkiminen kirjoitetussa aineistossa. Teoksessa Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina, Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*, 117–136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Savolainen Jukka, Casey Patrick J., McBrayer Justin P. & Schwerdtle Patricia Nayna. 2023. Positionality and its problems: Questioning the value of reflexivity statements in research. *Perspect Psychol Sci* Nov;18 (6), 1331–1338. <http://doi.org/10.1177/17456916221144988>.
- Savolainen, Ulla & Taavetti, Riikka. 2022. Muistitietotutkimus. Paikantumisia, eettisiä kysymyksiä ja tulevia suuntia. Teoksessa Savolainen, Ulla & Taavetti, Riikka (toim.) *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, 10–43. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1478. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>.
- Schreck, Hanna-Reetta. 2023. *Elämäntanssi 1890–1915. Ellen Thesleffin elävä ruumis*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9341-3>.
- Sherrow, Victoria. 2006. *Encyclopedia of hair. A Cultural history*. Lontoo: Greenwood Press.
- Stark, Laura. 2011. *The limits of patriarchy. How female networks of pilfering and gossip sparked the first debates on rural gender rights in the 19th-Century finnish-language press*. Studia Fennica Ethnologica 13. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Steel, Tytti. 2013. *Risteäviä eroja sataman arjessa*. <https://helda.helsinki.fi/items/21d344e7-0a99-4ae4-af46-4748e744996a>.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran järjestämät kirjoituskeruut. <https://www.finlit.fi/aineistot/keruut/>. (Luettu joulukuussa 2024).
- Suopajarvi, Tiina. 2009. *Sukupuoli meni metsään — luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suopajarvi Tiina, Koskinen-Koivisto, Eerika, Korjonen-Kuusipuro, Kristiina, Hytönen, Kirsi-Maria & Hämeenaho, Pilvi. 2019. Tunteilla on väliä: Tutkijan tunteet etnografisessa tutkimusprosessissa. *Elore* 26:2. 42–67. <https://doi.org/10.30666/elore.77809>.
- Synnott, Anthony. 1993. *The body social. Symbolism, self and society*. Lontoo: Taylor & Francis Group.
- Terveyskirjasto 2022. Pälvikalju (Alopecia areata) <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00480>. (Luettu elokuussa 2024).
- THL 2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Keskeisiä käsitteitä. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointi-ja-terveyserot/keskeisia-kasitteita>. (Luettu joulukuussa 2024).
- Tiggemann, Marika & Hodgson, Suzanna. 2008. The hairlessness norm extended: reasons for and predictors of women’s body hair removal at different body sites. *Sex Roles* 59:11–12, 889–897.
- Tiili, Miia-Leena. 2016. *Ammattilaisuuden ankkuripaikat. Kinesteettinen ja kulttuurinen tieto Suomenlahden merivartiostossa*. Kansatieteellinen Arkisto 55. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Toerien, Merran & Wilkinson, Sue. 2003. Gender and body hair: Constructing the feminine woman. *Women’s Studies International Forum* 26:4, 333–344.
- Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. 2018. Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) *Kokemuksen tutkimus IV. Kokemuksen käsite ja käyttö*, 7–24. Rovaniemi: Lapland university press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-940-7>.
- Torkkola, Sinikka & Mäki-Kuutti, Anna-Maria. 2012. Terveudet ja sairaudet mediassa. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa & Salmi, Hannu (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriin terveys tutkimukseen*, 105–130. Turku: K&H.

- Toussi, Atrin, Barton, Virginia R., Le, Stephanie T., Agbai, Oma N. & Kiuru, Maija. 2021. Psychosocial and psychiatric comorbidities and health-related quality of life in alopecia areata: A systematic review. *Journal of the American Academy of Dermatology*, Volume 85, Issue 1, 162–175. <https://doi.org/10.1016/j.jaad.2020.06.047>.
- Trusson, Diane & Pilnick, Alison. 2017. The role of hair loss in cancer identity. *Cancer Nursing* 40 (2), E9–E16. <https://doi.org/10.1097/NCC.0000000000000373>.
- Trusson, Diane & Quincey, Terry. 2021. Breast cancer and hair loss: Experiential similarities and differences in men's and women's narratives. *Cancer Nursing* 44:1, 62–70.
- Trüeb, Ralph M. 2009. Chemotherapy-induced alopecia. *Seminars in Cutaneous Medicine and Surgery* 28, 11–14. <https://doi.org/10.1016/j.sder.2008.12.001>.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli. 2018 [2002]. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turunen, Arja. 2011. *Hame. Housut. Hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945*. Kansatieteellinen arkisto 53. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Turunen, Arja. 2019. Säädystä ja miesmäistä. Naisten housut ja sukupuolikäsitysten muutos 1900-luvulla. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen Arja (toim.) *Säädystä ja säädystä. Pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, 276–307. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Turunen, Arja. 2021. Who dares to wear trousers? Adoption of a new fashion by Finnish women 1920–1980. *Ethnologia Europaea* 51, 2: 23–47. <https://doi.org/10.16995/ee.1788>.
- Turunen, Arja & Niiranen, Anna. 2019. Pukeutumisen muuttuvat merkitykset. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen, Arja (toim.) *Säädystä ja säädystä. Pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, 11–49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Turun Sanomat 2024. Nuorukainen pahoinpiteli bussimatkustajan Turussa. 17.9.2024. <https://www.ts.fi/uutiset/6434577> (Luettu joulukuussa 2024).
- Turun yliopisto 2022. Sanoma-arkisto -palvelu päättyy toukokuun lopussa. 13.5.2022. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/sanoma-arkisto-palvelu-paattyy-toukokuun-lopussa>. (Luettu marraskuussa 2024).
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.
- Tynan, Avril, Ovaska, Anna & Slotte, Åsa. Humanistinen lääketiede, lääketieteellinen humanismi, medical humanities. *Medical Humanities in Finland. The Polyphony. Conversations Across the Medical Humanities* 23.1.2024. <https://thepolyphony.org/2024/01/23/medical-humanities-finland/> (Luettu huhtikuussa 2025).
- Vannini, Phillip, Waskul, Dennis & Gottschalk, Simon. 2014 [2012]. *The senses in self, society and culture*. New York: Routledge.
- Vejdani, Farzin. 2023. Hair and hat ritual shaming punishments in nineteenth-century Iran. *Iranian Studies*, 56, 749–771. <https://doi.org/10.1017/irn.2023.40>.
- Vera-Gray, Fiona. 2017. *Men's intrusion, women's embodiment: A critical analysis of street harassment*. Routledge Research in Gender and Society. Lontoo: Routledge.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2019. Peruukki, puuteri ja varhaismoderni mies. Teoksessa Niiranen, Anna & Turunen, Arja (toim.) *Säädystä ja säädystä. Pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, 88–114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2022. *Liit hiukset. Miesten muodin kulttuurihistoria*. Helsinki: Teos.
- Väkeväinen, Nina. 2024. ”Oma keho ei tunnu enää viholliselta” Sterilisaation merkitykset vapaaehtoisesti lapsettomien naisten elämässä. Teoksessa Hämäläinen, Niina, Kupiainen, Tarja & Taavetti,

- Riikka (toim.) *Joustavat sukupuolet – Muuntuvat merkitykset*, 109–133. Kalevalaseuran vuosikirja 103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/ksvk.103>.
- Walkeryee, Aidan. 2023. Will Smith slapped Chris Rock, but Chris Rock delivered a blow to all black women. *The Morningside Review*, 19. <https://journals.library.columbia.edu/index.php/TMR/article/view/9829>. (Luettu marraskuussa 2024).
- Wannström, Sofia. 2023. *When the dam burst perspectives on genre and tellability in testimonies of rape*. Turku: Åbo Akademi. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/188127/wanstrom_sofia.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Wassholm, Johanna & Sundelin, Anna. 2018. ”Det hänger på ett hår” Praktiker, moral och varuflöden i handeln med människo hår i Finland 1870–1900. *Historisk Tidskrift för Finland* årg. 103:2, 231–261.
- Wassholm, Johanna & Sundelin, Anna. 2020. Gendered encounters in mobile trade: human hair as a commodity in the Nordics, 1870–1914. *History of Retailing and Consumption*, Vol. 6, No. 2, 118–136. <https://doi.org/10.1080/2373518X.2020.1859927>.
- Webster Wendy. 2009. Shorn women, rubble women and military heroes: Gender, national identity and the second world war in Britain, France and Germany 1944–1948. Teoksessa Rorato, Laura & Saunder, Anna (toim.) *The Essence and the margin: National identities and collective memories in contemporary European culture*, 51–70. Leiden: Brill.
- Weitz, Rose. 2004. *Rapunzel's daughters: What women's hair tells us about women's lives*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- White, Shane & White, Graham. 1995. Slave hair and African American culture in the eighteenth and nineteenth centuries. *The Journal of Southern History*, Vol. 61, No. 1, 45–76. <https://doi.org/10.2307/2211360>.
- Wiggins, Sally, Moore-Millar, Karena & Thomson, Avril. 2014. Can you pull it off? Appearance modifying behaviours adopted by wig users with alopecia in social interactions. *Body Image*, Volume 11, Issue 2, 156–166. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2014.01.004>.
- Williamson, D, Gonzales, M. & Finlay, AY. 2001. The effect of hair loss on quality of life, *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology*, 15: 137–139. <https://doi.org/10.1046/j.1468-3083.2001.00229.x>.
- Wilms, Noora. 2010: ”*Ryssän heilat ja pikku-Iivanat*”. *Sanomalehti- ja muistitietotutkimus suhtautumisesta neuvostoliittolaisten sotavankien kanssa seurustelleisiin naisiin ja heidän lapsiinsa*. Suomen historian Pro gradu –tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Yaari, Shir Aloni. 2018. Hair rites and wrongs. Tonsorial acts in the work of female artists. Teoksessa Barak-Brandes, Sigal & Kama. Amit (toim.) *Feminist interrogations of women's head hair. Crown of glory and shame*, 39–53. New York: Routledge.
- Yle 2021. Katso, kuinka naisten maajoukkuevalmentajan tukka lähti mitalijuhlissa! Viestinaiset iloitsivat MM-pronssista riehakkaasti. 5.3.2021. <https://yle.fi/a/3-11822403>. (Luettu marraskuussa 2024).
- Yle Areena 2021. Kaljut naiset. Millaista on maailmalla asuvien suomalaislasten korona-arki? Radio Suomen päivä -lähetys 18.3.2021.
- Yle 2022. Will Smithin lyönti nousi puheenaiheeksi Hollywoodissa: osa tuomitsee, osa ei. <https://yle.fi/a/3-12378653> (Luettu marraskuussa 2024).
- Zalberg, Sima. 2007. “Grace Is deceitful and beauty is vain”: How hassidic women cope with the requirement of shaving one’s head and wearing a black kerchief. *Gender Issues* 24, 13–34. <https://doi.org/10.1007/s12147-007-9043-3>.
- Zannini, Lucia, Verderame, F., Cucchiara, G., Zinna, B., Alba A. & Ferrara M. 2012. ‘My wig has been my journey's companion’: Perceived effects of an aesthetic care programme for italian women suffering from chemotherapy-induced alopecia. *European Journal of Cancer Care* 21, 650–660. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2354.2012.01337.x>.
- Åberg, Erica. 2020. *Keeping up appropriate appearances. Physical appearance, social norms, and gender in Finland*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8245-5>.

- Åberg, Erica & Salonen, Laura. 2021. Karvan verran kauniimpi? Karvattomuuden normin haastamista Instagram-keskusteluissa. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 34:4, 31–47. <https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/113979/67494>.
- Åbo Underrättelser 2021. Åboforskare vill veta hur det är att vara kvinna utan hår, 12.3.2021. <https://abounderrattelser.fi/aboforskare-vill-veta-hur-det-ar-att-vara-kvinna-utan-har/>. (Luettu helmikuussa 2024.)
- Åström, Anna-Maria. 2005. Den etnologiska forskningsprocessen. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 25–42. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.

Liitteet

Liite 1.

WWW.FINLIT.FI/KERUU

Kaljut naiset

Keruu naisten hiuksettomuuden kokemuksista 1.3–31.5.2021

Hiukset on nähty kulttuurissamme tärkeänä osana naiseutta – naisen kruununa. Kaikilla naisilla ei kuitenkaan ole hiuksia. Hiuksettomuus voi johtua sairauksista tai niiden hoidosta, omaehtoisesta pään ajelusta tai häpäisystä ja väkivallasta. Hiukseton nainen onkin edelleen osittainen tabu, minkä vuoksi hiuksettomuutta saatetaan peitellä ja häveta. Ulkonäköä koskevat muuttuneet asenteet sekä muutokset sairauksien käsittelyssä ovat kuitenkin tuoneet naisten hiuksettomuuden hiljalleen osaksi julkista keskustelua.

Keraamme kokemuksia siitä, millaista on elää naisena ilman hiuksia. Kerro, miten hiuksettomuus näkyy arjessasi ja miten se on vaikuttanut elämääsi. Hiuksettomuuden ei tarvitse olla tämänhetkistä. Voit kertoa myös menneistä kokemuksistasi.

Kuva: Sara Terhinen

Vastausohjeet

Kirjoita omalla kielelläsi ja tyylilläsi. Tekstien pituutta ei ole rajoitettu. Otamme vastaan myös valokuvia, äänitteitä, aikaisempia muistutuksia ja haastatteluita. Lähetä vain sellaista aineistoa, jonka lähettämiseen sinulla on oikeus ja/tai lupa. Jos lähetät vastauksen postitse tai liitetiedostona, kirjoita vastaukseesi nimesi tai nimerkkisi, yhteystiedot, syntymäaika, ammatti ja lupa lähettämäsi aineiston arkistointiin nimellä tai nimerkillä SKS:n arkistoon sekä lupa aineiston käyttöön arkiston sääntöjen mukaisesti.

Tutustu SKS:n arkiston keruuohjeisiin www.finlit.fi/luovutus_ja_keruuohjeet.

Lähetä kirjoituksesi 31.5.2021 mennessä

- verkkolomakkeella osoitteessa www.finlit.fi/naisten-hiuksettomuus tai
- postitse osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, arkisto, PL 259, 00711 Helsinki, merkitse kuoreen tunnus "Naisten hiuksettomuus".

Kirjoittamisen apuna voit käyttää seuraavia kysymyksiä:

- **Hiuksettomuuden syyt:** Millaisia syitä hiuksettomuutesi takana on? Onko hiuksettomuus oma valintasi vai johtuuko se esimerkiksi sairaudesta? Jos olet itse ajellut hiuksesi, mikä vaikutti päätökseesi? Kauanko olet ollut ilman hiuksia?
- **Kaljuuden peittäminen:** Missä tilanteissa peität tai olet peittänyt hiuksettomuutesi, miksi? Käytätkö peruukkeja tai huiveja? Mista hankit peruukkisi?
- **Oma kokemus:** Millaisia tunteita hiuksettomuus on herättänyt sinussa? Miten hiuksettomuus vaikuttaa ajatuksiisi ulkonaosta? Oletko saanut vertaistukea muilta hiuksettomilta, millaista? Miten oma suhtautumisesi kaljuuteen ja hiuksiin on muuttunut? Koetko, että sukupuoli määrittelee kokemustasi, miten?
- **Hiuksettomuuden hoito:** Millaista tukea ja apua olet saanut hiuksettomuutesi? Onko hiuksettomuuttasi hoidettu lääketieteiden keinoin, miten?
- **Muiden reaktiot:** Millaisia hiuksettomuuteen liitettyjä stereotyyppiä ja ennakkoluuloja olet kohdannut arjessasi? Entä millaisia kehuja tai negatiivista palautetta olet itse saanut? Millaisia muutoksia olet huomannut julkisessa keskustelussa naisten kaljuudesta?

Keruuun järjestävät Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja tohtorikoulutettava Johanna Latva Turun yliopistosta. Vastaukset arkistoidaan SKS:n arkistoon. Tiedotamme keruun tuloksista syksyllä 2021. Arvomme kirjapalkintoja kaikkien vastaajien kesken.

Lisätietoja:
SKS:n arkisto, puh. 0201 131 240, keruu@finlit.fi

Liite 2. Taulukossa avaan tutkimuksessa käytettyjen 75 SKS:n Kaljut naiset -keruun vastausten jakautumista osajulkaisuittain. Suurinta osaa, 45 kirjoitusta on käytetty kahdessa julkaisussa, 23 on käytetty vain yhdessä julkaisussa ja 7 kirjoitusta kaikissa kolmessa osajulkaisussa. Harmaalla on merkitty vain yhdessä julkaisussa olleet kirjoitukset, valkoisella kahdessa julkaisussa käytetyt ja vihreällä kaikissa kolmessa julkaisussa olleet kirjoitukset Taulukko havainnollistaa myös hiuksettoimuuden syiden jakautumista; syöpähoidot 30, alopecia 22, muu sairaus 7, omaehtoinen kaljuus 16. Vastajaanumerot perustuvat SKS:n arkistonumerointiin.

Vastaja-numero	II	III	IV
1 muu		x	
2 syöpäh.	x		
3 omaeht.	x	x	
5 syöpäh.		x	
6 muu	x	x	
7 syöpäh.		x	
9 syöpäh.	x	x	
11 alopecia	x	x	
12 syöpäh.		x	
13 syöpäh.		x	
14 syöpäh.		x	
15 alopecia	x	x	
16 alopecia	x	x	x
19 syöpäh.	x	x	
21 syöpäh.	x		x
22 alopecia	x	x	
23 syöpäh.		x	
24 syöpäh.	x	x	x
25 syöpäh.	x	x	
26 syöpäh.	x	x	x
27 syöpäh.	x	x	
28 omaeht.	x	x	
30 alopecia		x	x
31 muu		x	x
32 syöpäh.	x	x	
33 muu		x	x
34 alopecia	x	x	x
35 alopecia	x	x	
36 omaeht.	x	x	
37 syöpäh.	x	x	x
38 omaeht.		x	
39 alopecia	x	x	
40 omaeht.	x	x	
41 alopecia		x	x
42 syöpäh.	x	x	
43 syöpäh.	x	x	
44 syöpäh.	x	x	
45 omaeht.	x	x	

Vastaja-numero	II	III	IV
46 alopecia	x	x	x
47 omaeht.		x	
48 omaeht.		x	
49 alopecia		x	
50 alopecia		x	
51 muu		x	x
52 syöpäh.		x	
53 alopecia		x	
54 omaeht.	x	x	
55 alopecia		x	x
56 omaeht.	x	x	
57 alopecia	x	x	
58 syöpäh.		x	
59 omaeht.	x	x	
60 syöpäh.		x	
61 syöpäh.	x	x	x
63 alopecia	x	x	
64 omaeht.		x	
65 muu		x	
66 syöpäh.	x	x	
67 alopecia		x	
68 syöpäh.	x	x	
69 syöpäh.	x	x	
71 syöpäh.	x	x	
74 alopecia		x	x
75 syöpäh.	x	x	
76 omaeht.	x	x	
77 omaeht.		x	
78 alopecia	x	x	
79 alopecia		x	
80 syöpäh.	x		x
81 omaeht.	x	x	
82 alopecia		x	x
83 omaeht.	x	x	
84 muu			x
85 syöpäh.	x	x	
86 alopecia	x	x	x
Yhteensä:	45	71	19

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

ISBN 978-952-02-0087-9 (Painettu)
ISBN 978-952-02-0088-6 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Painettu)
ISSN 2343-3191 (Sähköinen)